

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra Mediálních studií

Diplomová práce

2020

Martin Špaček

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra Mediálních studií

**Analýza mediálního obrazu prokrastinace jakožto
novodobého diskurzu práce v České republice**

Diplomová práce

Autor práce: Martin Špaček

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 6. 1. 2020

Martin Špaček

Bibliografický záznam

Špaček, Martin. *Analýza mediálního obrazu prokrastinace jakožto novodobého diskurzu práce v České republice*. Praha, 2020. 137 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra Mediálních studií. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D.

Rozsah práce: 296 394

Anotace

Diplomová práce předkládá analýzu diskurzu prokrastinace v českých médiích se zvláštními ohledy na soudobé diskurzy práce. Prokrastinace byla v České republice dlouho neznámým pojmem, před několika lety jsme však mohli zaznamenat, jak rychle proniká do aktivní slovní zásoby obyvatel a jak o tomto pojmu začaly vycházet články v médiích i celé knihy. Cílem této práce tak je na příkladu prokrastinace představit dynamiku možných podob a proměn daného mediální obrazu ve vybraných českých periodikách v období od 1. 1. 1995 do 31. 12. 2014. Analýza je zpracována metodou diskurzivní analýzy v intencích Normana Fairclougha a k interpretaci jsou užívány zejména kritické teorie soudobé práce. Mediální obraz v analytické části je popisován nejprve dle rozvrstvení a charakterizace jednotlivých textů. Následně se práce věnuje analýze struktury těchto textů, kde je postulována teze, že diskurz prokrastinace konstituují určité strukturální prvky. Ty jsou v následující části v analýze diskurzu prokrastinace představovány vždy na relevantních výňatcích z textů. V této části se práce věnuje také intertextualitě textů, potenciálním spojeními mezi pojetími diskurzu a jednotlivými médii a vztahu diskurzu prokrastinace a diskurzu práce. Závěrem je prokrastinaci interpretována s užitím pojmů ideologie práce, etika práce, disciplinace a kapitalismus.

Annotation

This master's thesis presents an analysis of the discourse of procrastination in the Czech media, with a special focus on contemporary discourse of work. Procrastination was for long an unknown phenomenon in the Czech Republic, but a few years ago it was possible to notice that it was fast entering people's active vocabularies, and that media articles, indeed whole books, on it were starting to appear. The aim of this thesis is to present, using the example of procrastination, the dynamics of possible forms and transformations of a given media image in selected Czech periodicals between 1.1.1995 and 31.12.2014. The analysis uses the discourse analysis method, as put forward by Norman Fairclough, and for the purposes of interpretation it uses above all critical theories of contemporary work. The media image in the analytical part is described first of all according to the stratification and characterisation of individual texts. Subsequently, the work analyses the structure of these texts, postulating the thesis that the discourse of procrastination comprises various structural

elements. In the next part, in a discourse analysis of procrastination, these elements are presented using relevant extracts from the texts. In this part the work also looks at the intertextuality of the texts, the potential connections between the concepts of discourse and individual media, and the relationship between the discourse of procrastination and the discourse of work. In conclusion, procrastination is interpreted with the use of the concepts of ideology of work, ethics of work, disciplination and capitalism.

Klíčová slova

práce, prokrastinace, diskurz, diskurzivní analýza, ideologie, etika

Keywords

work, labour, procrastination, discourse analysis, ideology, ethics

Title/název práce

Analýza mediálního obrazu prokrastinace jakožto novodobého diskurzu práce v České republice

Analysis of Media Image of Procrastination as a New Type of Discourse of Work in Czechia

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval prof. PhDr. Janu Jirákovi, Ph.D., za veškerý čas, který mi při vedení této práce věnoval. Děkuji rodině, která mě během let na studiích podporovala, a děkuji také mé trpělivé Julii.

Obsah

ÚVOD	3
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	6
1.1 SOCIÁLNÍ KONSTRUKCE REALITY	6
1.2 MEDIÁLNÍ KONSTRUKCE REALITY, MEDIÁLNÍ REPREZENTACE	8
1.2.1 Masová média a pojetí reality	8
1.2.2 Mediální reprezentace	9
1.2.3 Moc	10
1.2.4 Jazyk a diskurz	10
1.2.5 Ideologie	15
1.3 MOŽNÉ ZPŮSOBY NAHLÍŽENÍ PROKRASTINACE	15
1.3.1 Prokrastinace v kontextu diskurzů práce	18
1.3.2 Historie (diskurzů) práce	19
1.3.3 Charakter práce a jeho diskurzy	27
1.4 PROKRASTINACE JAKO SOUČÁST NOVODOBÉHO DISKURZU PRÁCE	29
2 FORMULACE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	32
3 METODOLOGIE	33
3.1 NARATIVNÍ ANALÝZA	33
3.2 ANALÝZA DISKURZU A KRITICKÁ DISKURZIVNÍ ANALÝZA (CDA)	33
3.3 ANALÝZA DISKURZU JAKO METODA	35
3.4 LIMITY ANALÝZY	37
3.5 OPERACIONALIZACE ANALÝZY DISKURZU A JEHO POJMOSLOVÍ	38
3.5.1 Sociální události a žánry	38
3.5.2 Intertextualita, diference a předpoklady	39
3.5.3 Sémantické a gramatické vztahy vět a jejich typy	40
3.5.4 Diskurz a reprezentace sociálních událostí	40
3.5.5 Reprezentace sociálních událostí	41
3.5.6 Styly a identity a modality	42
3.6 VYMEZENÍ PODKLADOVÉHO MATERIÁLU	43
4 ANALYTICKÁ ČÁST	45
4.1 ZPRAVODAJSKÉ A PUBLICISTICKÉ SPOLEČENSKÉ TÝDENÍKY	46
4.1.1 Rozvrstvení textů napříč zkoumanými kategoriemi	46
4.1.2 Role tématu prokrastinace v textu	47
4.1.3 Typ či žánr textů	48
4.2 MAGAZÍNY ŽIVOTNÍHO STYLU PRO MUŽE	48

4.2.1	<i>Rozvrstvení textů napříč zkoumanými kategoriemi</i>	48
4.2.2	<i>Role tématu prokrastinace v textu</i>	49
4.2.3	<i>Typ či žánr textů</i>	50
4.3	MAGAZÍNY ŽIVOTNÍHO STYLU PRO ŽENY	50
4.3.1	<i>Rozvrstvení textů napříč zkoumanými kategoriemi</i>	50
4.3.2	<i>Role tématu prokrastinace v textu</i>	52
4.3.3	<i>Typ či žánr textů</i>	53
4.4	EKONOMICKÉ MAGAZÍNY	53
4.4.1	<i>Rozvrstvení textů napříč zkoumanými kategoriemi</i>	53
4.4.2	<i>Role tématu prokrastinace v textu</i>	54
4.4.3	<i>Typ či žánr textů</i>	55
4.5	STRUKTURA TEXTŮ	56
4.6	PRVNÍ ZMÍNKY O PROKRASTINACI	58
4.6.1	<i>Lenost, nebo pracovní strategie?</i>	58
4.6.2	<i>Promiňte, nestíhám!</i>	60
4.7	DISKURZ PROKRASTINACE	62
4.7.1	<i>Reflexe rozšiřování</i>	62
4.7.2	<i>Co je prokrastinace</i>	65
4.7.3	<i>Lenost a prokrastinace</i>	68
4.7.4	<i>Chvála prokrastinace</i>	70
4.7.5	<i>Cílová skupina prokrastinace</i>	73
4.7.6	<i>Příklady prokrastinace</i>	77
4.7.7	<i>Důvody prokrastinace</i>	80
4.7.8	<i>Následky prokrastinace</i>	84
4.7.9	<i>Řešení prokrastinace</i>	86
4.7.10	<i>Intertextualita, přejímání a legitimizace</i>	91
4.7.11	<i>Spojení s médiem</i>	97
4.7.12	<i>Prokrastinace a diskurzy práce</i>	99
	ZÁVĚR	115
	SUMMARY	123
	POUŽITÁ LITERATURA	125
	TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE	132
	SEZNAM PŘÍLOH	136

Úvod

Před několika lety jsem přinejmenším ve svém okolí začal vnímat pomyslný „boom“ pojmu prokrastinace. Značnou část života jsem nevěděl, že takový pojem existuje, a nejednou jsem ho začal slyšet ve svém okolí. Prokrastinace se začala zmiňovat v médiích a značný úspěch zažila s představením knihy *Konec prokrastinace* Petra Ludwiga v první polovině roku 2013. Té se k datu odevzdání této práce v České republice prodalo více než 100 000 kusů ve 20 dotiscích. Tuto knihu přitom již od počátku doprovázely na přebalu pochvalné recenze, které prokrastinaci nezřídka titulovaly jako zdroj nebo příčinu individuálního a zejména pracovního neúspěchu. „*To, co jste se o cestě k úspěchu nedozvěděli ve škole, najdete v této knize,*“ píše na přebalu jeden z recenzentů. Současně Petr Ludwig nebyl zdaleka jediným autorem, který pojem prokrastinace začal před pár lety v České republice popularizovat.

Pojem prokrastinace u nás skutečně nebyl rozšířený po velmi dlouhou dobu. V médiích analyzovaných v této práci se poprvé objevil až v roce 2005. Na počátku tak stál můj zájem, „jak se stane“, že dlouho neznámý pojem pronikne do znalosti obyvatel – a zejména pak podle mne stojí za pozornost, jakým způsobem. Pojem, který byl publiku neznámý, začal být „naplňován“ různými významy a zapřádán do již existujících společenských diskurzů. Jeho význam, stejně jako jeho vztah k těmto diskurzům, se mohl proměňovat a tím, jak rostl na významu, konstituoval diskurz vlastní, diskurz prokrastinace. Sledování vzestupu užívání pojmu prokrastinace tak chápu ještě z jednoho, pro mne významného hlediska, a to jako případové studie, na které je možné předvést proces „vytváření“ nových pojmů a diskurzů.

V tezi své práce jsem si vytkl za cíl představit konstrukt mediálního obrazu „prokrastinace“ ve vybraných českých periodikách v období od 1. 1. 1995 po 31. 12. 2015. Na příkladu prokrastinace jsem chtěl předvést dynamiku možných podob a proměn daného mediálního obrazu. Konkrétně jak se o pojmu může psát, jaký obraz mohou texty konstruovat, jak se pojem proměňuje s ohledem na médium, v jakém kontextu je užíván, jakých užívají autoři legitimačních a argumentačních strategií, jak pojem hodnotí, na co pojem může odkazovat a jak se mění v čase. Pojem prokrastinace jsem se pak s odkazem na název této práce pokusil představit i se zvláštním ohledem na diskurzy práce, se kterými se pojem prokrastinace výrazně pojí.

K zodpovězení tohoto cíle jsem postupoval s užitím metody diskurzivní analýzy Normana Fairclougha, zejména v intencích monografie *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* a operoval jsem zejména s teoriemi, které s touto metodou konvenují.

Vycházel jsem ze sociálně-konstruktivistického paradigmatu, nahlížení prokrastinace jsem se pokusil představit z řady odborných hledisek a následně pokračoval jejím zasazením do historických i současných (zejména kritických) diskurzů práce, ve kterých operuji mj. s koncepty etiky a ideologie práce, kapitalismu, disciplinace či kolonizace volného času prací.

Deklarovaný cíl diplomové práce se dle mého názoru naplnit podařilo. Po uvedení teoretických východisek, do kterých řadím i představení možného nahlížení prokrastinace, diskurzů práce a představení mnou využívané metody diskurzivní analýzy, představuji mediální obraz prokrastinace ve čtyřech částech. Nejprve analyzované texty charakterizují z hlediska časového rozvrstvení, role tématu prokrastinace v textech a typech či žánrech textů. Následně se věnuji struktuře analyzovaných textů, ve které postulují tezi, že diskurz prokrastinace sestává z několika strukturálních prvků (mezi které například řadím původ pojmu prokrastinace, definici prokrastinace, příklady prokrastinace, důvody, následky, její řešení apod.), které autoři naplňují. A poslední dvě části představují již samotnou analýzu, první část samostatnou analýzu dvou prvních textů, které obsahovaly pojem prokrastinace, druhá diskurz prokrastinace, který představuji řazený v podkapitolách odpovídajících uvedeným strukturálním prvkům diskurzu prokrastinace.

Tři podkapitoly se části diskurzu prokrastinace vymykají (a přesto s ní úzce souvisí) a vyžadovaly větší autorský vklad. Šlo o podkapitoly, které se věnují intertextualitě, spojení s médii a vztahům prokrastinace s diskurzem práce (ovšem s tím, že těžiště této práce vnímám v analýze diskurzu, jejímž cílem je představení dynamiky mediálního obrazu, interpretaci prokrastinace v rámci kritických teorií práce pojmám spíše jako rozšíření nad rámec uvedených cílů).

Od tezí se má práce odchýlila v několika ohledech, s vědomím nebo na doporučení vedoucího diplomové práce. Jak jsem už uvedl, většinu cílů práce naplňuje, přesto určité ústupky oproti tezím, kterých jsem si vědom, mohou být čtenářem viděny v zachycení dynamiky v čase a v hodnocení. Tím, že jsem se rozhodl práci strukturovat dle významných prvků textů, mohou být tyto kategorie upozaděny. Navzdory tomu jsem přesvědčen, že výhody zvoleného způsobu strukturace převažují (např. v možnosti komparace nahlížení na určitý prvek vždy na jednom místě). Představení dynamiky diskurzu v čase jsem se tak pokusil zachytit tam, kde je to možné, prostřednictvím uvádění zdrojů u jednotlivých výroků, vždy v poznámce pod čarou, kde je obsažen i rok vydání. Hodnocení pak představuje prvek,

který je přítomný v takřka všech strukturálních prvcích (v různorodých tvrzeních s deontickou a epistemickou modalitou), a nepřišlo mi účelné je samostatně vyčleňovat.

Relativně významnou změnu představuje zúžení analyzovaného vzorku dle dvou kritérií. Zaprvé jsem neanalyzoval jednu kategorii médií, a to deníkové přílohy, zadruhé jsem analyzované období zkrátil o jeden rok na termín 31. 12. 2014. K oběma omezením jsem přistoupil s ohledem na příliš velký vzorek. Domnívám se, že i tak můj analyzovaný korpus textů o zhruba 220 normostranách značně přesahuje standardní vzorek interpretovaný diskurzivní analýzou. Předpokládanou strukturu ctím, jednotlivé kapitoly však dále, nad rámec schválených tezí, rozvíjím prostřednictvím podkapitol.

1 Teoretická východiska

Východiskem svého teoretického ukotvení chápu sociálně-konstruktivistický model, jak je původně rozpracován v knize *Sociální konstrukce reality* od Bergera a Luckmanna (1999). Byť svůj přístup nahlížení světa popsali před více než padesáti lety, představuje stále jedno z prominentních paradigmat sociálně vědního bádání, na které navazují frankfurtská škola i kritická diskurzivní analýza, kterými se budu zabývat níže. Ve své úplnosti nazírání konstrukce reality mnoho teoretiků nepředstavilo, pokusím se proto v této kapitole, kde se budu zabývat mými teoretickými východisky, představit klíčové části původního díla Bergera s Luckmannem (1999, v orig. 1964).

I když je tento koncept vyvinut v šedesátých letech, i nyní tvoří základ, ze kterého mnozí soudobí teoretici a analytici vychází a navazují na něj. Neboť mi jde především o východiska, další klíčová témata důležitá pro mou následnou analýzu rozpracuji v dalších částech textu. Svůj teoretický přístup se pokouším přednést tak, aby se tematicky vyvíjel – nepsal jsem ho jako bezmyšlenkové kladení teoretických konceptů za sebe, ale pokusil jsem se koncepty popsat tak, jak na sebe mohou navazovat a postupně se rozvíjet. Konkrétní užití při analýze rozvádím v kapitole o metodologii.

V první části se pokouším popsat východiska přístupu kritické diskurzivní analýzy, které nacházím v paradigmatu *sociální konstrukce reality* Bergera s Luckmannem. Přestože autoři rozpoznávají klíčovou úlohu jazyka, důsledněji nesledují pozici a význam médií. Masová média, jejich povahu, vztah mezi jejich produkcí a realitou a tím, jak tuto realitu reprezentují, popisují následně. Věnuji se tomu, jak se v tomto procesu produkce obsahů a reprezentace skrývá mocenská nerovnost, jakou roli v procesu sehrává jazyk, představuji pojem diskurzu a již v tomto pojetí pojem ideologie. Následně přejdu k teorii tématu diplomové práce, a to možným způsobům nahlížení prokrastinace, zejména jako součást stávajících diskurzů práce, popřípadě pojmu konstituující diskurz nový. Pokusím se ho zasadit do vybraných aspektů diskurzů práce zvýznamňovanými soudobými společensko-vědními kritiky práce a v tomto světle v závěru teoretické části reviduji také pojetí prokrastinace.

1.1 Sociální konstrukce reality

Dle modelu *sociální konstrukce reality*, jak název napovídá, je dle Bergera s Luckmannem (1999) realita vytvářena sociálně. Svou perspektivu hrubě představují v úvodu na definici pro nich dvou klíčových pojmů, reality a vědění. V úvodu knihy píší: „*Pro náš účel postačí*

definovat ‚realitu‘ jako vlastnost náležející jevům, kterým přisuzujeme existenci nezávislou na naší vlastní vůli (tyto jevy nepřestanou existovat, i kdybychom si to sebevíc přáli), a definovat ‚vědění‘ jako [subjektivní] jistotu, že tyto jevy jsou skutečné a jsou nositeli určitých vlastností“ (Berger a Luckmann, 1999, s. 9).

Berger s Luckmanem ve svém výkladu navazují na Alfreda Schütze, Émile Durkheim, Maxe Webera, Karla Marxe a mnoho dalších. Sdílená znalost nebo také „selský rozum“ (v orig. common sense) v pojetí autorů kompenzuje lidem absenci instinktů či biologického nevyvinutí, a tak poskytuje „samostatně“ fungující „základnu“, jejíž funkce je analogická k instinktům, které člověku přináší sociální stabilitu či jistotu. Navazující na Schütze autoři vyzdvihují, že tento intersubjektivní charakter sdílené znalosti umožňuje institucím a kultuře produkovat vnímání každodennosti jako „reality“. Inspirováni teorií Marxe v přivlastnění si dialektického vztahu mezi materiální a ideovou rovinou Berger s Luckmannem zdůrazňují, že jsou to lidé, kdo vytváří systémy významů a ideologie, které pak lidstvo zažívá jako „skutečné“. Jenže společenské zapomenutí a jejich internalizace přináší člověku pohodlí (rozhodně více než jistota či anomie). V ostrém kontrastu s Marxem ovšem východisko této dialektiky autoři nevidí v deziluzi a osvobození společnosti, ale vnímají ji jako základní, nutnou, lidskou podmínku, v tomto pojetí se tak zase blíží spíše Durkheimovi (Appelrouth a Edles, 2010, s. 280; Šubrt a kol., 2008, s. 104–106).

Vytváření každodenní reality Berger a Luckmann chápou jako výsledek působení tří navzájem provázaných jevů: externalizace, objektivizace a internalizace. Jejich postulátem je činnost člověka, jehož chování se při vybraných typech aktivit, které se opakují, habitualizuje. Taková habitualizovaná jednání, která jsou vlastní omezenému počtu jednotlivců, se svým sdílením externalizují, institucionalizují (stávají se sociálně ustavenými a kontrolovanými) a nabývají objektivní povahy. Uvedená triáda je pomyslně završena tím, když si objektivizovanou, již ustavenou povahu „reálného“ světa internalizuje (přivlastňuje) nová generace či jiná část společnosti v průběhu socializace.

Lze tak dle autorů říci: *„Společnost je výtvořem člověka. Společnost je objektivní realitou. Člověk je výtvořem společnosti“ (Berger a Luckmann, 1999, s. 63).*

Společnost se dle Bergera s Luckmannem pohybuje mezi dvěma extrémními, ideálními „weberovskými“ typy společností, které jsou určeny svou mírou institucionalizace. Jak se společnost stává komplexnější, začínou se vytvářet nové typy identit a rolí, které se zabývají vybranými problémy, které již nejsou sdílené celou společností, a začínou se tak vytvářet

sociálně segregované subsoubory významů. Zvyšující se komplexnost společnosti a nesamozřejmost úspěšnosti socializace přispívá k vytváření různých symbolických systémů v rámci jednoho světa.

Takové světy nachází své ospravedlnění v čase prostřednictvím procesu legitimizace. „Legitimizace vytváří nové významy, které slouží k integraci významů již utvořených v průběhu jednotlivých institucionalizací. Funkcí legitimizace je učinit již institucionalizované „prvoplánové“ objektivace objektivně dostupnými a subjektivně věrohodnými“ (ibid., s. 93). Síla vybraného legitimního výkladu světa a jeho udržení jsou tak svázány s mocí (viz níže).

Dnešní společnost autoři s ohledem na výše uvedené chápou jako pluralitní. Připisují jí společné jádro symbolického světa. Vedle něj ale nacházíme další symbolické světy, které do určité míry podrývají předchozí monopolizovanou moc – legitimizaci a přijetí jednoho výkladu světa.

Jazyk v sociálně-konstruktivistickém pojetí zaujímá klíčovou úlohu, jejíž prostřednictvím je realita vytvářena, utvrzována i sdílena. Díky jazyku se mohou aktéři vyvazovat z bezprostřední časové, prostorové i významové situace. Mohou tak zprostředkovávat a vytvářet jiné samostatné reality, symbolické systémy, typizační schémata a jejich legitimizace.

1.2 Mediální konstrukce reality, mediální reprezentace

1.2.1 Masová média a pojetí reality

Masová média jsou společenskou institucí, která „se specializuje na to, že do našeho bezprostředního kontextu dodává nejrůznější zprostředkovaná sdělení od zpráv po zábavu“ (Jirák, Köpplová, 2015, s. 80). Masovými médii mám přitom na mysli periodický tisk, rozhlasové a televizní vysílání a internet, které se vyznačují obecnými charakteristikami, jako jsou pravidelnost výstupů, použitelnost, závislost na zájmu a potřebách uživatelů a především tím, že jsou dostupné a využívány velkým počtem lidí (Jirák, Köpplová, 2015, s. 18).

Masová média nemohou v uvedeném teoretickém zázemí představovat nezaujatá sdělení či nezkreslenou reprezentaci „objektivní reality“, nýbrž dle uvedených autorů *aktivní interpretativní činnost* (ibid., 83), podílejí se tedy v rámci představené teorie na mediální konstrukci reality, která různé symbolické světy může vytvářet, utvrzovat či vyvracet.

„Masová média – podle určitých pravidel – **podávají svědectví** o světě, s nímž jejich konzumenti nemají či nemusejí mít vlastní zkušenost, (...) **přesvědčují** o výhodnosti či správnosti určitého chování (...) a o platnosti hodnot a norem jako vyjednávači **umožňují vyjasnění názorů a stanovisek**“ (ibid., s. 84; vytučnění původní).

Mediální obsah je formován řadou vlivů, jejichž vymezení se liší dle autorů. Croteau a Hoynes (2000, 198, dle Jiráka a Köpplové, 2015) identifikují: postoje výrobců, reference publikace, postoje společnosti, zamýšlený vliv. Pamela Shoemakerová a Sepher Reese (1991) pak ještě roviny mediálních rutin, organizace, mimomediální rovinu a rovinu ideologickou.

V sociálně-konstruktivistické perspektivě proti sobě nestojí sociální každodenní realita a realita mediální, ale obě jsou vzájemně integrované – mediální prostředí se nevztahuje k realitě jako k ontologické nezpochybnitelné danosti, ale k jako k výsledku konstruované reality, a masová média se na její reprodukci a změně dále podílí. Taková mediální konstrukce reality čerpá z dostupných externích informací, z dostupného okolí subjektu, systému a z interních informací, tj. ze zkušeností a pravidel pro zpracovávání podnětů, „schémat“ (Schulz, 2000, s. 32). Mediální produkt není obrazem nezávislé existující reality ani reprezentací faktů. Mediální *reprezentace* „skutečnosti“ tak v sobě obsahuje prvek popírající konstruktivistický přístup vytváření světa.

1.2.2 Mediální reprezentace

Reprezentací rozumím předvedení světa v podobě, ve kterém jsme ochotni ho akceptovat, přičemž na druhé straně také znamená předvedení abstraktní formy, jako války, třídy apod., tedy kategorie naplnitelné ideologickým významem, konkrétní podobou (Jiráka, Köpplová, 2015, s. 271). Taková reprezentace může současně sloužit jako znovu-zpřítomnění, jako mediální zástupce reality v přenášeném komunikátu, která, obdobně jako výše, nepřestává být naplněna určitými hodnotovými presupozicemi, významy sociálního a kulturního rámce. „*Za reprezentaci skutečnosti lze považovat taková mediální sdělení, která ve své konkrétnosti odpovídají mýtům/ideologiím platným v dané společnosti*“ (ibid., s. 272). Mediální produkce tak věrně nereprezentuje „přirozenou, samostatně existující“ realitu, ale je něčím, co sociálně konstruovanou realitu spoluvytváří a současně ji při reprezentaci odráží.

1.2.3 Moc

Prezentovaný výklad působení médií významně závisí na výkonu moci. S odvoláním se na Gramsciho pojem hegemonie chápou rozvrstvení moci jako nerovné, koncentrující se v rukách určité skupiny, která produkuje a reprodukuje mechanismy udržení stavu, který vybrané skupiny favorizuje.

Za zvláště nosné považují uchopení Pierra Bourdieu, který tvrdí, že tak část společnosti činí na základě nerovného přístupu ke kapitálu (kulturnímu, sociálnímu, ekonomickému a symbolickému). Stav společnosti, který zdánlivě přirozeně favorizuje vybrané jednotlivce, se zakládá a reprodukuje prostřednictvím specifického habitusu, který je vlastní favorizovaným domácnostem (a koresponduje s vlastnictvím uvedených kapitálů); vybrané části společnosti mají výlučný přístup ke kapitálu skrze ovládnutí institucí, znakového systému, klasifikačních schémat, hodnot a dalších prostředků, které tuto nerovnost utvrzují a reprodukují.

Norman Fairclough (2003) pak obdobně jako Foucault či Bourdieu chápe jazyk jako nástroj dominantně ovládaný vybranou částí společnosti, který tuto nerovnost konstituuje a udržuje, ať už jde o významy, identity, členění společnosti, vzájemné vztahy, sociální pole, zvyky, konvence či ideologie. Kdy v těchto poměrech dominance figuruje diskurz, jak Fairclougha interpretuje Schneiderová, „jako „prostředník“ moci [který] je schopen ovlivňovat obsah vědění, subjekty a jejich identity a rovněž vztahy mezi subjekty“ (2015, s. 39).

1.2.4 Jazyk a diskurz

Jazyk jsem doposud chápal pro zjednodušení obecně. Chápat jazyk „jednoduše“ však může být značně, eufemicky řečeno, zavádějící, a musíme být na pozoru, abychom se nedopustili obdobných pochybení jako Bolingerův šaman (Bolinger, 2008), který má ohledně jazyka jen subjektivní a izolované znalosti, aniž by dokázal jazyk uchopit komplexněji. Při uvažování jazyka, ale zejména v přístupu k analýze, chápou za zásadní východisko vědomí sémiotické dimenze jazyka (a vztahů formy a percepce významů), syntaktické dimenze (jejich kombinace) a dimenze pragmatické, tedy v náhledu jazykových jevů v řečové komunikaci, v jejich užívání a tvorbě rozličných významů, které ovlivňuje jak výběr jazykových prvků, nedourčenost, tak široký psychosociální kontext (Yan Huang, 2014). Jazykovou praxí a kontextuálním výběrem jazykových prvků (např. klamy či sugescemi) může docházet k

ovlivňování, využívání, zneužívání a ovládání lidí, metaforicky napsáno, jako když se rybka chytne do sémantické sítě (Bolinger, 2008).

Pro účely analýzy textů bych se nicméně nadále rád přidržel chápání jazyka Normana Fairclougha dle členění uvedeného v metodologické části této práce a pro zachycení toho, jak jazyk na konstruování reality působí, budu užívat především pojmu diskurz.

Pojetí diskurzu je velmi široké a to nejen napříč akademickými poli, ale dokonce „i v samotné analýze diskurzu, jejich jednotlivých směrech, je pojem diskurz vykládán různě“ (Scheinderová, 2015, s. 20). Pro účely této práce budu diskurz chápat zjednodušeně jako formu sociální praxe, která zahrnuje principy, pravidla a normy podílející se na zobrazování a vytváření určité skutečnosti, v určitém konkrétním užití a sociálním kontextu (Kraus, 2004; Schneiderová, 2015; Fairclough 2003). Můžeme tak mluvit o diskurzu jako souboru textů, promluv a jiných reprezentací, jakými je představována skutečnost. Způsob nahlížení určitých hlavních témat je z principu omezený, můžeme tak hovořit o předem omezeném počtu diskurzů k určitému tématu, jejichž identifikace a explanace spočívá v analýze.

Tyto diskurzy se podílejí na budování významů, které reflektují mocenské uspořádání a (re)produkují významy ve společnosti. Jednotlivé diskurzivní prvky jsou závislé na lingvistickém kontextu, sociálním světě, strukturách, identitách, vztazích a významech, které v diskurzu nacházejí svůj odraz. Současně však diskurz tvoří kontext sám sobě, kdy nachází potvrzení či legitimitu nové diskurzivní události svým uznáním a potvrzením v diskurzivní praxi (Fairclough, 2010). Některé diskurzy se pochopitelně stávají dominantními, ustavují „normalitu“ (Maříková a kol., 1996, s. 213; Fowler, 1991, s. 42). Nicméně spíše tomuto operacionalizujícímu pojetí, které je třeba uchopit, má-li se stát analytickou kategorií, se budu ještě věnovat níže.

Média, jako jeden z prostředků upevňování a reprodukce mocenských nerovností v užití jazyka, nejsou jednotná. Jednotlivé mediální produkty tím, že působí v určitém kontextu rozložení sil, nejsou prací jen jedné osoby. Jsou intertextuální, jsou produktem, ve kterém se zrcadlí komplexita konstruované reality, a v textech dochází k diskurzivním rozdílům – jsou tedy místem, kde spolu jednotlivé diskurzy a ideologie zápasí. Z tohoto hlediska pak lze analýzu diskurzu rozvíjet v každém takovém jazykovém prostředí, ve kterém můžeme nahlížet určité principy a normy jazykových aktů, které se opakují – analýza se tedy může týkat i práce a prokrastinace.

1.2.4.1 Pojetí diskurzu Normana Fairclougha

Z hlediska operacionalizace pojmosloví spjatého s analýzou diskurzu se budu v této práci držet chápání diskurzu zejména podle Normana Fairclougha (2003). Fairclough chápe diskurz (a domnívám se, že tato citace je v rámci jeho publikační činnosti zásadní) takto: „Diskurzy chápu jako způsoby reprezentace aspektů světa – procesů, vztahů a struktur materiálního světa, „mentálního světa“ myšlenek, pocitů, přesvědčení ad., jakož i světa sociálního. Určité aspekty světa mohou být reprezentovány různě, obecně tak čelíme situaci, kdy musíme zvažovat vztahy mezi různými diskurzy. Různé diskurzy představují různé perspektivy světa. Ty souvisejí s různými vztahy lidí k světu, a ty naopak závisí na jejich pozici v rámci světa, jejich sociální a osobní identitě a sociálních vztazích, v jakých se k ostatním nachází. Diskurzy nejen že reprezentují svět, jaký je (nebo spíš jaký se jeví být), ale diskurzy jsou také projektivní, pomyslné, představující možné světy, které jsou od toho aktuálního odlišné a jsou spojené v plány, jak určitým způsobem měnit svět. Vztahy mezi různými diskurzy představují jeden prvek vztahu mezi lidmi – mohou se doplňovat, soupeřit, dominovat si a tak dále. Diskurzy konstituují část zdrojů, které lidé využívají, když se k sobě vztahují – vymezují se, kooperují, soupeří, dominují si a hledají cesty, jak to, jak se k sobě vztahují, změnit“ (Fairclough, 2003, s. 124, překlad autora diplomové práce).

Diskurzy jsou tak používány v jednotném a množném čísle. V jednotném diskurz abstraktně představuje „doménu vyjádření“, v množném konkrétní, počítatelné podstatné jméno, kterým jsou myšleny soubor vyjádření nebo pravidla, jakými se řídí (ibid., s. 124). Diskurzy, jako způsoby reprezentace, se liší v míře shodnosti (commonality), opakování, stabilitě či měřítku (kolik reprezentací mohou generovat, např. karteziánský diskurz individualismu vs. diskurz skupiny) a homogenosti; obsahují v sobě variace, na které lze navazovat a které se proměňují v čase. A kromě těch nejspecifičtějších diskurzů mohou být nazírány jako kombinace diskurzů, které jsou společné artikulovány v konkrétních událostech/textech; a právě kombinací stávajících diskurzů určitým způsobem se mohou objevovat diskurzy nové (ibid., s. 124–127).

Z výše uvedeného může vyplývat otázka, proč se takovým heterogenním entitám, jako jsou „diskurzy“, vůbec věnovat a dle jakého klíče. Odpověď může dle Fairclougha (ibid., s. 126–127) spočívat v efektivitě diskurzu: diskurz je opodstatněné vyčlenit, když určitý způsob reprezentace světa (z části stabilní, z části variabilní) nabude sociální důležitosti z hlediska

dialektického vztahu mezi diskurzem a ostatními prvky světa, v jeho „překladu“ do nediskurzivních aspektů sociálního světa.

1.2.4.2 Dialektika diskurzu dle Normana Fairclougha¹

Úvaha dialektičnosti diskurzu vychází z Faircloughova pojetí jazyka jako dialekticky provázaného prvku sociálního světa s jeho dalšími elementy. Texty mají kauzální efekty, mají schopnost měnit naše znalosti, přesvědčení, postoje, hodnoty, ale i celé sociální systémy a materiální svět; s vědomím určitých limitů konstruktivismu, naše schopnost měnit svět kolem nás závisí na řadě proměnných, například o jakou „realitu“ jde, přenášené významy, jaké subjekty jsou zapojeny nebo také o jaký se jedná kontext (srov. Fairclough, 2003).

Pro pochopení efektů jazyka, textu či diskurzu je ovšem zásadní zasadit tyto pojmy do kontextu Faircloughova dialekticko-relačního přístupu. Autor rozlišuje mezi třemi úrovněmi sociálního světa, které pojmenovává jako sociální struktura, sociální praxe a sociální událost. Zatímco sociální struktura je velmi abstraktní (např. ekonomická struktura, třída, příbuzenství nebo jazyk), sociální událost představuje konkrétní manifestaci (např. text). Vztah mezi těmito úrovněmi ovšem není přímý, ale je zprostředkován určitým organizačním principem, konkrétně sociální praxí. Tyto sociální praxe si lze dle Fairclougha představit jako „*způsoby kontroly výběru určitých strukturálních možností a vynechání jiných, a jejich uchování v čase a určitém místě sociálního života*“ (Fairclough 2003, s. 23–24, překlad autora diplomové práce; srov. Fairclough 2012, s. 454–455).

Tento systém lze demonstrovat na příkladu jazyka, v takovém systému jsou sociální strukturou jazyky, sociální praxí řady diskurzu a sociálními událostmi texty. Jazyk vytváří určitý potenciál, otevírá gramatické, syntaktické a lexikální možnosti, ale v nadsázce; jen z nich samotných například kniha vzniknout nemůže. K tomu je zapotřebí také organizačního principu jazyka, tento sémiotický aspekt sítě sociálních praktik Fairclough nazývá řady diskurzu. A řád diskurzu člení na diskurzy, žánry a styly, které určují možnosti užívání jazyka pro určité části sociálního světa. Diskurz tak představuje jednu

¹ Tato kapitola představuje rozšíření výše uvedeného konkrétního chápání diskurzu jako analytického pojmu, na který dále navazují v metodologické části. Avšak vyšší mírou abstraktnosti, ze které nyní nemusí být patrný význam, chci poznamenat, že její opodstatnění vnímám zejména pro následnou analytickou část. Při analýze diskurzu, která z povahy věci čelí velkým limitům a otevřeně přiznává subjektivitu výzkumníka, pro následné pojmenovávání diskurzu a nalézání vztahů mezi nimi, je teoretické opodstatnění výše uvedeného – kde relevance vzniká, čím a kdy – pro další postup zásadní.

neredukovatelnou složku sociálních praxí, nehledě na nadřazenou strukturu, a působí v nich v dialektickém vztahu s dalšími prvky sociálního světa (Fairclough, 2003, s. 23–24 a s. 214–15; Fairclough, 2012).

Sociální praxe obecně (nejen jazyka, ale i dalších struktur) mohou být nahlíženy jako skloubení různých typů sociálních prvků z různých sfér sociálního života: akce a interakce, sociální vztahy, subjekty (vč. přesvědčení, přístupů a historie ad.), materiálního světa a diskurzu, dle výše uvedeného členění. Diskurz se zde objevuje třemi uvedenými způsoby, popsáno rozvinutěji: 1) žánr, jako různé způsoby akce a interakce (mluvení, psaní, jako interview nebo shrnutí, aj.), 2) diskurz, jako způsob reprezentace materiálního, sociálního či reflexivního světa², a konečně 3) styl, určitý způsob bytí, sociální nebo osobní identity, identifikaci, například „styl“ manažera, který užívá jazyk určitým způsobem“ (ibid., s. 26–27 a s. 214–15; Fairclough, 2012, s. 456).

Vztah mezi zmíněnými prvky sociální praxe je dialektický – nejsou na sebe redukovatelné či oddělené, z části sebe navzájem internalizují (Harvey, 1996a podle Fairclough, 2003; srov. Foucault, 1994, s. 318). Autor je srovnává s již uvedeným Bourdieu, u kterého konstatuje obdobný přístup – co Bourdieu nazývá habitusem, to lze přirovnat prvku identifikace, který je v dialektickém vztahu, jak člověk věci chápe (reprezentace) nebo jak o nich mluví či píše (akce). Schematicky Fairclough (2003, s. 29.) dialektiku diskurzu popisuje následovně (v původním jazyce autora):

Dialectics of discourse

Discourses (representational meanings) enacted in genres (actional meanings)
Discourses (representational meanings) inculcated in styles (identificational meanings)
Actions and identities (including genres and styles) represented in discourses
(representational meanings)

Vztahy mezi diskurzem a dalšími prvky sociálního světa jsou komplexní a často těžko výsledovatelné a samy analyticky vyčleněné kategorie se dále komplikují řetězením událostí, svou vlastní dynamikou, mediací, rekontextualizací, hybridizací žánrů a jejich mixováním atd.; diskurz však tvoří významnou složku utváření světa, která, přestože je těžce

² Diskurz se zde objevuje, jak již bylo výše uvedeno, ve dvou významech. Diskurz v abstraktním smyslu jako prvek a lingvistický aspekt sociálního světa a diskurz v množném čísle, který označuje již konkrétní možné způsoby nahlížení světa.

uchopitelná, představuje klíčovou komponentu, skrze kterou lze identifikovat a interpretovat společenská témata a problémy, a ve variantě kritické diskurzivní analýzy (CDA) i navrhopvat jejich překonání (ibid., s. 202–211). Identifikaci a charakterizaci diskurzů se budu dále věnovat v metodologické části.

1.2.5 Ideologie

Ideologii chápu z kritických pozic jako reprezentaci aspektů světa, které mohou přispívat k ustavení, udržování a změně sociálních vztahů moci, dominanci a vykořisťování (Fairclough, 2003, s. 9). Právě ty mohou být skrze CDA identifikovány v sémiotických předpokladech, ve způsobech výběru kategorizace, slovních prostředcích, hodnocení či strukturaci textu – specifickým řazením, dominancí jednoho typu pohledu apod. Předpoklady textu, které poukazují na jeho záměr, člení Fairclough (2003) na existenciální, propoziční a hodnotové (evaluační), které bývají zpravidla implicitní.

Definicí termínů klíčových pro sociálně-kritické teorie, jako jsou diskurz, ideologie nebo moc, je mnoho a mohou být navzájem různorodé (srov. Wodaková a Meyer, 2009, s. 5). I proto se budu držet pojetí Fairclougha, který ideologii definuje takto (2003): „*Ideologies are representations of aspects of the world which contribute to establishing and maintaining relations of power, domination and exploitation. They may be enacted in ways of interacting (and therefore in genres) and inculcated in ways of being or identities (and therefore in styles*“. Tato definice se zároveň blíží té, kterou v českém prostředí uvádí například Homoláč (2002, s. 37). Navzdory odlišnostem se však dle Wodakové a Mayera (2009) definice zpravidla drží stále stejného jádra, a to ideologie jako „*coherent and relatively stable set of beliefs or values*“ (Wodaková a Meyer, 2009, s. 5).

Uvedená teoretická východiska mi budou představovat především rámec pro další konkrétní uchopení diskurzů a pro operacionalizaci diskurzivní analýzy níže, ve kterém se budu pohybovat. Pojetí prokrastinace budu následně nejprve pojímat samostatně a následně se zvláštním odhledem na diskurzy práce, abych byl schopný odborněji zachytit vztah mezi užíváním těchto dvou pojmů (prokrastinace a práce).

1.3 Možné způsoby nahlížení prokrastinace

Rád bych zde navázal na část textu, ve které jsem se věnoval pochopení diskurzu podle Normana Fairclougha, a dovolím si jen ve stručnosti zopakovat již uvedené: diskurzy

představují různé způsoby nahlížení světa na vybrané téma nebo oblast sociálního světa a jako takové se mohou v nahlížení na prokrastinaci lišit a mají svou dynamiku. Norman Farclough zmiňuje, jak určité texty sestávají z různých diskurzů a podobně tomu může být u diskurzu práce.

Pojetí prokrastinace je nespočet, lze ji pojímat s mnoha různými detaily odlišností a, jak píše Steel (2007), pojetí prokrastinace může být přibližně tolik, kolik je autorů, kteří o ní píší. Přesto se dá říci, že všechny staví na jednom společném základu, vyplývající z původu slova, které pochází z latinského *procrastinatus*, složeného z předpony *pro-* (pro či na) + *crastinatus* (zítřek/zítřku) ze slova *cras* (zítra)³. Staví tak na fenoménu odkládání. Snad všechny výklady, na které jsem narazil, se v různých obměnách drží tohoto výkladu jako společného jmenovatele.

S tímto pojetím se shodují i slovníková hesla. Slovník Merriam-Webster definuje prokrastinaci následovně: „*to put off intentionally the doing of something that should be done*“⁴. Oxfordský slovník pak jako: „*the act of delaying something that you should do, usually because you do not want to do it*“⁵.

V konkrétním užití může prokrastinace znamenat odklad začátku či dokončení zamýšleného jednání či úkolu. Z výše uvedených definic řada autorů zdůrazňuje podmínky, které je nutné splnit, aby bylo nějaké jednání správně prohlášeno za prokrastinaci (viz Andreou a White, 2010; Steel, 2007). Je to zaprvé záměrnost jednání a zadruhé iracionálnost daného (odloženého) jednání, kdy iracionálním jednáním je myšleno takové jednání, které nenaplnuje potenciál zájmů, preferencí a cílů člověka navzdory vědomí očekávání zhoršení jeho pozice, tedy navzdory vědomým negativním konsekvencím plynoucích z odloženého jednání (srov. Klingsieck, 2013). Zpravidla je prokrastinace také považována za škodlivou.

Pojetí prokrastinace si přizpůsobují jednotliví autoři novinových článků a různorodých mediálních výstupů, autoři knih, instituce, které užívají daného pojmu, subjekty věnující se popularizaci nebo podnikání spojeného s prokrastinací i akademici, kteří se jí věnují. Prokrastinaci se v posledních desetiletích věnovala ekonomie (například behaviorální,

³ Merriam-Webster [online]. Merriam-Webster: ©2020 [cit. 16. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/procrastination#h1>

⁴ ibid.

⁵ Oxford Learner's Dictionary [online]. Oxford Learner's Dictionary: ©2020 [cit. 16. 9. 2019]. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/procrastination>

ekonomie her, ...), psychologie (morální, sociální, agency, rekognice, normativity), filosofie (etiky, teorie jednání, praktického uvažování, rozhodování) atd. (Andreou a White, 2010). Mnohé obory k ní přistupují již jako ke klasifikované nemoci – jako nemoc byla klasifikovaná například v USA 2010.

Prokrastinaci tak lze diskurzivně pojímat například jako podlehnutí impulzu dočasné preference menších a dřívějších odměn oproti odměnám větším, ale pozdějším (Ainslie in Andreou a White, 2010); nedostatečnou sebeidentifikaci se svým budoucím já; diskrepanci mezi reálnými a nominálními hodnotami; selhání sebekontroly; slabost vůle (Stroud in Andreou a White, 2010); důsledek perfekcionismu, zbožných přání, sebeklamání; vyrovnávací mechanismus; selhání instrumentální racionality a „praktického rozumu“ (Tenenbaum in Andreou a White, 2010) atd.

Prokrastinace reprezentuje jednání, které vykazuje znaky odložení a iracionality a jako taková se může zdát, že nepřísluší výhradně do žádné z domén lidského života, od sportování po práci. Přesto se osobně domnívám, že v práci nabývá zvláštního významu – nejen protože je s prací a s pracovními aktivitami často spojována, ale také tím, kolik času práci člověk v současné společnosti věnuje. Prokrastinace může mít různorodou povahu, může sloužit jako nástroj pro změnu v osobním životě, ale také jako nástroj zvýšení efektivity či produktivity práce.

Tato sociální pole, k nimž se mohou vázat vlastní diskurzy týkající se prokrastinace, z hlediska mého záměru analýzy mediálních obsahů představují „pouze“ oblasti, které působí na aktéry produkující v mediálním prostředí diskurzy práce a prokrastinace. Nepředstavují tak hlavní předmět zájmu analýzy, tak jak ji zde předestírám, který spočívá v induktivní analýze dle popsané metody.

Klingsieck (2013) definuje prokrastinaci pro mě zvláště inspirujícím způsobem, jako: „*the voluntary delay of an intended and necessary and/or (personally) important activity, despite expecting potential negative consequences that outweigh the positive consequences of the delay*“ [podtržení autorem diplomové práce]. V mém pojetí bude představovat jednu z významných odkládaných aktivit práce v širokém slova smyslu.

Inspirováno se Andreou Komlosy (2018) chápu práci v širokém slova smyslu, ne nutně omezenou na placenou práci, ale i práci v domácnosti, mužskou i ženskou, mateřskou, dobrovolnickou apod.

Přestože se prokrastinace nespojuje s prací výlučně, domnívám se, že je s ní spojena významně. Toto spojení může splňovat například definice prokrastinace na webových stránkách www.procrastinanon.com: „*Trouble persuading yourself to do the things you should do or would like to do. When you procrastinate, instead of working on important, meaningful tasks, you find yourself performing trivial activities*“. Často odkládáme práci či významné úkoly v práci. Nespornost spojení prokrastinace s prací pak může sloužit příkladem, kdy je prokrastinace velmi často spojována s domněnkou lidí, že mnozí lépe pracují pod tlakem termínu – tedy že odkládají pracovní úkoly s jasným termínem plnění, často až na poslední chvíli.

Vztažení pojmání prokrastinace do diskurzů práce pak může konstituovat na práci určitý nový pohled či pohledy, a tudíž nový diskurz práce. Prokrastinace se stává novým přírůstkem do komplexní sítě diskurzů práce, které navíc mají složité historické souvislosti; prokrastinace může představovat jejich novou součást či konstituovat diskurz nový. K objasnění těchto otázek bych se proto rád dále věnoval diskurzům práce a závěrem potenciálnímu pojetí prokrastinace v jejich kontextu.

1.3.1 Prokrastinace v kontextu diskurzů práce

V patrně nejznámější knize na téma prokrastinace v Česku, *Konec prokrastinace* od Petra Ludwiga (2013), se píše, že prokrastinace představuje chorobné odkládání úkolu na později a že jejím odstraněním odstraníme také překážku k lidské spokojenosti. Prokrastinace je v jeho pojetí užívána jako jeden ze základních kamenů managementu a koučingu. Je kladena do systému současného diskurzu práce a může do něj přinášet novou dynamiku. Představuje nástroj sebevedení, zvyšování produktivity a efektivity úzce spojené s dosahováním pracovních (ovšem nejen pracovních) cílů. Nicméně než se nám podaří zasadit koncept prokrastinace do řádu diskurzů práce, musíme se nejprve věnovat samotnému diskurzu práce, tomu, jak byla práce nahlížena a jaké diskurzy s ní byly a jsou spojovány.

Stejně jako autoři, z nichž budu čerpat níže, se domnívám, že současnou společnost lze charakterizovat jako společnost práce. Práce monopolizovala většinu života lidí, a to napříč spektry sociálních vrstev, a je společensky oceňovaná více než jiné typy aktivit (Fleming, 2015; Weeks, 2011; Komlosy, 2018).

Navzdory tomu je oproti jiným společenským doménám, jako jsou občanskost, právo, náboženství atd., společenskovědními disciplínami spíše opomíjená, a stejně je tomu tak i u

kritického nahlížení konceptu prokrastinace (Fleming, 2015; Weeks, 2011). Jakousi neměnnost, falešnou univerzalitu, si práce podržela i navzdory postmoderní historizaci 80. a 90. let. Oproti genderu, rase či sexualitě práce zpochybňována nebyla, navzdory jejímu zřejmému charakteru sociálního konstruktů nabývajících ve společnosti až fetišistického charakteru (Fleming, 2015).

Kathi Weeks (2011) to přikládá procesu *privatizace* práce, tedy spíše nereflektovanému dojmu, že práci nazíráme spíše než systém, v jeho konkrétnostech naší vlastní práce. Je prostorem privátním, je prostorem našich individuálních vztahů více než sociální struktury a naší vůle více než politické moci. Weeks to přikládá také poklesu aktivismu spojeného s prací, politickým uskupením založeným na pracovních vztazích (dělnická strana), úpadku odborů a nárůstu globalizované komercializace, kdy manifestace osobních přesvědčení je realizována na spotřebitelském trhu.

Snadných zkratkovitých výkladů, proč a proč v takové šíři pracujeme, je mnoho, ale jak píše Fleming, nejsou snadno obhajitelné (2015). Důvody pro práci v takovém rozsahu jsou mnohé, často se mění a zahrnují kombinace donucení i volby, nutnosti, tužby, zvyku i záměru, nicméně nic z toho samo nedokáže vysvětlit, proč pracujeme o tolik více, než kolik času trávíme jinými aktivitami (Weeks, 2001, s. 38). Historie (diskurzů) práce je velmi komplexní, heterogenní, měnící se v čase a místě, proto, než se dostanu k současnosti práce, budu se věnovat krátkému historickému exkurzu.

1.3.2 Historie (diskurzů) práce

Podle historičky Andrey Komlosy (2018) práce konstituuje ústřední diskurzivní pole, zahrnuje různé sociokulturní koncepty a je podrobena nespočtu morálních a politických projekcí – kdo pracuje, jak, na čem, kdy atd. Historicky dle ní můžeme variabilitu rozlišit na tři diskurzy, tři základní způsoby nahlížení práce, jejichž podoby a kombinace můžeme napříč historií nalézat: 1) chvála na práci, 2) kritika práce a 3) jejich kombinace usilující o změnu prostřednictvím transformace břemena práce v kreativitu a naplnění (Komlosy, 2018, s. 25).

Práce může být chápána jako břímě, kterému je žádoucí se vyhnout. Avšak dokud bude práce potřeba, v případě omezené skupiny lidí musí být v takovém případě přenášena na někoho jiného. Pokud by se to mělo týkat všech, může se tento diskurz manifestovat ve dvou podobách, utopickém či náboženském (posmrtném) chtění všeho, popřípadě vizí asketismu,

ve kterém je osvobození od práce naplněno osvobozením od lidských potřeb. Chválu na práci pělý různé ideologické i náboženské proudy, práci jako naplnění či aktualizaci situace člověka, měřenou vytvořenou přidanou hodnotou jen s malým zájmem o satisfakci jednotlivce, nalezneme také například v kapitalistické tržní ekonomice (Komlosy, 2018, s. 29). Mnohá kritika z levých pozic pojetí práce jako naplnění či aktualizaci člověka přejímala a „pouze“ obohatila o kritiku rozložení vlastnictví prostředků, tlaky na zaměstnance, vykořisťování či globální nerovnosti, které z hlediska individua představovaly překážky úspěšného naplnění. Tím se přiblížila poslednímu diskurzu, transformativnímu, tedy naplnění skrze práci změnou sociálního řádu. Snahy o transformaci pojetí práce jakožto břemena a odcizení na pozitivní pojetí, vyjádření kreativity a prostředek sebeaktualizace, může zahrnovat řadu cílů (od svobody zvolení typu práce po představu úplného osvobození od práce) i metod a prostředků (od reformy po revoluci) (Komlosy, 2018).

Tyto diskurzy nalézáme v různých podobách (ideálního) eurocentrického narativu vývoje práce⁶. Judeo-křesťanské pojetí chápalo práci obdobně jako v antice, jako utrpení a těžkost. Práci lidé museli nést jako trest, na druhou stranu zde však byla práce také pozeňnaná a byla službou Bohu. Práci následně posílili na významu také *laboratores*, ke kterým později patřili i řemeslníci, obchodníci a intelektuálové. Pracovní morálka získala na významu s urbanizací a komercionalizací raným kapitalismem. Z hlediska prokrastinace je obzvláště významné, že již v křesťanské reformaci byla zahálka (a to včetně zahálky šlechty i kléru) prohlášena za hřích. Tento posun Komlosy chápe jako možný začátek společnosti zaměřené na práci.

1.3.2.1 Protestantká etika a její odkaz

V dějinách uvažování o etice a diskurzu práce představuje Weberova kniha *Protestantská etika a duch kapitalismu* (1958) významný milník, který spíše než historický narativ může představovat inspirativní genealogický zdroj, jak jsme se stali pronásledovaní odkazem

⁶ Při sledování diskurzů práce s odkazem na Komlosy (2018), Lis a Solyho (2012) či Hoffmeesetera (2018) považují za důležité při vyprávění historie práce a jejích diskurzů oddělit dva pohledy uvažování. Prvním je uvažování o skutečných přístupech postav napříč časem k vykonávané práci, která byla a je velmi rozličná, a druhý pohled je určitý narativ který sleduje významné prvky dějinného vývoje práce, který spíše stírá rozdíly vždy existujících rozličných vztahů práce v jednom čase, alternativ, protichůdných tendencí a rozdílných diskurzů – tedy zpochybňuje představy vývoje práce jako lineárního, na sebe navazujícího procesu, jak podrobně doložili např. Catharina Lis a Hugo Soly ve své monografii *Worthy Efforts: Attitudes to Work and Workers in Pre-Industrial Europe* (2012). Co se objevuje jako eurocentrický narativ nebo příběh práce, představuje spíše její ideální pojetí než vlastní přístupy samotných pracovníků ke své práci nebo je věrným příběhem zachyceným ve svém komplexitě a je spíše obecné a přichyluje se na stranu popisu obecných jevů.

puritánské etiky – ke kritickému čtení dneška. Protestantská etika přinesla etické sankce a psychologický impetus pracovat, protestantismus kázal morální a konstantní zdroj pro produktivní snahu sebedisciplinovaných jedinců – lidé si měli vytknout život organizované světské práce, jako by šlo o povolání od Boha (Weeks, 2011, s. 39). Přičemž náš závazek k práci jakožto *povolání* přetrvává do dneška – hodnota práce a její centrální pozice v našich životech je jeden z nejvíce naturalizovaných prvků (Weeks, 2011, s. 43).

Referenčním, kontrastním bodem, který je invokován i dnes, Weberovi (1958) bylo tradicionalistické pojetí práce, tedy pojetí práce jako pouze takového úsilí, které postačí k naplnění subsistenčních potřeb. *Pracovat pro život místo žít pro práci*. Fleming (2015) například vyzdvihuje vybrané zjištění sociální antropologie: „... *when the Indians discovered the productive superiority of the white men's axes, they wanted them not in order to produce more in the same amount of time, but to produce as much in a period of time ten times shorter*“ (Clastres, 1989, s. 194). Místo toho ovšem podle Fleminga nastalo kapitalistické ideologické překódování práce morálními a náboženskými významy, které nás ponoukají pracovat více, do jakési ideologie práce, která se univerzalizovala a je nyní jednou z klíčových částí governance a disciplinace ve foucautovském smyslu (Fleming, 2015).

Původní janusovské juxtapozice a náboženských konotací zbavila práci až filosofie osvícenství, vědecká revoluce a s tím spjatá sekularizace, která pojímala práci jako jednu z podmínek podrobení přírody, dále podpořená filosofií utilitarismu a nacionalistickými ekonomickými implementacemi (jako je merkantilismus) (Komlosy, 2018). Protestantská etika však zasekla asketický etos práce do ducha kapitalismu, který, jak psal již Weber, bude nadále ve společnosti přežívat jako duch mrtvých náboženských představ (Weber, 1958). Protestantská etika tak historicky sloužila podle Frederica Jamesona jako mediátor, který zmizel, mezi předkapitalistickou a kapitalistickou ekonomikou (Jameson, 1973).

Byla to právě neinstrumentální povaha námezdní práce (angl. *wage work*), která umožnila další posun v pracovní etice – místo peněz a naplnění konkrétních potřeb se invektivou k tomu pracovat více a déle stala morálka – kvantita se stala důležitější než kvalita, a tím se otevřela cesta k pokračující akumulaci.

Proletarizace a transformace do kapitalismu je vnímána jako zásadní proces, který zásadním způsobem oddělil pozdní středověk a moderní Evropu od antiky i zbytku světa (Lis a Soly, 2012; Hoffmeester, 2018; Komlosy, 2018; Conze in Komlosy 2018). Práce je odtud vnímána jako jakákoliv produktivní aktivita a je měřena ekonomickým efektem. Státem a

kapitalismem od této chvíle hýbala a stále hýbe optimistická víra v pokrok a růst – čím více, tím lépe. Přičemž „organizační, legální a technologické nástroje byly využívány k maximalizaci vykořisťování práce“ (Komlosy, 2018).

1.3.2.2 Proměny etiky práce (Kathi Weeks)

Etika práce, popsaná výše v pojetí Weberovy protestantské etiky, po svém postupném úpadku doznala dalších změn a proměn. S ústupem protestantské etiky se objevily další racionalizace preskripce práce, například pod příslibem sociální mobility jako nástroje sebevyjádření, seberozvoje, manifestace kreativity, zdroje naplnění nebo ospravedlněním práce jako smysluplné činnosti (srov. Bunting, 2004, s. 168; Rose, 1985, s. 77–92; Zuboff, 1983, s. 66). Etika, jakožto internalizovaný postoj či způsob nahlížení na práci se nachází velmi blízko pojetí diskurzu (srov. Chiapello, Fairclough in Fairclough 2013). Společným jmenovatelem výše uvedeného pojetí představuje pojetí pracovní etiky jako individualizujícího diskurzu: úspěch daného člověka je odrazem jeho charakteru a případný neúspěch je stavěn jako chyba jednotlivce, nedostatku snahy či disciplíny, který tak nepřímo slouží k racionalizaci vykořisťování a nerovnosti (Weeks, 2011, s. 52).

V industriální etice bylo disciplinace dosahováno s odkazem na světské cíle, které se pak konstituovaly jako uznávané ideály, kolem kterých se začaly odehrávat boje za reformy (za vyšší mzdy, omezení pracovní doby atp.). Od 19. století si dělnická třída vytvářela své vlastní pojetí pracovní etiky vyžadující v různých obměnách uznání a adekvátní rekompensaci. Jak se této cesty domáhalo stále více skupin lidí, etika práce se posunula k prosté propagandě. Pracovní etika se tak stala mečem s dvojitým ostřím, jako nástroj třídní dominance i neposlušnosti (Weeks, 2011). Pracovní etika obou táborů, tím, že s ní bylo spojeno společenské uznání a legitimní odměna za práci, sloužila také jako efektivní nástroj snah o vyčleňování a začleňování společensky znevýhodňovaných skupin, delineovaných typem práce, rasou, pohlavím – snaha o přivlastnění si etiky práce se ukázala jako účinná, čitelná a legitimní zbraň ke změně, skrze kterou skupiny získávaly na úctě, skupinovém uvědomění, hnutí, narušení stereotypů, získávání pracovních míst či sympatií (Weeks, 2011).

Všechny žádosti o začlenění do etiky práce sloužily k jejímu potvrzení či posílení síly. Dělníci nebojovali v případě fordovských ústupků za omezení, ale za celoživotní

„důstojnou“ práci. Jednalo se o boje v rámci etiky práce, v rámci stávajícího diskurzu práce, ne jemu navzdory.

1.3.2.3 Paralely pracovní etiky v duchu kapitalismu

Pracovní etiku lze dle Weeks (2011) uvažovat ve třech rovinách: epistemologickou, dodávající jistotu, socioekonomickou v možnosti sociální mobility a ontologickou v příslibu smyslu a sebeaktualizace. Toto členění tak nachází relativně přesnou paralelu v jiném pojetí vývoje komplexu pojetí práce, a to v proměňujícím se „duchu kapitalismu“, tak je popsali Boltanski a Chiapello (2005).

Od 19. století lze dle Chiapello a Fairclougha (2013) identifikovat alespoň tři od sebe odlišné „duchy kapitalismu“: 1) podnikavou buržoazii založenou na domácnostech, 2) ducha založeného na velkých integrovaných firmách let 30.–60. let a 3) ducha kapitalismu od 80. let.

Ducha kapitalismu Fairclough a Chiapello chápou jako ideologii kapitalismu, která ospravedlňuje její přetrvávání a činí ji stále společensky přitažlivou formou uspořádání, navzdory jejím proměnlivým problematickým stránkám (např. vykořisťování, otevírání příjmových nůžek nebo nekončící proces akumulace). Duch kapitalismu jeho prvky ospravedlňuje, ale i omezuje (zahrnuje legálnost, legitimitu, férovost). Prizmatem diskurzivní analýzy je na něj pak možno nahlížet dle Fairclougha a Chiapello také jako na řád diskurzu. Nicméně jak je patrné z uvedené identifikace různých podob kapitalismu, je zřejmé, že se kapitalismus neustále transformuje – v dlouhodobém hledisku si ponechává určitý počet prvků jako stabilní (například principy soukromého vlastnictví či akumulace), jiné podléhají procesům změn. Tuto druhou úroveň prvků, historických, konkrétních inkarnací, lze dále rozčlenit na tři dimenze, které se podílí na její konkretizaci: 1) stimulační (která zažehává entuziasmus), 2) bezpečnostní (pro pocit bezpečí za kapitalismu) a 3) dimenzi spravedlnosti či ospravedlnění (v ang. justification – argumenty pro soulad kapitalismu se spravedlností a jak kapitalismus přispívá k dobru).

K identifikaci a k elaboraci poslední dimenze využívají Boltanski, Chiapello i Fairclough modely režimů ospravedlňování (v angl. justificatory regime, ve fr. Cité, vytvořené Boltanski a Thévenotem [1991], které z hlediska CDA nachází paralelu v diskurzech), jakési obecně přijímané řady legitimacy: inspirace, domácnosti, známosti, občanský, trhu, industrialismu a k němu Boltanski a Chiapello přidávají sedmý řád, který v korpusu textů

90. let práce postrádali, a to vzájemně provázané Cíté projektově-orientované či konexionistické.

1.3.2.4 Práce středem společnosti od 19. století i po ČSSR

Od 19. století tedy docházelo k posilování pojetí práce jako nájemního vztahu a jako středobodu žitého života. K oddělení pracovní-prostorového vnímání na pracoviště a na domov na globální úrovni dochází v 19. století a jako takové se oddělení zásadně promítlo do státní legislativy i politické poptávky a imaginace. Přestože i nadále existovaly další formy subsistence, novou koncepcí zůstaly ignorovány. S příchodem 20. století se pak z nájemní práce stal hlavní zdroj přežití, sociální identity i sociální mobility a jistoty sociálního zabezpečení (Komlosy, 2018).

Jak dokládá Komlosy (2018, nečíslováno): „*First introduced by the Industrial Revolution at the beginning of the eighteenth century and bolstered through scientific and legal codification one century later, this was now a work-centered society in which identity was determined in equal measure by the glorification of work and occupation as a source of status and income, and by the simultaneous exclusion of all non-commoditized forms from the very concept of work. This division justified excluding non-value-adding labor from the history of work almost entirely.*“

Zvláštním impulzem pro pojetí práce 20. století, které si dále uchovává část svého étosu, lze nalézt zejména po druhé světové válce, kdy byl růst řízen pokračující komodifikací, současným růstem sociálních potřeb, a zejména pak v našem prostředí nástupem komunismu, obzvláště pak po revoluci v únoru 1948. Jak píše Denisa Nečasová (2018, s. 85–86) ve své publikaci *Nový socialistický člověk*: „*Únorovým převratem se v dobových obrazech dělník vydává na cestu šťastného zítřka, cestu radostného budování socialismu, lepší společnosti, která žije prací*““. Práce byla oslavována a dle Nečasové měla dle dobových výkladů přinášet jen blahobyty, ale také štěstí a vnitřní sílu. Takové pojetí pak mohlo konvenovat s ideologií marxismu-leninismu a „*ve filozofickém slovníku z roku 1955 se dokonce konstatuje, že v socialismu se vytvořil zcela nový poměr k práci, protože se změnila ve věc cti, slávy, statečnosti a hrdinství*““ (Rožental, Judin in Nečasová, 2018, s. 86). „*V nových podmínkách začali vyrůstat noví lidé [...], kteří mají především zcela nový poměr k práci, neboť v ní našli smysl svého života. Tento nový poměr k práci pak určuje i jejich morální profil, poměr k událostem a samozřejmě k lidem*“ (Vosáhlo in Nečasová,

2018, s. 86–87). Dle Nečasové tak lze dokonce hovořit o socialistickém kultu práce (Nečasová, 2018, s. 87). Významným prvkem tehdejší společnosti práce byl obraz socialistického soutěžení, plnění a překračování pracovních závazků (kdy si nezdědka v tehdejších údajně autentických výpovědích pracovníci přibírali jiné zaměstnání) i překračování pracovních norem a procent produktivity, až o 3 250 % na jednotlivce (Nečasová, 2018, s. 116–119). „*Jedinečnost výkonu však byla postupně přenášena z jedince na celý pracovní kolektiv, což se projevovalo také ústupem výrazů úderník a stachanovec*“ (Nečasová, 2018, s. 226).

Význam práce byl dále společensky podporován kulturními produkty, jako jsou básně nebo písně. Mezi jednu z nejvýznamnějších patří například *Píseň práce*, o které se široce vyjadřuje i dobový článek publikovaný na stránkách jednoho z nejstarších českého etnologického časopisu *Český lid* z roku 1953 (Tichý, Karbusický, s. 193–198). „*Naše Píseň práce se stala v naší nové socialistické společnosti hymnou dělnické třídy, zpívanou při našich pracovních i slavnostních shromážděních*“ (ibid., s. 193). Přestože měla píseň podle autorů vzniknout před 70 lety (ve vězení v letech 1882–83 z pera Františka Hlaváčka), jako taková se dle autorů stala až „*nejoblíbenější písní socialistických schůzí*“ (ibid., s. 198).

První sloka zpívané písně dle textu zní:

„Ó zavzni, písní vznešená

o práci, která vrozena

přírodou lidstvu jest.

Vše, čeho jen člověk užívá,

Z šlechetné práce vyplývá.

Bud' práci čest! Bud' práci čest!“ (ibid., s. 194–195)

Podle písně pak měla vzniknout také její parafráze v básni Svatopluka Čecha „*Bud práci čest*“. V tomto kontextu si lze také připomenout socialistický pozdrav „*Čest práci*“ (Nejedlý, Šofar, 2016).

1.3.2.5 Proměny západního pojetí práce od 80. let

S krizí masové industriální produkce v 80. letech se začaly pracovní podmínky rychle uvolňovat a dle Andrey Komlosy znamenaly zpřetržení ustanovených pracovních vzorců a

idejí. Tím se rovněž otevřela debata nad tím, co „práci“ konstituuje. Tento nový stav umožnil rostoucím nadnárodním korporacím a státům pokles ve standardech zaměstnanců a přenesl více odpovědnosti, včetně odpovědnosti za své zabezpečení, na zaměstnance. Globální prekariát tak začal růst (Komlosy, 2018).

Po roce 1989 přišla nová konstelace stranící kapitalistickým zájmům, pád železné opony zpřístupnil novou pracovní sílu, obchodní trh a akvizice a přinesl ponížení významu odborů, zhroucení sociálních struktur a diskreditaci sociálních otázek a práv pracovníků na většině úrovni společnosti podpořenou liberalizací trhu a přesunutím řady regulačních mechanismů na transnacionální úroveň. Tyto trendy také výrazně proměnily obraz práce.

Právě od 80. let jsme také svědky změn idejí. Od 80. let a zejména od 90. let, jak tvrdí Boltanski a Chiapello (2005), je Cíté projektově-orientované a konexionistické v korpusu textů na výrazném vzestupu. Jejich obecným evaluačním standardem, podle kterého se posuzuje kvalita, je aktivita. Ta je ceněna více než práce, stírá se dichotomie toho, co je nazíráno jako práce a co není, co je stabilita a krátkodobost, pracovní doba a volný čas či zda je práce, nebo nikoliv. Relevantní je sledovat stále nějakou aktivu, nikdy nebýt bez projektu, myšlenek, vždy se připravovat na další projekt a být v kontaktu se sítí dalších lidí, které spojil vektor aktivity.

Tento poslední duch kapitalismu rozvíjející se od 80. let sesadil hodnotu autoritářského vedení. Naopak přinesl legitimitu nejasné struktury organizace a zvýšil hodnotu inovací, kreativity a změny. Zahrnuje nové formy meritokracie, která oceňuje mobilitu a poskytuje podporu sítím, kdy každý projekt je šancí zvýšení zaměstnanosti i sociální mobility. Bezpečnost je vnímaná jako schopnost se flexibilně adaptovat, kdy prokázání přínosu projektu přináší příslib projektu dalšího a lepšího. Bezpečnost se nabízí ve vědomí, jak se vést, zvládnout, sebedisciplinovat a společnost i společnosti nám nabízí zdroje, jak si k tomu samotní pomoci (Fairclough a Chiapello in Fairclough 2013).

Tyto změny přinesly kvalitativní změny práce, včetně jejího pojmání, a změny preferencí ze strany zaměstnavatelů, u kterých na významu vrostlo vzdělání, znalost digitálních technologií, vysoká flexibilita, mobilní dostupnost či vysoká míra odhodlání věnovat se práci. To ovšem spolu s deregulovaným, flexibilizovaným pracovním trhem posílilo další destabilizaci postavení zaměstnanců. Ti tak nově začali pracovat často s krátkodobými smlouvami a na zkrácený úvazek a na ně samé byl vyvinutý tlak na výkon a schopnost adaptaci trhu, které doplňuje ponížení sociálních jistot a přesunutí nutnosti spoření,

sociálního a zdravotního zabezpečení na ně samotné. Právě vzdělání, nadměrná pracovitost, efektivita, vysoká míra odhodlání, sebedisciplinace a loajalita se na nejistém prostředí trhu práce stávají prostředky konkurenční výhody, které zvyšují šanci sociálního zabezpečení a pokrytí potřeb domácnosti (Komlosy, 2018).

Navzdory tomu, že jsme viděli, že práce vždy tvořila významnou část práce a nároky na etiku práce spojenou s askezí a výkonem lze identifikovat s protestantskou etikou v době nástupu kapitalismu, je to i současná společnost, která bývá označována za neoliberalní a která práci postavila na piedestal, navzdory technologickému i společenskému pokroku dneška. „*But it is clear that neoliberal society has definitely placed this strange invention we call work at the epicentre of everything we do*“ (Fleming, 2015).

1.3.3 Charakter práce a jeho diskurzy

Právě privatizovaná sféra produkce, práce za mzdu, představuje střed kapitalistického ekonomického systému v dnešním světě, je prostředkem přístupu k jídlu, oblečení, přístřeší, zdravotnictví, důchodu i základním prostředkem statusu, vedle rodiny je zdroj sociality, je cílem vzdělávání a vertikální mobilita motivací výchovy, začlenění na trh práce je častým cílem sociální práce, je součástí vězeňství. Je normou a disciplinačním nástrojem a současně je často skloňována jako nástroj k osvobození člověka. Svého absurdního naplnění pak historicky nalezla v institucích nucených prací jakožto nástrojů sociální disciplinace v zájmu státu a kapitálu. Takové pojetí chvály práce hlásaly i nápisy na branách německých koncentračních táborů, které nesly nad hlavní branou štíty s heslem „*Arbeit macht frei*“ – *Práce osvobozuje*.

Skrze práci se člověk stává občanem; práce je politická, normativní i morální. Je bráněna na územích ekonomické nezbytnosti, sociální povinnosti, individuální morální praxe i kolektivní etické nutnosti (Weeks, 2011, s. 11). Tradiční hodnoty práce sestávají z morální hodnoty, důstojnosti a práce jako privilegia jakožto klíčového zdroje individuálního rozvoje, sebenaplnění, sociální rekognice a statusu (ibid.). Přitom jsou stále povzbuzovány a racionalizovány v naší společnosti i při nadměrné časové zátěži. Tato normalizační a moralizující etika je dle Weeks stále reprodukována, mj. manažerským diskurzem, populárními médii a zakotvením ve veřejných politikách, „od leva do prava“, od zaměstnavatele k zaměstnanci, od rodiče k učiteli, kteří připravují dítě na budoucí zabezpečení a úspěchy – toto ideologické pole je třeba kriticky nahlédnout. Jak píše Weeks,

„work is expected to be the whole of life, colonizing and eclipsing what remains of the social“ (Weeks, 2011, s. 77). Jakkoliv je produktivní činnost nezbytná, sociálně-politické kritiky práce vybízí ke kritickému nahlédnutí současné organizace a distribuce aktivit a realizaci mimo práci, v tvořivosti (Weeks, 2011, s. 11).

Pojetí práce je tak možné brát jako ideologii, tak jak bylo popsáno výše, nicméně Fleming u ní vyzdvihuje ještě jeden klíčový prvek, a to „opuštění“ – každý je vždy postradatelný. Ideologii práce se tak dle něj stává nejistota (angl. insecurity), a práce je tak stále slučována s potřebou přežít a s nevyhnutelnou nezbytností (Fleming, 2015). Zvláště v globalizovaném světě, v mezinárodní soutěži pracovníků.

1.3.3.1 Disciplinace

Funkce ideologie a etiky práce je i disciplinační, „(...) *nový diskurz práce představuje disciplinační mechanismus, který konstruuje subjekty jako produktivní jednotlivce* (Weeks, 2001, s. 52). Jako taková si ideologie podvoluje celá těla – neurčuje pouze jednání, ale i to, kým být, co chtít a jak se cítit.

Nyní je tento požadavek ještě silnější z důvodu růstu segmentů služeb, pracovních pozic s vysokou mírou spolupráce, kde není možné kontrolovat výkonnost zaměstnanců, a růstu segmentu nižšího managementu. Ideologie práce spolu s managementem vytváří systémy, ve kterých zapřahají touhy zaměstnanců a cílem se stává vytvoření a osvojení si nástrojů sebevykořisťování (Fleming, 2015, Lordon, 2014). „Nyní, více než jindy, je od zaměstnanců očekáváno, aby byli svými architekty ještě lepšího vykořisťování“ (Henwood, 1997, s. 22, podle Weeks, 2011).

Nicméně v takových typech práce, kde je těžké měřit výkon pracovníka, mohou být hodnoceny zástupné znaky: „*Trávení hodně hodin prací může být také užito jako indikace odhodlání, které pak může být známkou produktivity (...) Silné pracovní hodnoty jsou proto stále více zvýznamňovány v diskurzu managementu jako významný lék na nové problémy s dohledem, jednoduše protože se stává méně nezbytným*“ (Weeks, 2011, s. 71).

1.3.3.2 Neukončenost práce

Obzvlášť významným charakterem práce pro téma prokrastinace je její současná neukončenost. Kdy se ke „kvalitativnímu“ pojetí práce rozvedenému výše přidává, jak zdůrazňuje Fleming, ještě její další rozšíření „kvantitativní“.

Zatímco naši prarodiče dokázali práci oddělit a po opuštění pracoviště „vypnout“, nám se pracovní doba vykazovaná i nevykazovaná rozšiřuje, nejen z důvodů existence mobilních telefonů, a řada pracovníků je subjektivně „stále v práci“. Práci si internalizujeme místo toho, aby byla jednou z řady věcí, kterým se věnujeme, stává se ultimátním inkluzivním referenčním bodem, který se vztahuje na vše ostatní, co děláme. Toto spojení nazývá Fleming „Já, práce“.

Společnost tak Fleming, navazujíc na Foucalta, vnímá podrobenou biomoci, a významně navazuje také na Deleuze, od něhož vyzdvihuje mj. výňatek eseje: „*in the societies of control one is never finished with anything – the corporation, the educational system, the armed services being metastable states coexisting in one and the same modulation, like a universal system of deformation*“ (Deleuze, 1992, s. 5). Biomoc v jeho pojetí moduluje sociální tělo, pro které indexuje dříve oddělené časové segmenty do takové podoby, že nemohou být izolovány. „*The indexical command to work in neoliberal societies can no longer be analytically identified in any particular act or instance. That would be like a surgeon attempting to use a scalpel to remove the immune system from the human body – it is everywhere, part of the systemic whole and not reducible to any particular part*“ (Fleming 2015).

Kapitalismus dle něj na jedné straně hlásá nezbytnost pracovat, vytvořenou nutností, která infiltrovala imaginaci velké části společnosti, a na straně druhé nepředkládá omezené úkoly a pro mnohé pracovní požadavky stále multiplikuje. V důsledku toho – a dříve popsané liberalizaci pracovního trhu – nejsme s prací nikdy „hotovi“ a nikdy nekončí. Mnozí se stávají bio-proletariátem a práce je pro ně tím, čím jsou.

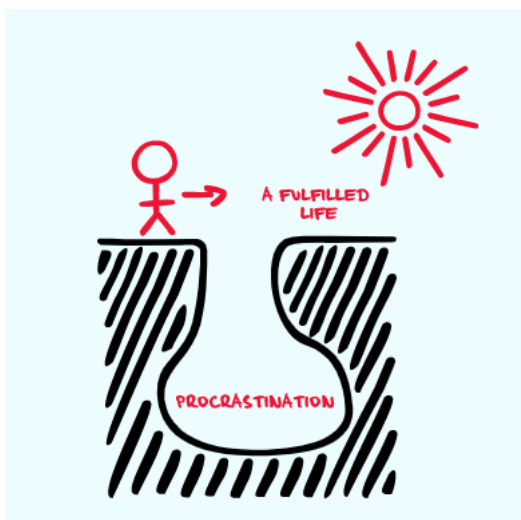
Kvůli této otevřenosti či neukončenosti se součástí modu kapitalismu stává určitá sebevykořisťovací paranoia, kdy si klademe otázky s nejistými odpověďmi: „Pracoval jsem dostatečně? Jak mám vědět, kdy přestat a odpočívat? To, co dělám, stačí?“ Podrobení sociálního těla totalitní biopolitické moci se projevuje jako neustálý tlak věnovat se práci, nehledě na její nezbytnost.

1.4 Prokrastinace jako součást novodobého diskurzu práce

Terén diskurzů práce je velmi barvitý, heterogenní, komplexní, měnící se místem i časem a každý popis, který se ho snaží zachytit, musí být principiálně neúplný a zachycuje jen jeho výseč. Diskurzy práce nastíněné výše alespoň dávají nahlédnout tomu, jak silně jsou

dialekticky propojeny s dalšími prvky společnosti, se kterými se navzájem ovlivňují, jako jsou politika, náboženství, moc, etika atp. Prokrastinace v tomto procesu může splňovat mnoho funkcí a obsahovat mnoho významů. Tím, že se pojem prokrastinace pohybuje v diskurzivním poli práce, může být vehiklem použitým určitým diskurzem, kdy různé diskurzy ho mohou využívat různě, stejně jako je také možné, že prokrastinace může do pole diskurzů práce přinést novou dynamiku a fenoménem vrstvení či využívání existujících diskurzů, které bude pojit unikátním způsobem, může zakládat diskurz nový. A že má na co navazovat.

Prokrastinace, jako součást diskurzů práce, může dle všeho uvedeného mnohé. Dle Komlosy by bylo možné zařadit prokrastinaci do druhého a třetího diskurzu práce z tří uváděných, mohl by tak představovat proces odkládání práce chápané jakožto břímě, něco nepříjemného či nežádoucího, nebo také jako určitý způsob jednání, který sice reflektuje práci (jejíž součástí je i prokrastinace) jako určité břímě, které ale zároveň lze pomocí odstranění prokrastinace (slovy Komlosy transformací prokrastinace) potříit, a dosáhnout tak naplnění – takto prokrastinaci pojímá také například Petr Ludwig a GrowJob institut, viz. obrázek:

Příloha č. 1: Od prokrastinace k naplněnému životu. Zdroj: www.procrastination.cz.

Prokrastinace také může představovat hřích, morální (subjektivní) či společenské provinění proti náboženské představě, proti impetusu pracovat, kapitalistickému produktivismu či imperativu aktivity dle projektově-orientovaného Cité – prokrastinace může být nahlížena v diskurzech odlišných duchů kapitalismu.

Prokrastinace může představovat opovrhovanou zahálku nebo také odporovat instrumentální racionalitě. Obecně řečeno, prokrastinace může znamenat různorodou deviaci či transgresi toho, co může být definováno jako správné jednání.

Slova prokrastinace může být užíváno soudobou ideologií práce, jako nástroje biopolitiky, internalizace, vštěpování a potvrzování určitých hodnot – důležité je pracovat, pracovat na „tom“ důležitém, ale také „to“ za důležité sám považovat a sám „to“ chtít.

Může být současně vytvářena jako nástroj sebedisciplinace, který diskurzivně umenšuje nebo diskredituje důvody nejednání nebo prožívání (emoce). Posílenou diskurzem seberozvoje tedy lze prokrastinaci užívat jako ústředního termínu na cestě k individuálnímu rozvoji, sebenaplnění, sociální rekognici či uznání nebo také jako nástroje umravňování, připomínky všudypřítomného strachu z propadu, nejistoty, diskvalifikace, znaku možného úpadku. Současně může být prokrastinace užíváno v souvislosti s diskurzem time-managementu a efektivity.

Prokrastinace může potvrzovat neoliberální narativ, dle kterého každý z nás je vládce svého osudu a jsme to my sami, kdo si potenciálně brání v dosažení svých snů. Posiluje tak privatizaci odpovědnosti za sebe, svou budoucnost a své sociální, ekonomické i zdravotní zabezpečení.

Pojetí prokrastinace může nasedat na zájmy a diskurzy ideologické, zaměstnavatelské/manažerské, ale i zaměstnanecké skrze internalizaci, vnitřní tlak na sebevykořisťování, zejména pod diktátem neukončenosti práce liberalizovaného trhu. V tomto ohledu prokrastinace může sloužit jako jeden z nástrojů, který se podílí na rozmazávání hranic mezi segmenty práce a dalšími časovými poli.

2 Formulace výzkumného problému

Ve své diplomové práci se budu věnovat konstruktovi mediálního obrazu „prokrastinace“ a jeho roli v novodobém mediálním diskurzu práce v České republice. Pro analýzu jsem zvolil jasně ohraničený vzorek, a to vybrané české časopisy a deníkové přílohy vydané v období od 1. 1. 1995 do 31. 12. 2014.

Pro účely zjednodušené formulace výzkumného problému – teoretický kontext včetně problematizace tématu jsem se snažil uvést výše – se budu systematicky dotazovat po povaze pojetí diskurzu prokrastinace v daném vzorku, a to v souvislosti s diskurzy práce, budu analyzovat, jakou dynamiku do diskurzů přináší, co znamená, jaké významy nese a zda nekonstituuje diskurz vlastní.

Z širokého potenciálu daného diskurzivní analýzou se pak v souladu se záměrem práce hodlám zaměřovat zejména na následující oblasti:

- v jakých typech mediálních textů se pojem prokrastinace objevuje a v jakém kontextu;
- jaký obraz prokrastinace mohou média konstruovat (způsoby, významy), mj. s ohledem na specifika daného média (a jeho tematického zaměření);
- jakých legitimizačních a argumentačních strategií média užívají;
- z jakých kontextů byl pojem přejat (psychologie, populárně naučná literatura atp.) a ve spojení s jakou literaturou a kontextem o prokrastinaci vybraná média píšou dále.

3 Metodologie

Ve své práci se budu inspirovat dvěma kvalitativními metodami, narativní analýzou a analýzou diskurzu tak, jak ji popisuje Norman Fairclough. Vzhledem k nejednoznačnému výkladu výše uvedených metod a zejména tomu, co takové metody obnáší, se je níže pokusím rozvést, zejména pak diskurzivní analýzu Normana Fairclougha.

3.1 Narativní analýza

Narativní analýza, tak jak ji například popisují Trampota a Vojtěchovská (2010) zkoumá způsob, jakým nám jsou vyprávěny příběhy, všímá si formy, struktury, postavy vypravěče, hodnot, potvrzování stereotypů, aktérů a jejich funkcí, příběhu, času a snahy o objektivizaci. *„Narativní teorie se soustředí na formu, vzorec nebo strukturu, jimiž jsou příběhy konstruovány a vyprávěny“* (Barker, 2004, s. 123).

Autoři rozlišují dvojí přístup, syntagmatický, který naraci sleduje z hlediska sekvenčního vývoje, a paradigmatický, který se v naraci věnuje vzorcům opozic a jejich významu pro příběh.

Zastoupení narativní analýzy zde uvádím především proto, aby mi sloužila jako nutný referenční bod při mé analýze. Svým zaměřením na analýzu textu, jeho vývoj a nalézání opozic připomíná francouzský strukturalismus, který oproti přílišnému rozkročení diskurzivní analýzy zdůrazňuje logiku výstavby textů, významů a syntagmat.

3.2 Analýza diskurzu a kritická diskurzivní analýza (CDA)

Analýza diskurzu se zaměřuje na vyšší rovinu než jednotlivé texty – všímá si vztahu mezi texty, sociálními silami, kontexty, mocenskými pozicemi a ideologiemi, které na texty působí. Analýza diskurzu jako metoda vznikla v reflexi, že žádný text nevzniká nezávisle na společenském uspořádání a klasifikačních schématech, v rámci výše nastíněné sociálně konstruované reality a reflexe Michela Foucalta (1966). Texty se tak nestávají výpověďmi stojícími samy za sebe či za samotného autora, ale komplexními komunikáty, které představují konkrétno (v pojetí Normana Fairclougha „událost“), ve kterém se zrcadlí působení prostředí a celá řada živých i neživých aktérů. Text, v širokém slova smyslu, považuje Fairclough vždy za intertextuální (srov. Trampota, Vojtěchovská, 2010; Wodaková a Meyer, 2009).

Soňa Schneiderová ve své přehledové publikaci *Analýza diskurzu a mediální text* diskurzivní analýzu shrnuje takto: „*Cílem analýzy diskurzu je tedy analyzovat množinu textů (verbálních i neverbálních), jež sdílejí vztah k určitému tématu nebo sociálnímu prostředí. (...) Zkoumá efekty vytvářené v komunikaci v určitém prostředí, tedy to, co se podílí na utváření: 1. identity subjektů, 2. vztahů v určitém sociálním prostředí a 3. významů*“ (Schneiderová, 2015, s. 23).

Petra Martinková, Zuzana Orságová a Kateřina Prokopová, autorky *Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu*, chápou diskurzivní analýzu jako teoreticky a metodologicky heterogenní oblast, z níž z těch nejvýznamnějších přístupů se nejčastěji pojmenovávají sociokognitivní pojetí Teuna A. van Dijka, diskurzivně-historický přístup Ruth Wodakové a dialektický přístup Normana Fairclougha.

Analýza diskurzu jakožto především analytická metoda lingvistiky (a zejména pak její kritická větev) významně vychází ze sociálního konstruktivismu, Foucaultova pojetí jazyka a kritické frankfurtské školy. Kritickou diskurzivní analýzu zmiňovaná trojice autorek nazývá *deštníkovým pojmem*, který zahrnuje různé analytické přístupy s jistými charakteristickými rysy: zájem o diskurz, kritické východisko motivované snahou o identifikaci sociálních nerovností, ideologii a moc. Společné znaky CDA pak dle Schneiderové shrnul Philips a Jorgsen, kteří, spíše než společné aspekty analýzy, to společné v CDA nachází v teoretických východiscích: kritický přístup k vědění, a tím k „objektivní“ pravdě, historická a sociální determinace a v neposlední řadě východisko, že svět a vědění je produkováno a utvrzováno sociální interakcí a k určitému jednání i vede (dle Schneiderové, 2015, s. 18). CDA naopak necharakterizuje jednotná teorie, typ dat ani metodologie. Své kořeny nachází v rétorice, textové lingvistice, antropologii, filozofii, psychologii a řadě dalších humanitních věd (srov. Wodaková a Meyer, 2009, s. 1–3; Trampota, Vojtěchovská, 2010, s. 172).

V této práci se budu inspirovat zejména přístupem Fairclougha. Jeho východiska navzdory tomu, že bývá jeho jméno s CDA často spojováno, lze považovat za obecně diskurzivní (srov. Schneiderová, 2015: 26). Nejlépe to dle mého názoru ilustruje Fairclough ve své publikaci *Analysing Discourse* (2003) – příznačné je i to, že její název neobsahuje atribut „kritická“. V závěru v podkapitole *Metoda v Manifestu pro kritickou diskurzivní analýzu* (2003, s. 209–210) nabízí jednu z možných verzí postupu CDA, „explanační kritiku“ vyvinutou Bhaskarem (1986), která postupuje zjednodušeně schematicky takto:

- identifikace sociálního problému,
- identifikace překážek jeho překonání (skrze analýzu sítě praktik, vztahů významů v rámci sociálních praxí, analýzu diskurzu a analýzu textu),
- úvahy, zda sociální řád „potřebuje“ daný problém,
- identifikace možných cest překonání překážek,
- reflexe analýzy.

Sám autor uvádí, že analýza diskurzu, tak jak je popsána v *Analysing Discourse*, představuje jen malou část kritické diskurzivní analýzy – ta by šla dle uvedeného schématu lokalizovat do části druhého kroku (tedy analýzu diskurzu a textu) (Fairclough, 2003, s. 202). Kritická diskurzivní analýza však jde o několik kroků dál, „*CDA se pak sama označuje jako „teoretizovaná forma boje“*“ (Fairclough, 1995, s. 18).

Využití takového (výše popsaného) přístupu k analýze diskurzu prokrastinace nepovažuji pro tuto práci za adekvátní. Texty referující o pojmu prokrastinace dle mého názoru nepředstavují vhodný vzorek pro zodpovědné zvolení přístupu CDA (ten by vyžadoval dle výše popsaných zásad záběr mnohem širší a snad i komplexnější než před-zvolený vzorek dat), a budu tak postupovat v intencích Faircloughovy *Analýzy diskurzu* (2003). Tento postup je také v souladu se závěrečným „doporučením“ k užití přístupu Fairclougha Schneiderovou (2015: 83), podle které je postup Fairclougha někdy zaujatý, předem určován kritikou „nového kapitalismu“. „*Kritickému přístupu k textu (...) by nepochybně prospělo soustředění na text samotný a jeho srovnávání s texty ostatními. Potom by analýza textu přispívala „jen“ k tomu, abychom pochopili, jakým rozdílným způsobem např. jednotlivá média uchopují části reality, o níž vypovídají, popř. jak danou skutečnost rozdílně hodnotí“* (Schneiderová, 2015, s. 83).

3.3 Analýza diskurzu jako metoda

Analýza diskurzu ani v pojetí Fairclougha, nepřináší jasnou metodu, obecně uplatnitelný návod dle Schneiderové Fairclough nepodává. Autorka tak při snaze o shrnutí jeho přístupu čerpá z publikací *Media Discourse* (1995), u které vyzdvihuje zejména inspirativní tezi o textech a jejich klíčové povaze indikovat a ustavovat procesy, vztahy a změny ve společnosti (Schneiderová, 2015, s. 37), jedné z raných knih *Language and Power* (1989), kde se již autor zmiňoval o klasifikačních schématech a postupu kritické diskurzivní analýzy

(deskripce, interpretace a explanace)⁷, a nejvíce čerpá z jedné z jeho posledních prací *Analysing Discourse: Textual analysis for social research* (2003), která nově systematizuje jeho přístup k analýze diskurzů a textů. Ani ta však nenabízí návod úplný: „*Přestože i na příkladu těchto rozborů je patrné, že analýza diskurzu nemá obecně platný aparát pro analýzu jednotlivých textů a z hlediska využití Faircloughova vlastního postupu můžeme vnímat některé výsledky těchto rozborů jako neúplné (...)*“ (Schneiderová, 2015, s. 39).

Fairclough sám ve svém přístupu postupem času prošel znatelnou změnou, kterou explicitně reflektuje v jednom ze svých relativně nedávných textů na téma CDA (2012), v němž se odkazuje již jen na publikace vydané po roce 1999, mj. právě na *Analysing Discourse* (2003), kde se svůj analytický postup pokusil systematizovat.

Právě pro onu systematizaci přístupu analýzy textu a diskurzu v monografii *Analysing Discourse* (2003) z ní budu nejvíce vycházet i já. Autor se v monografii postupně věnuje výkladu svého dialektického přístupu a zaměřuje se na rozbor mj. sociálních událostí a praktik, intertextuality a předpokladů, žánrů a žánrové struktury, diskurzů, reprezentací, stylů, modalit či hodnocení.

Jelikož je ale z výše uvedených popisů, které jsou v sekundární literatuře rozšířeny, analýza diskurzu a textů reprezentována buď jednotlivými střípky zájmu (bez uceleného uchopení), nebo relativizací postupu analýzy diskurzu obecně⁸, považuji nejen pro analytický záměr, ale i pro čtenáře za podstatné uvést operacionalizaci zmíněného přístupu. Níže tedy (v části *Operacionalizace analýzy diskurzu a jeho pojmosloví*) uvedu členění a postup, kterým budu texty podrobovat.

⁷ Členění postupu kritické diskurzivní analýzy na deskripci, interpretaci a explanaci uceleně Norman Fairclough publikoval již v roce 1989 v monografii *Language and Power*, tento postup jsem se však ve své práci rozhodl nezvolit, neboť může představovat paralelní metodu k té, kterou autor publikoval v roce 2003 a ve které se o tomto postupu, jak jsem ze svého opakovaného čtení publikace *Analysing Discourse*, ani nezmiňuje; postupy se současně v různých krocích překrývají a liší se v souslednosti. Ve svém pozdějším článku pak autor sám činí obdobné rozhodnutí, kdy konstatuje, že mezi těmito metodami do určité míry změnil svůj přístup, a navazuje na své pozdější práce, počínaje 1999.

⁸ Zmínku o parciálnosti popisů postupu diskurzivní analýzy nemyslím v žádném ohledu negativně, nutně vyplývá z žánru monografií, se kterými pracuji, samy to přiznávají a odkazují na další literaturu. To například Schneiderová dokládá tvrzením v závěru, kde píše: „Z celé škály možností jsem se zaměřila jen na některé z nich“ (2015, s. 151). A současně, jak jsem uvedl, diskurzivní analýza je považována za natolik širokou, že je obvyklé se při popisu diskurzu zaměřit na ty nejnosnější kategorie potenciálního analytického aparátu (srov. Fairclough 2012, Wodaková a Meyer, 2009).

3.4 Limity analýzy

Přístup CDA Normana Fairclougha Schneiderová popisuje jako nejkompexnější z přístupů analýzy diskurzu; nástroj, který identifikuje, a tím umožňuje analýzu veškerých prvků textu. Z toho vyplývají přinejmenším dva problematické aspekty při užití této metody. Zaprvé množství postupů, kategorií, schémat, pojmů a jejich odlišné užívání při analýze v textech nejen Fairclougha, ale i dalších teoretiků, přispívá k subjektivnosti a nepřenositelnosti. Uváděná metoda tak slouží především jako široký zdroj inspirace a sjednocení výchozích pozic. Zadruhé pak tím, že CDA Fairclougha nabízí možnost analýzy veškerých vrstev textu, výzkumník nikdy není schopný analyzovat všechny a omezuje se na ty, které nachází jako nejvýznamnější (a k tomu je také veden), ať už induktivně při opakovaném čtení a samotné analýze či skrze predispozice dané svými zkušenostmi, postoji, teoriemi a svým záměrem.

Metoda dle Schneiderové přináší otázky, které autoři chtějí zodpovědět, ale které zpravidla nezodpovídají a s ohledem na výše uvedené ani nemůžou, neboť pro obsáhlost možností, kterými lze text analyzovat, to ani není možné: „*Je nepopíratelné, že jednotliví analytici se obvykle nedrží svých předem nastavených postupů a využívají jen některé úrovně svých teoretických rámců vzhledem k tomu, co jim v dané chvíli nabízí text a co je vzhledem k odlišné badatelské oblasti v rámci analýzy diskurzu relevantní. Často poměrně volně interpretují jednotlivé komunikativní události nebo různé přístupy kombinují. Každou analýzu je proto možno chápat jako jednu z možností (...)*“ (Schneiderová, 2015, s. 64).

Snaha adresovat všechny potenciální analytické kategorie není ani nosná, neboť určité výzkumné otázky nebo určitá povaha textů může zvyšovat relevanci některých analytických kategorií, oproti jiným, na které se přiznaně soustředí a které se často vyjevují až při čtení textu (srov. Fairclough, 2012).

CDA tak může být v důsledku vyčítán jednostranný, zaujatý, neobjektivní náhled na text. Dle Fairclougha (2003) úplná, kompletní analýza neexistuje, vždy je nevyhnutelně částečná, selektivní, ovlivněná tím, jaké si výzkumník klade otázky, a ne jiné. Pochopitelně pak neexistuje ani nic jako „objektivní“ analýza textu, neboť se nemůžeme zbavit naší subjektivity – nelze zkrátka popsat, co v textu „je“, když naše znalosti jsou rovněž jen nám vlastní, nutně omezené a částečné; tím je interpretace textů vždy otevřena různým výkladům i změně v čase (Fairclough, 2003, s. 14–16). „*Analýze diskurzu, resp. CDA, je vyčítán*

jednostranný interpretativní pohled na text, ovšem takové analýzy jsou jenom důkazem toho, že takové čtení textu existuje“ (Schneiderová, 2015, s. 82).

3.5 Operacionalizace analýzy diskurzu a jeho pojmosloví

Norman Fairclough, jak jsem již zmínil výše, věnoval celou knihu operacionalizaci lexikálních, syntaktických a gramatických prvků pro účely diskurzivní analýzy, které v konkrétním textu nabízí celý repertoár možností dotazování. Protože však nabízí osobitý soubor postupů, který je jemu vlastní – a pro mne představuje základ, na kterém budu stavět svou analýzu níže – pokusím se o jeho shrnutí, tedy shrnutí toho, co text Fairclougha k analýze nabízí, z jakých analytických postupů a prvků je možné vybírat ty nejrelevantnější.

3.5.1 Sociální události a žánry

Fairclough (2004) chápe text ve velmi širokém smyslu, v jeho pojetí ovšem představuje sociální událost nebo její sémiotickou součást, která se často nachází v rámci zřetězení dalších událostí (příkladem může být žánr *shrnutí* události, které sestává ze zřetězení událostí jako různá setkávání, produkce či distribuce). Text má tři hlavní aspekty, akci a sociální vztah (žánr), reprezentaci (diskurz) a identifikaci (styl), které jsou ovlivňovány sítěmi sociálních praxí (popř. řády diskurzu, ale vzhledem k dialektické povaze prvků ne výlučně), popřípadě zřetězením žánrů, sociálních struktur, ale i jednotlivci.

V rámci textu můžeme sledovat změny z hlediska žánru: text může být situován ve zřetězení odlišných žánrů, které jsou společně propojeny a systematicky na sebe navazují. Texty ale zároveň nesestávají jen z jednoho žánru, ale často v rámci jednoho textu různé žánry mísí nebo hybridují (jako je *chat* mixem konverzace, interview a zábavy, nebo např. „*promo*“ články *municipalit* mixem novinového článku, korporátní reklamy a turistické brožury). „*Žánry jsou specifické diskurzivní aspekty jednání nebo interakce v rámci sociální události*“ (Fairclough, 2003, s. 65). Žánry se liší v míře stability, homogenity i označení (etablovanou terminologie žánrů zpochybňuje [srov. Schneiderová, 2015]), v měřítku či abstrakci, popř. hierarchickém postavení v rámci textu. Žánry pak mohou být analyzovány z hlediska: a) aktivity, tedy co lidé diskurzivně dělají a s jakým cílem (mohou být explicitní, implicitní či nepřítomné, hierarchicky seřazené, strategické či komunikativní [Habermas, 1991]); b) sociálních vztahů, které lze odlišit ve dvou dimenzích, moci (sociální hierarchii) a solidaritě (sociální odloučenosti) (Brown a Gilman, 1960), a nakonec c) komunikační technologie (v dimenzích jednostranného nebo oboustranného procesu a mediace).

3.5.2 Intertextualita, diference a předpoklady

Z vnějších vlivů na text vyzdvihuje Fairclough zejména intertextualitu, dialogičnost a předpoklady. Intertextualita představuje přítomnost prvků v textu z textů jiných, potenciálně přítomnost jiných hlasů, které jsou k danému textu v různých vztazích – takové texty jsou tzv. dialogické (Bakhtin, 1986). Dialogičnost je měřítkem, do jaké míry autor textu svůj hlas staví do dialogu s jinými: do jaké míry jsou jiné hlasy přítomny a je na ně reagováno, nebo jsou naopak vyloučeny a potlačovány. Autor rozlišuje modely různých postojů k diferenci: od dialogického zkoumání a přijetí diference, přes snahu překonání diference až po vyzdvihování diference, konflikt a boj o prostředky; a mezi nimi rozlišuje ještě snahu o překonání diference prostřednictvím „závorkování“, potlačením diference a soustředěním se na to společné s důrazem na konsenzus. Pokud se text vyhýbá dialogičnosti a diferenci, je nedialogický (Bakhtin, 1986, s. 69).

Způsob zavtažení hlasů do textu souvisí s mírou dialogičnosti, tou nejvíce explicitní je atribuce určité reprezentace ke zdrojům, mluvčím, a zahrnutí jich co nejvíce (Fairclough, 2003: 46), méně dialogickou variantou je modalizované tvrzení (místo konstatování faktu jde o možnost, která nezavrhne jiná tvrzení), ještě méně dialogickou variantou je nemovalizované tvrzení (které nedává prostor jiným možnostem) a nejméně dialogické jsou předpoklady (Fairclough, 2003, s. 45–46). Atribuce cizích hlasů v textu může být zejména přímá (s uvozovkami) a nepřímá (shrnutí, parafráze), přičemž nás zajímá vztah reportovaného s originálem a jeho nový vztah ke zbytku textu (jakou sehrává úlohu). Ovšem v tom, co bude a co nebude v textu obsaženo, je důležité nezapomínat, že „*intertextualita je [vždy] nezbytně selektivní*“ (Fairclough, 2003, s. 55) a že také významně souvisí s žánrem. „Framingem“ pak Fairclough ve svém pojetí nazývá to, jakým způsobem jsou ony cizí hlasy inkorporovány a k sobě navzájem uspořádány (Fairclough, 2003, s. 53; srov. Schneiderová, 2015).

Předpoklady rozděluje Fairclough do tří typů: existenciální (o tom, co existuje), propoziční (co je, může být nebo bude) a hodnotové (o tom, co je dobré a žádoucí). Všechny mohou být lexikálně „spuštěny“ (Lewinson, 1983; Fairclough, 2003, s. 56; Schneiderová, 2015, s. 42). Některé z nich mohou být považovány za možný příklad předpokladů, které přispívají k efektivnímu udržení stávajících vztahů moci, ovšem sám autor při tomto návrhu upozorňuje, že taková propozice musí být přijatelná, a to je dle něj v tomto případě velmi náročné (Fairclough, 2003, s. 59).

3.5.3 Sémantické a gramatické vztahy vět a jejich typy

Pro účely diskurzivní analýzy si autor přizpůsobuje zásady větného rozboru (pro účely diskurzivní analýzy je přejímám s vědomím, že vychází z anglického jazyka), které dělí na sémantické a gramatické vztahy. Mezi sémantické vztahy řadí vztahy kauzální (důvodové, důsledkové a účelové), podmiňovací, časové, aditivní (doplňkové), vztahy elaborace a vztahy odporovací/přípustkové. Sémantické vztahy nachází i ve větších celcích, v textu identifikuje například vztahy problém–řešení či cíl–úspěch. Gramatické vztahy v rámci souvětí člení na paratactické (souřadné) a hypotactické (jedna z vět je ve vztahu podřadném k jiné, hlavní) a nakonec vložené (*embedded*; věta funguje jako prvek věty jiné). Z hlediska sémantických vztahů se pak soustředí u významu zejména na logiku difference a logiku ekvivalence; pojmy přejímá od Laclau a Mouffe (2014), kteří je užívají k uvažování politického procesu, ve které obě „logiky“ simultánně působí (podle Fairclougha 2004, s. 100). Prakticky se pak opírá zejména o identifikaci významových vztahů nadřazenosti a podřazenosti v textu, zejména prostřednictvím identifikace hyponym a koehyponym.

Na úrovni jednoduchých vět či dialogu – kterým budu v analýze věnovat pozornost – identifikuje dva typy výměn: aktivity (např. „*Jedno pivo, prosím.*“ – „*Tady je.*“) a znalosti (např. „*Kolik vám je let?*“ – „*Osmnáct.*“); a čtyři základní funkce projevu: vyjádření/uznání, otázku, žádost a nabídku. Z nich dále dělí funkci „vyjádření“ (*statement*), a to na vyjádření faktu či realis (co je nebo bylo), vyjádření irrealis (predikce či hypotetická vyjádření) a hodnotící vyjádření či evaluace. Vyjádření pak mohou vyjadřovat subjektivitu – prostřednictvím modalit. Výše uvedené typologie pak lze dle Fairclougha využít i jako gramatické metafory (například *jeví-li se* hodnocení jako vyjádření faktu nebo třeba *žádost* jako vyjádření). S funkcí projevu pak ještě autor pojí typy vět dle postoje mluvčího (pův. *gramatical mood*).

3.5.4 Diskurz a reprezentace sociálních událostí

V textu můžeme identifikovat odlišné diskurzy, na které autoři navazují – diskurz lze pro účely analýzy chápat jako reprezentace určité části světa určitým způsobem. Ty „hlavní“ části světa lze v textu identifikovat a zachytit u nich určitou perspektivu či úhel pohledu, ve kterém jsou tato témata reprezentována.

Co je myšleno diskurzem, jsem uvedl výše, zde tak uvedu pouze několik poznámek k operacionalizaci při analýze diskurzu. Úvodem vybraný text Fairclougha (2004): „(...)

diskurzy, až na ty nejnižší úrovně obecnosti, úroveň nejvíce specifickou a lokální, mohou být samy viděny jako kombinace jiných diskurzů, které jsou spolu určitým způsobem artikulovány. Toto je způsob, jak se objevuje nový diskurz – skrze různé způsoby kombinace existujících diskurzu dohromady“ (Fairclough, 2003, s. 127). Analýza konkrétních textů, které se věnují podobné části světa, tak může v textech nacházet artikulaci jiných diskurzů, které jsou identifikovatelné.

V textu můžeme identifikovat odlišné diskurzy, na které text/autor navazuje – pokud lze diskurz chápat tak, že reprezentuje určité části světa určitým způsobem, „hlavní“ části, jako určitá témata, lze identifikovat a zachytit u nich určitou perspektivu, pozici či úhel pohledu, ze které jsou reprezentována (např. změnu, procesy vládnutí, politický protest).

Poněkud snazším způsobem zachycení diskurzu než odhalování způsobu reprezentace pak mohou být nalezení specifických sémantických vztahů mezi slovy, charakteristická slovní spojení, která mohou být diskurzu vlastní, odhalení určité struktury hierarchie významů, zejména vztahu hyponym a nadřazených pojmů a kolokací (diskurzy užívají z většiny stejných slov, ale užívat jich budou různě); diskurzy mohou ale být odlišovány také prostřednictvím metafor a gramatických prvků.

Na co ovšem autor neodpovídá, je, jak pojmenovat zmiňované diskurzy, ze kterých text čerpá/na které navazuje. Pojmenovávané diskurzy napříč monografií se liší mírou konkrétnosti i zdroje, odkazuje se tak například na diskurz pojmenovaný Boltanskim a Chiapellem nebo i na tak obecný diskurz, jako je „politický diskurz“ nebo „mediální diskurz“. Domnívám se tak, že zde, snad více než jinde, bude záležet na východisku toho, kdo bude diskurzivní analýzu provádět. Obdobný postřeh pak uvádí i Schneiderová: „*Je ovšem otázka, jak lze jednotlivé diskurzy při praktické analýze rozpoznat a určit. Fairclough v podstatě jednoznačný návod nepodává, názor si tak lze učinit především na základě rozborů textů“* (Schneiderová, 2015, s. 43).

3.5.5 Reprezentace sociálních událostí

Reprezentace sociální události, jako součást konstrukce textu, zahrnují: typy aktivit, osoby, sociální vztahy/institucionální formy, předměty, prostředky (jako technologie), čas, prostor a jazyk (s dalšími prvky semiózy) – ty je třeba v textu sledovat, zda jsou nebo nejsou obsaženy, a z těch, které obsaženy jsou, které mají nejvíce prostoru či významu (Fairclough, 2003, s. 135–136). Liší se mírou obecnosti. Fairclough dělí tři úrovně měřítka: 1)

nejkonkrétnější (reprezentace konkrétní sociální události), 2) více abstraktní, obecné (zobecnění několika sociálních událostí) a 3) nejvíce abstraktní (na úrovni sociální praxí nebo struktur). Pro účely analýzy reprezentace dále pojmenovává několik typů procesů: materiální, verbální, mentální, relační a existenční, s tím, že určité typy mohou v textu převažovat (srov. Halliday, 1994; Van Leeuwen, 1995).

Významným prvkem v popisované události jsou samozřejmě aktéři, které lze nahlížet a vyhodnocovat z celé řady analytických hledisek; autor vyjmenovává následující proměnné: začlenění / nezačlenění (aktéry lze přitom z textu zcela vyloučit nebo upozadit tak, že jejich přítomnost bude z textu stále vyvoditelná); zájmeno / podstatné jméno; gramatická role; aktivní / pasivní (je reprezentovaný aktérem v procesu nebo je ovlivněným); personální / impersonální (např. pejorativní, impersonální označení policie / migrantů); pojmenovaný / klasifikovaný (reprezentovaný může být označen jménem nebo například třídou nebo kategorií, jako je lékař); specifický / obecný (označením slovem „lékaři“ lze myslet například lékaře určité nemocnice nebo také lékaře obecně) (Fairclough, 2003, s. 145–150).

Poslední reprezentací, kterou autor vyzdvihuje, je časoprostor, u kterého upozorňuje na rutinní užití slovních prvků, které avizují časoprostorové tranzice, a opět na míru abstrakce, od „současného“ přes lokální po globální (Fairclough, 2003, s. 151–154).

3.5.6 Styly a identity a modality

Styly autor nazývá „*diskurzní aspekty způsobu bytí, identity*“ (Fairclough, 2004, s. 159); to, jak mluví, píše apod. Styly jsou propojeny s identifikací a jako takové jsou dialekticky spjaty s diskurzem či reprezentací (diskurzy jsou tak vstřípeny identitám). Autor dává za příklad výňatek z monografie *Consolidating the Blair identity: „Blair si potřebuje vstřípit do svého způsobu bytí aspekty politického diskurzu New Labour („Third Way“), obzvláště diskurzu jako imaginace, vize společnosti* (Fairclough, 2000)“ (in Fairclough, 2003, s. 160). Fairclough pod souhrnný pojem identity zahrnuje sociální identity (související zejména se sociálním postavením, kterým člověk prochází do svého narození až po studia k jiné sociální pozici) a osobnosti.

Vztah mezi vlivem predispozice či struktury a vlastní agency subjektů, které dávají prostor inovativnosti, autor považuje – rovněž jako mnohokrát výše – za dialektický. Ani jeden tak nevyvyšuje nad ten druhý. Texty nahlíží jako produkty, které jsou výsledkem tohoto vztahu. Velká část prvků identifikace stylů spočívá v netextuálním, žitém světě. Dva prvky stylu

jsou však velmi podstatné pro analýzu textu a vynikají, a to prvek modality a prvek evaluace (Fairclough, 2003, s. 159–162). Oba nahlíží jako způsob *závazku* (*commitment*) – k pravdě, morálce, nutnosti či hodnotám –, který si na sebe lidé při produkci sdělení berou, a které tak přispívají k identifikaci (Fairclough, 2003, s. 162–163). Schneiderová navíc upozorňuje na „*adverbia jako zřejmě, evidentně, obvykle, často, vždy, jež Halliday řadí k ‚modalitě obvyklosti‘ (1994); dnes bychom některé označili jako tzv. evidenciální markery*“ (Schneiderová, 2015, s. 81).

To, k čemu se lidé zavazují, představuje významný prvek toho, jak se identifikují, jinak řečeno, tyto závazky představují vztah mezi producentem textu a reprezentacemi. Při analýze autor vyzývá k identifikaci, k čemu se autor zavazuje, a to zejména na úrovni dvou typů modality, epistemické (kterou spojuje s úrovní „pravdy“ / výměnou znalostí) a deontické (kterou pak spojuje s úrovní povinnosti a nutnosti / činnostmi). To, v čem se pak modalizace vedle obsahu liší, je ještě míra závazku, od vysoké po nízkou (např. určitě – pravděpodobně – možná) a to, jakým způsobem je věta modalizována (explicitním označením modality, modálním slovesem, příslovcem, atribucí vyjádření někomu jinému apod.) (Fairclough, 2003).

Producenti promluv nebo textů, jak již bylo uvedeno, mohou v textu vyjadřovat svůj závazek k hodnotám/hodnotit určité prvky světa, na úrovni označení toho, co je a co není žádoucí. Realizovat to mohou více či méně explicitně i implicitně. Autor pak rozlišuje zejména realizace takového hodnocení, které lze kategorizovat jako hodnotící tvrzení, tvrzení s deontickou modalitou (např. „naše jednání by mělo odrážet naše hodnoty“), tvrzení s afektivními mentálními procesy (např. „mám rád...“) či předpokládanými hodnotami (ty mohou být „vyvolány“ [*triggered*] (jako např. ve spojení „pomáhat“ něčemu) a obvykle z nich vyplývá pozitivní hodnocení. Implicitní hodnocení ani takto být vyvoláno nemusí, ale opírají se o implicitní systém hodnot mezi producentem a interpretujícím, například spojení, že je něco „efektivní“, s sebou implicitně nese význam, že efektivní je v daném diskurzu žádoucí. A samozřejmě i zde se budou jednotlivé výroky lišit v míře intenzity rozebíraného hodnocení.

3.6 Vymezení podkladového materiálu

V práci jsem si určitě vycházel z článků (nalezených v databázi Newton Media po zadání slova „prokrastinace“) vybraných kategorií: společenské týdeníky, lifestyleové magazíny pro

ženy, lifestyleové magazíny pro muže a magazíny ekonomické. Toto členění jsem přejal v době zadání práce přímo z uvedené databáze.

Konkrétně do kategorie analyzovaných periodik zpravodajských a publicistických společenských týdeníků řadím média Reflex, Týdeník Květy, Týden, Téma, Respekt, Instinkt, Rytmus života, Pestrý svět, Sedmička. Do kategorie životního stylu pro ženy Žena a život, Svět ženy, Svět ženy, Svět ženy – LIDÉ, Marianne, Glanc, Elle, Cosmopolitan, JOY, Dieta, Marie Claire, HARPER'S BAZAAR. V rámci kategorie životního stylu pro muže jsem analyzoval média Maxim, ForMen, Playboy, Top Gear a u ekonomických magazínů časopisy Forbes, Ekonom a Euro.

4 Analytická část

Níže budu postupovat tak, abych čtenáře nejprve seznámil s analyzovanými texty – jaké texty analyzuji, v jakých periodikách vycházely, v jakých letech, jakou roli téma prokrastinace v textu hraje či jaké jsou charakteristiky textů dle žánrů. V další části pak budu rozkrývat dynamiku diskurzu na základě vybraných kategorií, které na uvedené články budou již pouze odkazovat. I proto zmíněný úvod považuji za podstatný.

Navzdory tomu, že není ambicí této analýzy kombinovat kvalitativní analýzu s kvantitativní, považuji pro analýzu diskurzu relevantní podívat se na to, v jaké typologii textů a v jakém kontextu se pojem diskurzu objevuje: zda je hlavním tématem či zda je pouze zmíněn, o jaký typ textu jde, jak je potenciálně strukturován. Vzhledem k těžišti výzkumu však toto téma pokryji pouze stručně.

Identifikovat typy či žánry textů s odkazem na neukotvenou a proměnlivou typologii, stírání hranic a mixování žánrů považuji za velmi problematické. S odkazem na to, jak se tomu blíže věnuji v teoretické části, tato identifikace přesto nabízí pro uchopitelnost pojetí diskurzu prokrastinace relevantní přínos, a pokusím se proto níže také o ni.

Zachytit proměnu relativně heterogenního diskurzu představuje z hlediska strukturace textu poměrně složitý problém, ať už z hlediska proměn jednotlivých textů mezi sebou, mezi médií, mezi jejich zařazeními, v čase nebo podle dalších významných rysů. Po důkladné úvaze jsem nakonec zvolil postup dle mého soudu relevantního popisu vzorku, s využitím metodologie rozvedené výše, tedy identifikaci podstatných prvků, které konstituují diskurz prokrastinace, a jejich uvedení a komparace níže. Tento výklad následně doplním o významné kategorie určené v tezích, na které nebude zodpovězeno předcházející částí.

Proti tomuto přístupu se nabízela řada dalších, například možnost analyzovat texty jednotlivě, popř. po jednotlivých médiích za sebou, avšak při zvážení uvedených postupů pro mě pochopitelně převážily přínosy níže zvoleného. Přínosy chápu především v tom, že tento postup více vypovídá o diskurzu jako takovém – jak vypadá heterogenní diskurz prokrastinace, jakých může nabývat podob, a to při relativně menším počtu členění (viz kapitola 4.7), než kdyby se jednalo o 50 jednotlivých článků. Tam, kde je to možné, se různorodosti pokouším popsat chronologicky. Tam, kde to možné není nebo by to bylo výrazně na překážku srozumitelnosti textu, je mým zamýšleným vodítkem záměrně zvolená

citační norma ISO 690, která dovoluje prostorově úsporně odkazovat na uvedené stránce na daný text, včetně roku, ale i autora a média.

4.1 Zpravodajské a publicistické společenské týdeníky

4.1.1 Rozvrstvení textů napříč zkoumanými kategoriemi

Vůbec první text nalezený ve vzorku zpravodajských a publicistických společenských týdeníků uvedených výše se objevuje až v roce 2005, kdy vyšly o prokrastinaci dva texty, a – snad překvapivě – se na několik let pojem prokrastinace znovu neobjevil. Dané klíčové slovo bylo zmíněno opětovně až v roce 2009 a dá se říci, že od té doby sledovalo vzestupnou tendenci. V roce 2010 o prokrastinaci vyšly tři články, v roce 2011 dva, za to však v roce 2012 čtyři atd. Rozvrstvení textů se pokouším znázornit v tabulce níže. Dohromady v této kategorii vyšlo dvacet dva článků. Z textu jsem se rozhodl vyřadit jediný text, s vědomím možné spornosti takového rozhodnutí – rozhovor Karolíny Vránkové publikovaným na stránkách Respektu (2013), neboť rozhovor považuji za hraniční žánr, který může zkreslit mediální diskurz prokrastinace pojetím, které je významně autorské. V týdenících Rytmus života a Téma naopak monitoring Newton Media nenalezl jediný článek, ve kterém by se pojem prokrastinace v daném období vyskytl.

Příloha č. 2: tabulka článků kategorie zpravodajských a publicistických společenských týdeníků (tabulka)

Časopis / rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Instinkt						•				
Pestrý svět								•		
Reflex							•		•	••
Respekt					•			•	•	
Rytmus života										
Sedmička						•		•		
Téma										
Týden	••						•		•••	••
Květy						•		•		•

4.1.2 Role tématu prokrastinace v textu

Po vyhledání pojmu prokrastinace v daném vzorku lze identifikovat, že se pojem objevuje zejména v těch textech, ve kterých představuje hlavní téma. V menší skupině textů s ním „pouze“ souvisí. Z dvaceti dvou analyzovaných článků představuje prokrastinace hlavní téma v jedenácti z nich. Nejde však jen o čisté tematické informační texty, ale například také o úvodníky, recenze či dva žebříčky neprodávanějších knih (kde se objevuje kniha Konec prokrastinace) apod.

V daném vzorku jsou také zastoupeny texty, jejichž hlavní tematickou linku představuje práce. V souvislosti s pojmáním práce se pojem prokrastinace objevuje přinejmenším u pěti z nich. Ale jak budu argumentovat dále (zejména v části 4.7.12.), spojení s prací je mnohem silnější, neboť v řadě textů, kde chápou prokrastinaci jako hlavní téma, nacházíme řadu spojení s pojmem i diskurzy práce. Mezi hlavní témata takovýchto článků, které operují s pojmem prokrastinace, patří nestíhání práce⁹, syndrom vyhoření a jeho související jevy (množství práce, rutina, tlak na výkon apod.)¹⁰, kolonizace mimopracovního času prací prostřednictvím mobilního telefonu¹¹, potřeba a způsoby práce v mateřství¹² či nepracování v pracovní době¹³. V několika dalších článcích, kde se prokrastinace vyskytuje, se věnují texty například Generaci Y¹⁴ nebo se zmínění prokrastinace objevuje v odpovědi na dotaz čtenáře.¹⁵

V titulcích média pojem prokrastinace využila jen ve třech případech: *Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až...*¹⁶, *Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek*¹⁷ a *Chvála prokrastinace*¹⁸. Zato nepřímo, tematicky, se jí opisem či jiným pojmenováním v názvu věnuje sedm článků, například *Lenost, nebo pracovní strategie?*¹⁹,

⁹ VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. Promiňte, nestíhám! Týden. 12. 12. 2005, s. 88.

¹⁰ EISHAMMER, Milan. Češi, vyhořelý národ? Týden. 28. 2. 2011, s. 34.

¹¹ The Economist: Otroci chytrých telefonů. Respekt. 12. 3. 2012, s. 44.

¹² SMEJKALOVÁ, Radka. S miminem v kanclu? Proč ne. Týden. 27. 5. 2013, s. 76.

¹³ KOLMAN, Petr. Chvála prokrastinace. Reflex. 27. 3. 2014, s. 21.

¹⁴ MOTÝL, Ivan. Místo platu pohodu. Týden. 17. 3. 2014, s. 26.

¹⁵ HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

¹⁶ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

¹⁷ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

¹⁸ KOLMAN, Petr. Chvála prokrastinace. Reflex. 27. 3. 2014, s. 21.

¹⁹ POSPÉCHOVÁ, Petra. Lenost, nebo pracovní strategie? Týden. 4. 4. 2005, s. 100.

*Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek*²⁰ nebo *Ne až zítra. Hned*²¹. V ostatních titulcích vazba zřetelná není, jak může být patrné z názvů *At' žije věda!*²² nebo *Češi, vyhořelý národ?*²³.

4.1.3 Typ či žánr textů

V daném vzorku se prokrastinace nejčastěji objevuje v informačních tematických člancích, které jsou monologické (autorské), mají rozličnou mírou dialogičnosti (od zcela nedialogických textů po významně dialogické, kdy se například autor odkazuje na řadu specifických autorů s připsanými citacemi) a často v nich dochází k dalšímu mixování žánrů, mj. s popularizačně naučnými články, lifestylem, reklamami a žánry, které lze charakterizovat jako seberozvojové či „self-help“ žánry.

Jak jsem ale již uvedl výše, tematické články nejsou jediné, ve kterých se pojem prokrastinace objevuje. Můžeme ho nalézt v žánrech poznámek či glos, úvodníků či editorialů (dle vlastního pojmenování médiem), komentářů, odpovědí na dopis či krátké anonce na nově vydanou knihu o prokrastinaci.

Relevantní texty vycházely v sekcích zaměřující se na současné trendy, jako jsou Moderní život (časopis Týden) nebo Trendy (Respekt). Nalezneme je také v sekcích věnovaných tématu čísla, Zdraví (týdeníky Květy nebo Pestrý svět), v rubrikách životního stylu (Reflex), vzdělávání (Sedmička) či v názorových rubrikách.

4.2 Magazíny životního stylu pro muže

4.2.1 Rozvrstvení textů napříč zkoumanými kategoriemi

Článků, které na stránkách vybraných magazínů pro muže obsahovaly pojem prokrastinace, bylo oproti výše uvedenému o poznání méně. Dohromady takových textů bylo v této kategorii a v určeném časovém období sedm. První text se objevil na stránkách magazínu Playboy v roce 2006, poté můžeme pozorovat dvouleté období bez jediného textu. V roce 2009 se objevily dvě zmínky v magazínu Maxim, léta 2010 až 2012 zůstala opět bez zmínky, až v roce následujícím vyšel jeden článek ve ForMen a v roce 2014 tři texty opět na

²⁰ HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

²¹ VRÁNKOVÁ, Karolína. Ne až zítra. Hned. Respekt. 27. 5. 2013, s. 72.

²² ČERMÁK, Miloš. At' žije věda! Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

²³ EISHAMMER, Milan. Češi, vyhořelý národ? Týden. 28. 2. 2011, s. 34.

stránkách Maximu. V magazínu Top Gear nevyšel v daných letech dle daných specifikací článek jediný.

Z výběru jsem se rozhodl vyřadit ze stejných pohnutek jako o odstavec výše jediný článek, z roku 2014 s titulkem *Sorry. Nestíhám*, neboť rovněž představuje rozhovor stejného charakteru a byl pořízený se stejným respondentem, Petrem Ludwigem.

Příloha č. 3: tabulka článků kategorie magazínů životního stylu pro muže (tabulka)

Časopis / rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ForMen									•	
Maxim					••					•••
Playboy		•								
Top Gear										

4.2.2 Role tématu prokrastinace v textu

Pojem prokrastinace v uvedeném období nalezneme v této kategorii v sedmi článcích. Po vyřazení výše uvedeného textu ve zbylých článcích představuje prokrastinace hlavní téma článku u dvou z nich, zbylé ho obsahují.

Vzhledem k omezenému počtu textů bych tyto výskyty specifikoval. Prokrastinace představuje hlavní téma v editorialech šéfredaktora Playboye²⁴ a ve spíše informačním článku v Maximu²⁵. V textech, kde nepředstavuje hlavní téma, se poprvé vyskytuje v textu, který se věnuje satirickému udělování cen různého druhu²⁶, kdy jedním z nich je také prokrastinace, a to v kategorii Nemoc roku (zde prohrála s Mexickou chřipkou, ale podle redaktorů proto, že k prokrastinaci nestihli včas objednat fotky). V dalším případě v textu, který si za hlavní předmět zvolil digitální nomádství²⁷ (a je tak do vysoké míry spojen s diskurzem práce).

²⁵ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

²⁶ GRAND PRIX. Maxim. 10. 12. 2009, s. 54.

²⁷ RŮŽIČKOVÁ, Markéta. Kam táhnou digitální nomádi? ForMen. 8. 11. 2013, s. 39.

Objevil se také v doprovodném článku na téma hrdinství²⁸ (který je součástí diskurzu prokrastinace v pojetí publikace Petra Ludwiga) k rozhovoru se „slečnou Ines“ (text jsem analyzoval bez fotografií), který se prokrastinaci nevěnuje, doprovodný text však ano. Naposledy se v daném období text vyskytuje v textu *Podle čeho poznáte manipulátorku (a manipulátora)*²⁹, kde prokrastinace je jednou z charakteristik, která je manipulátorkám a manipulátorům připisována. Níže se tomu budu věnovat podrobněji.

Pojem prokrastinace obsahuje v názvu článku jediný text: *Prokrastinace*.³⁰ Nepřímo se mu věnuje text s názvem *Každý den něco, pánové!*³¹ Ostatní již spojení s prokrastinací v titulku neprozradí.

4.2.3 Typ či žánr textů

V tomto vzorku pojem prokrastinace nalezneme ve dvou informačních článcích, z nichž jeden se věnuje přímo prokrastinaci, druhý digitálnímu nomádství. Informační text však může představovat pouze část jeho mixu. Žánry, se kterými se tyto texty prolínají, jsou zejména životní styl, zábavní charakter a satira. Zmínil jsem již také přítomný rozhovor se „slečnou Ines“, u kterého je otištěn doprovodný článek, jak ho tak sami autoři nazývají, který s rozhovorem nemá mnoho společného nebo jen vzdáleně (rozhovor je s onou ženou a článek o tom, jak být odvážný, např. při oslovování žen). Daný text pak nejvíce využívá prvků žánru životního stylu. Tím, že v závěru redakce zmiňuje knihu Petra Ludwiga, obsahuje i prvek reklamy. Těžiště zbylých textů vidím v žánru zábavním.

Segmentace v této kategorii nebude příliš návodná, kromě jasného segmentu editorialem články vyšly v rubrikách Cirkus, Velká cena, Česká žena či Vrtěti psem.

4.3 Magazíny životního stylu pro ženy

4.3.1 Rozvrstvení textů napříč zkoumanými kategoriemi

V této kategorii je první text publikovaný v roce 2009 na stránkách magazínu Elle. Ten byl následovaný sporadicky, jedním článkem v časopisu Glanc v roce 2011, třemi v roce 2012 (Elle, Marianne, Žena a život). Poslední dva analyzované roky obsahují již větší počet

²⁸ BÍLEK, Petr. Slečna Ines. Maxim. 17. 1. 2014, s. 64.

²⁹ BÍLEK, Petr. Podle čeho poznáte manipulátorku (a manipulátora). Maxim. 16. 4. 2014, s. 24.

³⁰ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

³¹ OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

relevantních článků – viz tabulka – zde jen stručně, v roce 2013 pět textů a v roce 2014 již dvanáct. Jiné, významné magazíny, uvedené v tabulce, pak pojem vůbec dle monitoringu v daném období nezmiňují.

Z analyzovaného vzorku dvaceti dvou textů jsem se rozhodl vyřadit tři texty, a to texty s titulkem *Hezčí zima*³², „*Život: Tři, dva, jedna... Ted'!*“³³ a *Tichý pláč superhrdinech*³⁴. V prvním a ve druhém případě se obdobně jako výše jedná o rozhovory, v případě druhém je zde prokrastinace zmiňována jako součást titulu knihy a s diskurzem prokrastinace spíše nesouvisí.

Příloha č. 4: tabulka článků kategorie magazínů životního stylu pro ženy (tabulka)

Časopis / rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cosmopolitan										
Dieta										
Elle					•			•		
Glanc							•		••	•
HARPER'S BAZAAR										
JOY									•	•
Marianne								•	••	•••
Marie Claire										•
Svět ženy										•••
Žena a život								•		•••

³² MAZÁNKOVÁ, Kristýna. Hezčí zima. Marianne. 20. 12. 2013, s. 158.

³³ PECKOVÁ, Stanislava. Žiju život: tři, dva, jedna... ted'! Marie Claire. 17. 12. 2014, s. 42.

³⁴ LOSEKOOT, Michelle. Tichý pláč superhrdinech. Marianne. 18. 12. 2014, s. 28.

4.3.2 Role tématu prokrastinace v textu

Ze zbývajících devatenácti textů (po vyřazeních tří uvedených) se prokrastinaci jakožto hlavnímu tématu věnuje sedm z nich a jen jeden z nich explicitně zmiňuje prokrastinaci ve svém titulku (*Neflákám se, prokrastinuji*³⁵). Ostatní články se pojmu věnují v titulku opisem, nicméně téma je z nich patrně (jde například o názvy *Co můžeš udělat hned...*³⁶, *Pustím se do toho zítra*³⁷, *Zítra je taky den*³⁸ či *Ted' ne, až jindy!*³⁹).

V dalších případech se texty věnují jako hlavnímu tématu výmluvám⁴⁰ (zejména v případech velkých životních změn, jako jsou stěhování či změna zaměstnání; prokrastinace s tím souvisí, avšak je pojmenovávána jako chorobné odkládání a je autorkou použita k označení odkládání spíše úkolů řádově menšího měřítka, např. změna tarifu mobilního operátora). Další článek⁴¹ se věnuje proměně partnerství („lásky“) za časů moderní techniky, zejména z důvodu existence internetu, na kterém trávíme stále více času (až se dokonce může stát závislostí, o čemž má svědčit i „*nebyvalý nárůst zájmu o téma prokrastinace*“, které provází brouzdání na internetu); uklízení⁴² (kdy nejvíce nepořádku se má rodit z odkládání, tedy prokrastinace), ale daný pojem se vyskytuje také v člancích, které se věnují tipům na knihy⁴³ nebo dopisům⁴⁴ reagujícím na tematické články.

Dále pojem prokrastinace můžeme nalézt v textu, který se primárně věnuje mýtu multitasking⁴⁵ (v něm se prokrastinace objevuje v názvu knihy *Konec prokrastinace a kontextu pojmu flow*), ženám, které zůstávají v domácnosti⁴⁶ (prokrastinace je zde uvedená jako jedna ze „tří hlavních hrozeb“, kterým se ženy mají bránit), věnuje se také ADHD⁴⁷ a tomu, že přetrvává do dospělosti – prokrastinace zde může představovat „kompenzaci“ přetrvávající poruchy ADHD).

³⁵ ČERNÝ, Karel. *Neflákám se, prokrastinuji*. *Glanc*. 23. 6. 2011, s. 84.

³⁶ HERALOVÁ, Zuzana. *Co můžeš udělat hned...* *Svět zdraví*. 13. 6. 2014, s. 56.

³⁷ ŠŤASTNÁ, Barbora. *Pustím se do toho zítra*. *Elle*. 14. 2. 2012, s. 114.

³⁸ ŠULISTOVÁ, Jana. *Zítra je taky den*. *Žena a život*. 11. 6. 2014, s. 49.

³⁹ VEDRALOVÁ, Adéla. *Ted' ne, až jindy!* *Glanc*. 9. 10. 2013, s. 64.

⁴⁰ HUBÍNKOVÁ, Anna. *Sbohem, výmluvy*. *Elle*. 12. 11. 2009, s. 218.

⁴¹ HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. *Láska za časů moderní techniky*. *Marianne*. 26. 4. 2012, s. 46

⁴² LANKAŠOVÁ, Radka. *Úklidem k trvalé harmonii*. *Žena a život*. 12. 9. 2012, s. 116.

⁴³ *Top 10 knih na babí léto*. *JOY*. 15. 8. 2013, s. 28.

⁴⁴ *Vaše postřehy nás baví*. *Glanc*. 23. 10. 2013, s. 6.

⁴⁵ MAZÁNKOVÁ, Kristýna. *Ztížená možnost soustředění*. *Marianne*. 24. 4. 2014, s. 64.

⁴⁶ PRIMUSOVÁ, Hana. *Ráj, nebo peklo?* *Svět ženy*. 29. 5. 2014, s. 24.

⁴⁷ ŠIMŮNKOVÁ, Marta. *Když je dospělý „lump“*. *Svět ženy*. 24. 7. 2014, s. 30.

V neposlední řadě se prokrastinace objevuje v textu⁴⁸, který se zejména věnuje „tipům“, jak zvládnout přechod do pracovního režimu po konci léta (po létě mohou mít čtenáři dle autorky pocit, že nic nezvládnou, odkládat zásadní úkoly na později a prokrastinovat) a v textu⁴⁹, který se věnuje „prokrastinaci lásky“. Ten se však spíše věnuje proměně charakteru partnerství s manželstvím a s příchodem dětí. Prokrastinace je zde uvedena pouze v titulku, v textu již nikoliv, nicméně kontextuálně jde za příklad uvedené prokrastinace považovat využívání volného času „nad tablety“, sledováním televize, či pokládáním banálních otázek místo vedení hlubších rozhovorů či něžností.

4.3.3 Typ či žánr textů

Dominantní žánr zde představuje lifestyleový článek zaměřený na ženské publikum, který je dále „mixován“ prvky žánru charakteristického pro texty zábavního a informačního charakteru. Výjimečně je výše uvedený typ rozšířen o prvky populárně naučného textu, který je nejen dialogičtější, ale klade důraz také na zastoupení odborného hlasu, zpravidla hlasu psychologa. Ve vzorku můžeme naléznout také čtenářské dopisy (tedy otištěné reakce některých čtenářů a čtenářek) či uvedené tipy na knihy a rozhovory.

Rubriky, ve kterých texty vychází, uvádí vztahy a kariéru, práci a motivaci, emoce, psychologii nebo zdraví, popřípadě jde o tematické rubriky, jako jsou dopisy nebo knihy, fejeton či Téma.

4.4 Ekonomické magazíny

4.4.1 Rozvrstvení textů napříč zkoumanými kategoriemi

Na stránkách vybraných ekonomických magazínů bylo od 90. let do roku 2014 otištěno dvanáct článků, které obsahovaly pojem prokrastinace. V roce 2008 byl otištěn první text, který se věnoval především prokrastinaci, a to článek s titulkem *Když se práce odkládá*⁵⁰ v magazínu Ekonom. Po dvouletém „tichu“ se další článek objevil v roce 2011 (ten však v sobě obsahoval spíše jen zmínku), dva texty následující rok a po čtyřech člancích v letech 2013 a 2014. Oproti výše uvedeným kategoriím zde jsou všechny texty relevantní k analýze.

⁴⁸ VEDRALOVÁ, Adéla. 10 triků, jak si kariérou nezničit osobní život. Glanc. 27. 8. 2014, s. 48.

⁴⁹ HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. Nenápadná prokrastinace lásky. Marianne. 23. 10. 2014, s. 54.

⁵⁰ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

Příloha č. 5: tabulka článků kategorie ekonomických magazínů (tabulka)

Časopis / rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Euro							•	•	••	•
Ekonom				•				•	••	•••
Forbes										

4.4.2 Role tématu prokrastinace v textu

Z dvanácti analyzovaných textů se prokrastinaci jakožto hlavnímu tématu věnují čtyři. Z nich jeden téma článku zahrnuje v titulku opisem a ostatní ho explicitně zmiňují: *Kdy se práce odkládá*⁵¹, *Prokrastinace – temná stránka svobody*⁵², *Prokrastinace je mýtus*⁵³ a *Chvála prokrastinaci!*⁵⁴.

První článek z těch, které nemají prokrastinaci za hlavní téma, se věnuje návrhu ideální důchodové reformy⁵⁵, která by brala v úvahu kognitivní zkreslení týkající se finančního rozhodování, mezi které patří i prokrastinace (kdy lidé mají tendenci odkládat spoření a další finanční rozhodnutí). Následující se věnují půjčkám s vysokým úrokem⁵⁶ (prokrastinace je užitá jako pojmenování rozhodnutí odkládání refinancovat půjčky), hodnocení fotovoltaiky⁵⁷ (která je označena jako „ekonomicky motivovaná prokrastinace“), knižní tipy na léto⁵⁸ (opět kniha *Konec prokrastinace*), start-upům a jejich častým neúspěchům⁵⁹ (prokrastinace je zmíněna jako odkládání práce, která byla nepotřebná), makroekonomické situaci Indie⁶⁰ (kde je za prokrastinace označeno odkládání potřebných reforem), článek o „digihipsterech“ a jejich zábavnému popisu⁶¹ (nepostradatelnou základní výbavou má být

⁵¹ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. *Ekonom*. 30. 10. 2008, s. 72.

⁵² LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. *Euro*. 15. 7. 2013, s. 52.

⁵³ BARTOŠ, Ondřej. Prokrastinace je mýtus! *Ekonom*. 13. 2. 2014, s. 90.

⁵⁴ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! *Ekonom*. 7. 5. 2014, s. 46.

⁵⁵ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Druhý, nalomený pilř. *Euro*. 9. 5. 2011, s. 32.

⁵⁶ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Rychlé půjčky od výplaty k výplatě. *Euro*. 20. 8. 2012, s. 22.

⁵⁷ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Příliš drahý omyl. *Euro*. 5. 11. 2012, s. 8.

⁵⁸ KAŠPÁREK, Michal. Knižní inspirace na léto? Bible lajdáků a chvála chaosu. *Ekonom*. 27. 6. 2013, s. 92.

⁵⁹ ČERMÁK, Miloš. Bankrot. *Ekonom*. 29. 8. 2013, s. 5.

⁶⁰ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Něco zamrzlo. *Euro*. 9. 9. 2013, s. 8.

⁶¹ MALÝ, Martin. Seznamte se, tohle je digihipster. *Ekonom*. 23. 1. 2014, s. 55.

také kniha Konec prokrastinace) a nakonec report OECD s návrhy implementace doporučení pro Českou republiku (jejichž prokrastinace by byla pro Česko „drahá“)⁶².

4.4.3 Typ či žánr textů

Těžiště žánru zde leží poněkud jinde, a to v žánru, který se nejvíce přibližuje mixu prvků autorského komentáře a stručné autorské analýzy. Tyto texty ovšem, aby byly relevantní, často navazují na diskurzy (a jemu platné prvky) odborného pojetí (ekonomického či technologického), využívají prvků populárně naučných textů či informačních textů. Narazit můžeme také na žánr sloupku⁶³, reportu a hodnocení dopadů⁶⁴ či lifestyle⁶⁵.

Častěji se text objevuje v rubrikách věnující se ekonomice: Finanční trh, Monitor – Makroekonomia, Hyde park – produktivita práce, Report, Report OECD. Ve dvou případech v rubrice Technologie magazínu Ekonomu, jednou v rubrice Kariéra a řízení a nadvakrát v tématu magazínu a v lifestyle sekci.

⁶² ZÁMEČNÍK, Miroslav. Omývání velmi studenou vodou. Euro. 24. 3. 2014, s. 24.

⁶³ BARTOŠ, Ondřej. Prokrastinace je mýtus! Ekonom. 13. 2. 2014, s. 90.

⁶⁴ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Omývání velmi studenou vodou. Euro. 24. 3. 2014, s. 24.

⁶⁵ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. Euro. 15. 7. 2013, s. 52.

4.5 Struktura textů

V textech napříč různými kategoriemi vzorku jsem při své analýze textů identifikoval omezený počet opakovaně se objevujících strukturálních prvků. Ty chápu jako jakési kategorie či potenciální témata, která úzce souvisí s diskurzem prokrastinace a autoři jich užívají a v jejich rámci představují svá pojetí. Považuji za ně například výklady o původu slova prokrastinace, představení pojetí prokrastinace, uvedení, koho se prokrastinace týká, příklady, co za prokrastinaci může být považováno, proč lidé prokrastinují, jaké to může mít důsledky, řešení apod.

Stručné texty věnující se prokrastinaci nebo texty, které pojem prokrastinace pouze zmiňovaly, pochopitelně nevyužívaly většinu těchto prvků. Čím více se však texty prokrastinaci věnovaly, tím více prvků většinou užívaly. Texty, které se pojmu prokrastinace věnovaly jako hlavnímu tématu, jej pak zpravidla obsahovaly všechny. Tyto prvky nesou různá nahlížení spjatá s tématem prokrastinace, proto je nadále budu chápat jako potenciálně konstituující diskurz prokrastinace. Povaha tohoto pojetí rovněž umožňuje autorská pojetí těchto prvků komparativně analyzovat mezi sebou. Člověk však ani zde nesmí zapomenout na dialekticko-relační přístup, který se projevuje i mezi jednotlivými uvedenými strukturálními prvky.

V textech lze identifikovat vysvětlení či definici prokrastinace, poznámky, odkud se pojem objevil, popř. jak se rozšiřuje, často se objevuje také její vymezení vůči lenosti, v řadě textů se setkáme s jejím pozitivním nahlížením (to v analýze nazývám chválou prokrastinace), cílovou skupinu prokrastinace (koho ovlivňuje), důvody a následky prokrastinace, cizími „hlasy“ v pojetí Fairclougha (například v podobě odborníka, který se k prokrastinaci vyjadřuje, nebo někoho, kdo má s prokrastinací zkušenost (prokrastinátor), následně způsoby prokrastinace (příklady, včetně vlastní autorské zkušenosti) a řešení. Těmto strukturálním prvkům, ze které v různých obměnách a v různých podobách nahlížení sestává diskurz prokrastinace, se budu věnovat níže.

Zmíněné prvky se v textech vyskytovaly v různém pořadí a po provedené analýze v kontextu této práce nepovažuji za přínosné rozvíjet snahu zachytit některé pravidelnosti – ovšem s jednou významnou výjimkou. Zvláštního významu přisuzuji strukturaci textu, která prokrastinaci považuje za „problém“, elaboruje, i se zavztažením různých hlasů, aby následně došla k „řešení problému“. Tento sémantický vztah vyššího řádu koresponduje s žánrem seberozvoje či „self-help“. Žánr můžeme identifikovat napříč kategoriemi

analyzovaných textů a zejména tam, kde je prokrastinace pojímána jako hlavní téma článku. Pokud se jedná o informační článek, vzorovou kostru představuje výčet strukturálních prvků výše. Tam, kde prokrastinace představuje hlavní téma, ale objevuje se například v žánru lifestyle, autorského sloupku, fejetonu, názoru apod., objevuje se i bez nich, ve formě rozvedení tématu – klasifikace nějaké jeho části jako prokrastinace – řešení.

Tento sémantický vztah vyššího řádu můžeme identifikovat například ve článku *Promiňte, nestíhám!*⁶⁶, ve kterém je nejprve identifikován problém (nestíhání práce) a autorka se k němu snaží najít řešení a poskytnout k němu potřebné nástroje. Problém nestíhání se tak překlápí v seberozvojový článek, jak problém vyřešit, prostřednictvím rad odborníků na time-management. Konkrétněji můžeme sledovat tuto zjednodušenou strukturu: příklad problému – návrh jednoho z řešení lektora time-managementu – formy nestíhání v práci – problémy či poruchy v přístupu k práci – návrh různých řešení v podobě lepšího managementu času.

Zdaleka pak nejde o kategorii výjimečnou nebo přináležející pouze jedné kategorii médií. K nalezení je také například v informačním článku otištěném v Maximu *Prokrastinace*⁶⁷, kdy autor vytváří tuto zjednodušenou strukturu: textová konstrukce, jak se prokrastinace týká každého z nás – příklady – cílová skupina prokrastinace – rozdíl od lenosti – definice – důvody prokrastinace – původ – další důvody – Češi a prokrastinace – následky – řešení.

V případě lifestyleových magazínů pro ženy jej můžeme identifikovat například v článku *Neflákám se, prokrastinuji*⁶⁸ ze stránek časopisu Glanc, který sleduje strukturu: příklad prokrastinace – koho se týká – původ – definice – důvody prokrastinace – následky – řešení.

V ekonomických magazínech se totéž opakuje například v textu *Když se práce odkládá*⁶⁹ na stránkách časopisu Ekonom, kdy zjednodušeně sleduje strukturu: koho se problém týká – definice – definice a vztah k lenosti – hlasy odborníků – typy lidí, kteří prokrastinují a jejich důvody – chvála prokrastinace – následky – řešení.

⁶⁶ VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. Promiňte, nestíhám! Týden. 12. 12. 2005, s. 88.

⁶⁷ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

⁶⁸ ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

⁶⁹ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

4.6 První zmínky o prokrastinaci

První zmínky o prokrastinaci se v mém vzorku objevily v segmentu zpravodajských a publicistických společenských týdeníků v roce 2005, a to dvakrát na stránkách magazínu Týden⁷⁰. Představovaly jakési první vlaštovky, po kterých následovalo v této kategorii tříleté „ticho“, aby se dané slovo vynořilo opět v roce 2009, po kterém nachází své místo ve slovníku daných médií několikrát už každý rok. U většiny článků je tento trend výskytu pojmu až v pozdějších letech rovněž přítomný.

Podobně „ranou“ zmínku prokrastinace v textu můžeme nalézt ještě v kategorii magazínů životního stylu pro muže z roku 2006. V této kategorii však představuje jeden z relativně mála textů (oproti kategorii společenských týdeníků), který pojem obsahuje, a jeho analýza bude podrobně rozvedena v další části (kapitole 4.6).

Vzhledem k relevantnímu významu těchto prvních dvou článků bych jim rád věnoval zvláštní, byť omezený, prostor samostatně. Na těchto textech se také pokusím ukázat užívaný způsob analýzy diskurzu a poukázat v ní i na jednotlivé strukturální prvky.

V následující části se v analýze omezím již jen na jmenované strukturální prvky, které konstituují diskurz prokrastinace, a odlišnosti v jejich rámci. Oba texty pak z této analýzy v následující části vynechám, aby nedocházelo k dalším zkreslením a opakováním čtení určitého nahlížení na dvou po sobě následujících místech.

4.6.1 Lenost, nebo pracovní strategie?

První text tohoto vzorku, s názvem *Lenost, nebo pracovní strategie?*⁷¹ vyšel 4. 4. 2005 na stránkách Týdne v rubrice Moderní život a snad i překvapivě je pojem prokrastinace hlavním tématem.

Text nepředstavuje homogenní diskurz prokrastinace, jak uvedu níže, ale již v prvním odstavci předkládá definici prokrastinace prostřednictvím nemodalizovaného vyjádření faktu, „...*odkládání úkolu neboli prokrastinace*“, které je nepřímou legitimizováno textovým odkazem na výzkum v Calgary, podle kterého se prokrastinace týká až 95 % lidí a nejvíce můžu, mladých lidí a vysokoškoláků. Druhou složkou legitimizace je konstrukce apelující

⁷⁰POSPĚCHOVÁ, Petra. Lenost, nebo pracovní strategie? Týden. 4. 4. 2005, s. 100. VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. Promiňte, nestíhám! Týden. 12. 12. 2005, s. 88.

⁷¹POSPĚCHOVÁ, Petra. Lenost, nebo pracovní strategie? Týden. 4. 4. 2005, s. 100.

na společnou zkušenost autora se čtenáři: „*Termín se blíží, práce není hotova, stres roste... Situace, kterou zná dobře většina z nás.*“

Dle článku obvykle odkládáme úkoly, které nám jsou nepříjemné, například daňové přiznání, jak přímou citací dokládá personalista. Nicméně důvod prokrastinace se liší – text zavztahuje po připsaných, nespecifických autorech výzkumu a personalistovi ještě tři další hlasy. Autorka článku Petra Pospěchová parafrázuje další nespecifikované odborníky, kteří dle ní „*označovali po léta opakované odkládání činností výhradně za projev emocionální nestability, či dokonce duševních poruch a řadili je do kolonky nežádoucí.*“ (...) „*V poslední době,*“ však našli „*notoričtí odkládači zastání v psychologovi a ekonomovi Piersi Steelovi.*“ Podle něj může být prokrastinace pro mnohé specifickým způsobem práce a volí ho lidé, kteří rádi pracují pod tlakem. To autorka dokládá také přímou citací zkušenosti studenta Pavla a dle autorky článku tuto teorii navíc podporuje řada známých prokrastinátorů, jako jsou Leonardo da Vinci či Agatha Christie. V dalších odstavcích tvrzení Steela autorka doplňuje jeho dalším tvrzením z jiného článku, podle kterého odkládáme, protože preferujeme dnešní potěšení oproti zítřejšímu.

Do kontradikčního vztahu s hlasem Steela, doloženého adverbium „naopak“, klade autorka třetí hlas, psychologa Thomase Yarnella, podle kterého je prokrastinace „*důsledkem úzkosti z případného neúspěchu při plnění úkolu, strachu z kritiky či odmítnutí*“. Souhlas (blíže nespecifikovaných) odborníků nicméně panuje v tom, že prokrastinátorů přibývalo od té doby, co existuje internet.

Zajímavý kontrast k výše uvedenému odbornému diskurzu, kterému je věnován největší prostor, představuje poslední odstavec uvedený podnadpisem „*Prokrastinaci s láskou*“, ve kterém autorka zmiňuje nejmenované stránky s mottem „*Tvrdá práce se často vyplatí později, lenost se vyplatí vždy a hned*“.

Tyto různé pohledy představují, jak se domnívám, různé varianty ustavujícího se diskurzu prokrastinace, který je s diskurzem práce spojován různými způsoby – prokrastinace je dle Steela „*způsobem práce*“, v práci dle článku také prokrastinujeme („*Termín se blíží, práce není hotova, stres roste...*“) a prokrastinací o příležitost pracovat přicházíme. Práce je tak implicitně hodnocena pozitivně, jako lepší alternativa prokrastinace, jak dokládá např. citace: „*Brouzdáním webovými stránkami, chatováním nebo vyřizováním e-mailů se dá promrhat spousta času, který bychom měli věnovat třeba práci, myslí si psychologové.*“

Tato tvrzení mohou odkazovat na propoziční a zejména hodnotové předpoklady, podle kterých máme pracovat více, a odkládání úkolů či zahálka představují relevantní společenskou překážku v práci.

Žánrově se jedná o informační článek kombinující prvky populárně naučného a zábavního textu, který navzdory tomu, že často předkládá nemodalizovaná epistemická tvrzení, vyjádření faktu, je vysoce intertextuální a otevřený diferencí několika nazíráním prokrastinace. Ta klade vedle sebe a nesnaží se je „vyřešit“, a to ani vlastním hodnocením. Svůj hlas autorka spíše upozaduje před hlasy uvedenými výše. Z důvodu velkého počtu hlasů převažují paratitické vztahy mezi větami.

4.6.2 Promiňte, nestíhám!

Druhý text daného vzorku, ve kterém se objevilo slovo prokrastinace, s titulkem *Promiňte, nestíhám!* otiskl 12. 12. 2005 rovněž časopis Týden v rubrice Moderní život. Autorkou je Karolína Vitvarová-Vránková.

Tento článek se oproti prvnímu, výše uvedenému, zásadně liší již v samotném tématu, zaměřuje se totiž na práci a zejména na *nestíhání* jako jeden z aspektů práce v soudobé společnosti a jeho řešení.

K soudobému pojetí práce si autorka pomáhá několika hlasy, cituje například „odborníka na organizaci času“ Miroslava Spoustu („*Pracovní požadavky jsou stále větší a nezlepší se to*“), manažera nadnárodní farmaceutické firmy („*Po škole jsem v práci trávil běžně dvanáct hodin denně. Trvalo dva roky, než mi došlo, že to není efektivní, člověk nemá nápady ani náladu, je unavený*“) či dalšího experta na time-management („*V nadnárodních společnostech panuje obecně velký tlak. V centrále vidí jenom čísla, ne lidi*“) a další nespecifikované odborníky. Užívá také pravděpodobně dalších cizích odborných hlasů, které nepřiznává („*Kromě spánku a odpočinku obecně lidé nejčastěji šidí péči o zdraví nebo další vzdělávání, které může zlepšit jejich pozici na trhu. Úplně vynechávají chvíle klidu, nemyslí na své blízké*“).

Tyto úryvky lze identifikovat jako navazující na stávající diskurzy práce, kde je důležitý apel na rozšiřování pracovní doby, přepracovávání, pracovní efektivitu, time-management či tlak na výkon, a popisují také významný trend kolonizace času prací, nedostatek času na vzdělání, péči o zdraví a čas na blízké, které zpětnovazebně potvrzují diskurzivní význam práce, kdy je těmto aktivitám připisováno, že by mohly zlepšovat zaměstnatelnost.

Prokrastinace je v kontextu tohoto článku kladena „pouze“ jako jedna z nových „poruch“, se kterými se psychologové setkávají v důsledku výše uvedených pracovních tlaků a „nestíhání“, mezi které řadí například „syndrom bílého králíka“ (po postavě z Alenky z říše divů), stresoholismus, hurry sickness nebo prokrastinaci.

„*Takzvaná prokrastinace, chronické odkládání úkolů*“ je zde uvedena jako odborný termín, který je autorkou hodnocen jako „*další prohraný souboj s časem*“. Legitimizován je výrokiem psychologa, podle kterého prokrastinace představuje to, když se člověk nevěnuje tomu, čemu by měl, „*ale místo toho vyhledává činnosti, které mu přinášejí okamžité uspokojení*“, jako je například hraní her na počítači. Legitimizace je podpořena odkazem na blíže neupřesněné univerzity v Británii a USA, které se touto problematikou zabývají více a mají na prokrastinaci speciální poradny (mj. i proto, že akademická půda k prokrastinaci „*vysloveně vybízí, trpí jí podle odhadů 50 až 75 procent lidí*“).

Prokrastinace tak představuje na jedné straně odkládání (*chronické* – oproti normálnímu či krátkodobému), na straně druhé je zde diskurz prokrastinace kontextuálně spojen s diskurzem práce (článek je věnován nestíhání práce, v jehož kontextu je jako jedna z poruch jmenována prokrastinace) a s tvrzením, že prokrastinující člověk upřednostňuje okamžité uspokojení. Tím, domnívám se, indexuje (pracovními) povinnostmi volný čas nebo čas určený k odpočinku, což koresponduje s proliferací života diskurzy tlaku na výkon, efektivitu, rozšiřování práce atp. Prokrastinace představuje pouze jednu z chorob a není jí věnován relativně větší prostor, o diferenci a intertextualitě v diskurzu prokrastinace nemůže být příliš řeč; je definována relativně jasně, a tedy nemoďalizovaně.

Strukturu textu lze zjednodušeně shrnout následujícím způsobem: příklad problému – návrhy lektora time-managementu – formy nestíhání v práci – problémy či poruchy v přístupu k práci včetně stručných charakteristik – návrhy řešení v rámci diskurzu (efektivity) time-managementu. Tyto diskurzy jsou i zde podpořeny propozičními a hodnotovými předpoklady, výše uvedeným, ale také tím, že se v celém textu nevyskytuje explicitní problematizace nadměrného množství práce. Řešení se snaží nalézt v člověku, návrhy na konstruktivní změnu pracovního prostředí autorka vůbec neřeší – práce je charakterem doby a její objem se nezpochybnuje.

Text mixuje informační a populárně naučný žánr s důrazem na diskurzy psychologie a seberozvoje či self-help. V textu je identifikován problém, který se k závěru článku autorka snaží vyřešit a poskytnout k němu potřebné nástroje. Tomuto řešení se věnují celé dvě

podkapitoly, „*Diářová věda*“ a „*Jak neskončit v časovém pekle*“. Objevuje se tak určitý sémantický vztah vyššího řádu zaměřený na problém – řešení. Problém nestíhání se překlápí v seberozvojový článek, jak problém vyřešit, a to prostřednictvím rad odborníků na time-management.

4.7 Diskurz prokrastinace

Níže představím kvalitativní analýzu diskurzu na větším vzorku dat, který jsem představil v prvních kapitolách analytické části (4.1–4.4). Je zřejmé, že větší počet článků může představovat pestřejší obraz diskurzu, nicméně je současně v negativním vztahu s potenciální hloubkou analýzy, kterou se budu snažit nadále vyvažovat. Možnosti diskurzů prokrastinace a práce prvních dvou článků jsem již uvedl výše, z další interpretace je tak vynechám, přestože se v některých věcech mnohdy shodují.

4.7.1 Reflexe rozšiřování

Ve společenských týdenících je původ pojmu prokrastinace připisován době dalece před 3. tisíciletím. Články se odkazují jak na původ latinský, tak anglický. Prokrastinace je odvozována v textech nespecificky z latiny nebo specificky od latinského *cras* – zítra⁷², *crastinus* znamenající „zítřku“⁷³, „náležící zítřejšímu dni“⁷⁴ nebo *procrastino*, zn. „na zítřek odložit“⁷⁵. Tento původ pak může být dokládán i opisně, například tvrzením, že o něm psali samotní „*antičtí autoři jako Cicero nebo Hésiodos (před 3 000 lety)*“⁷⁶. Slovo prokrastinace také může být předkládáno jako přejaté z angličtiny⁷⁷.

To, že se o prokrastinaci ve výše uváděném vzorku psalo od roku 2005 a pak skokově až v roce 2009, jsem již uvedl, rozšiřování pojmu však po svém reflektuje i řada autorů. Výmluvně o tom píše například Marcela Pecháčková v článku z roku 2010: „*Prokrastinuju řekne mi, když mu po ránu volám a ptám se, jestli neruším. Za dva dny totéž loudavě vysloví osmnáctiletá Emma. To už nevydržím a nechám si od ní tuhle pro mě dosud neznámou*

⁷² HIRSCHOVÁ, Eva. Odložím to na zítra. Květy. 6. 5. 2010, s. 63.

⁷³ HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

⁷⁴ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

⁷⁵ HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

⁷⁶ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

⁷⁷ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

*činnost popsat*⁷⁸. Rozšiřování prokrastinace se v textech připisuje mladé generaci, obecnému trendu nárůstu užívání pojmu, který se stává moderním, a také rozšiřující se prokrastinaci jako civilizační chorobě⁷⁹. Nazírání prokrastinace jako civilizační choroby je však jen jedno z možných, jak se tomu budu věnovat v další kapitole.

I v magazínech životního stylu pro muže nalezneme, že prokrastinace nepředstavuje nový fenomén. Původ má nacházet v latinském slově *procrastinus* (*pro-* má značit pohyb kupředu a *crastinus* náležející zítřku)⁸⁰. Tento dávný původ můžeme nalézt i elaborovaný. Například podle článku z časopisu Maxim o ní psal už řecký básník Hésiodos na přelomu 7. a 8. století před Kristem: „*Neodkládej práci na zítřek a na pozítří, neboť dělník líný ani ten, který odkládá práci, nenaplní svou stodolu.*“ Nyní ovšem dle autora článku platí, že „*prokrastinace je dnes palčivějším i rozšířenějším problémem než kdykoli dříve v dějinách. V předprůmyslové společnosti se jí logicky tolik nedařilo – zkuste například oddalovat podojení třísethlavého stáda (...) počítačovou zábavou, což je dnes hlavně Facebook, strávíme pětinu pracovní doby, tvrdí výzkum společnosti TruconneXion*“⁸¹.

Již v prvním textu této kategorie, editoriale Playboye, se dočteme, že „*Prokrastinace je tak rozšířený neduh, že v západní Evropě už vyšlo několik knížek o tom, jak se jí zbavit*“.⁸² V roce 2009 reflexi jejího rozšiřování zachycuje udílení cen Maximu⁸³, kde prokrastinaci nominují v kategorii „nemoc roku“.

V časopisech životního stylu pro ženy v textech popisovaný úvod tak rozšířený jako výše nenalezneme. Objevuje se pouze ve dvou člancích: v jednom případě, obdobně jako výše, autorka píše, že daný pojem pochází z latiny (kdy *pro-* znamená „pro“ nebo „na“, a *crastinus* „zítřejší“)⁸⁴. V druhém případě autorka původ nerozebírá, ale konstatuje, že slovo prokrastinace pochází z latiny „*a dá se volně přeložit jako ,patřící zítřku*“⁸⁵, čímž může nepřipisane odkazovat na knihu Konec prokrastinace Petra Ludwiga, který konzistentně, přesně takto, původ tohoto slova vykládá.

⁷⁸ PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

⁷⁹ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

⁸⁰ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

⁸¹ *ibid.*

⁸² OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

⁸³ GRAND PRIX. Maxim. 10. 12. 2009, s. 54.

⁸⁴ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

⁸⁵ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

Autorská svědectví o tom, jak se pojem prokrastinace rozšiřuje, jsou o poznání bohatší. Vzato chronologicky je prokrastinaci připisován „*nebyvalý nárůst zájmu o [toto] téma*“⁸⁶. Dále je zmiňována v jednom z textů v souvislosti s přeložením knihy Umění prokrastinace Johna Perryho⁸⁷. V jiném textu se k „minulosti“ a „původu“ trochu vrací, když autorka píše, že tendenci odkládat věci máme, co svět světem stojí (a v kronikách bychom nejspíš našli důkaz, jak se obranná zeď stavěla, až když byli nepřátelé na dohled)⁸⁸. Jiným dokladem může být citace čínského filozofa Senecy, kterou „*přináší ve své knížce Konec prokrastinace Petr Ludwig*“, a to: „*Zatímco ztrácíme svůj čas váháním a odkládáním, život utíká*“⁸⁹. Tuto citaci užívá také další, o rok starší text⁹⁰. To však neznamená, že by se prokrastinace nevyvíjela či nelišila, naopak, stává se postupně fenoménem – pojmem, který „zaznívá v okolí“⁹¹ a užívají ho přátelé autorů. Na jeden článek redaktorky reaguje čtenářka⁹², která stejně jako autorka zmiňuje, že pojem již registrovala, původně bez znalosti jeho obsahu. A za „fenomén“ je v roce 2014 jednou z autorek označen i explicitně, což je dokládáno také tím, že se počet vědeckých studií na toto téma vzrostl za posledních deset let desetinásobně a současná společnost ji také nahrává – náš život je složitější a rychlejší⁹³.

U ekonomických magazínů se v daném období objevuje původ pouze jednou: „*První zmínky o slově prokrastinace jsou až z 21. století, pochází z latiny*“⁹⁴.

Explicitní reflexi rozšiřování daného pojmu nacházím až počátkem roku 2014 v zábavním textu, který se věnuje popisu digihipstera (hipstera, který se věnuje online marketingu a PR) a ve kterém autor konstatuje, že je pro něj nepostradatelný titul Konec prokrastinace⁹⁵. Rozšiřování pojmu prokrastinace je nakonec explicitně glosováno v posledních textech v roce 2014: „*Skočil jsem ještě na Facebook a musím se smát, kolik mých přátel tam pořád*

⁸⁶ HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. Láska za časů moderní techniky. Marianne. 26. 4. 2012, s. 46

⁸⁷ Top 10 knih na babí léto. JOY. 15. 8. 2013, s. 28.

⁸⁸ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

⁸⁹ *ibid.*

⁹⁰ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

⁹¹ VEDRALOVÁ, Adéla. Teď ne, až jindy! Glanc. 9. 10. 2013, s. 64.

⁹² Vaše postřehy nás baví. Glanc. 23. 10. 2013, s. 6.

⁹³ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

⁹⁴ BARTOŠ, Ondřej. Prokrastinace je mýtus! Ekonom. 13. 2. 2014, s. 90.

⁹⁵ MALÝ, Martin. Seznamte se, tohle je digihipster. Ekonom. 23. 1. 2014, s. 55.

otravuje s prokrastinací,“⁹⁶ či „V poslední době o prokrastinaci slyšíme čím dál častěji“⁹⁷, které definici prokrastinace už ani neuvádí.

4.7.2 Co je prokrastinace

Zdá se, že platí nejen v teorii, ale i v mediálním poli, že co autor, to pojetí či definice prokrastinace. Je nesporné, že prokrastinace zahrnuje určité odkládání, nicméně v detailu popisu, o jaké odkládání se jedná, se autoři liší. Přesto určité synergie nalezneme.

Ve společenských týdenících prokrastinace může představovat „vlastnost“ či „sklon“ odkládat věci a hrnout před sebou nevyřízené záležitosti⁹⁸. Častý akcent nalezneme v opakování odkládání (nepříjemných či důležitějších) povinností, úkolů a rozhodnutí. Trochu jinou facetu může představovat snaha zbavovat se úkolů „za každou cenu“⁹⁹. Tento akcent bývá dále posilován užíváním pojmu „termín“ ve spojení s pojmem prokrastinace a příznakového, spíše odborného slova chronický, ve spojení např. „chronická tendence“ odkládat rozhodnutí, úkoly či práci nebo také „chronický prok“ (ve smyslu prokrastinátor)¹⁰⁰. Za chronickou prokrastinaci označuje autor nebo odborník, popř. je takto definována výkladovým slovníkem nebo redakční poznámkou.

Prokrastinace je představována také další v návaznosti na medicínský diskurz, konkrétně v explicitním spojení s chorobou, a to ve dvojím smyslu – prokrastinace je pojmána jako „chorobné odkládání úkolů“ nebo přímo jako „choroba“ (potenciálně označována jako choroba civilizační), kdy takto ji mohou klasifikovat samotní autoři textů (nicméně v kontextu textu, který je intertextuální a významně užívá odborných hlasů psychologů). Označení prokrastinace jako choroby kontextuálně navazuje na vybrané prvky diskurzu medicínského, specificky pak především psychologického.

Navazování diskurzu prokrastinace na diskurzy medicínské a psychologické lze exemplifikovat v textu s příznačným titulkem „*Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc*“¹⁰¹. Prokrastinaci považuje autor za chorobu, které je příznačné chorobné odkládání („*Málo známé, ale stále se rozšiřující civilizační chorobě se říká prokrastinace. Má na*

⁹⁶ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Omývání velmi studenou vodou. Euro. 24. 3. 2014, s. 24.

⁹⁷ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

⁹⁸ HIRSCHOVÁ, Eva. Odložím to na zítra. Květy. 6. 5. 2010, s. 63.

⁹⁹ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

¹⁰⁰ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

¹⁰¹ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

svědomí chorobné odkládání povinností na pozdější dobu, neustálé otálení s plněním zadání“). Po popisu, co prokrastinace představuje, užívá autor první připsané specifické citace psychologa, který definuje příčiny prokrastinace. Druhá citace, obdobné formy, popisuje následky prokrastinace, které doplňuje autor slovy: *„Bez toho následují deprese a zdravotní potíže. V takové situaci už pomůže jedině odborník“.* V závěru textu pak nabízí autor *„v boji s prokrastinací (...) tři základní zbraně“*, a pokud podle něj selžou, mají se čtenáři obrátit na psychologa. Tento výčet autor konstatuje z hlediska deontické i epistémické modalit na velmi vysoké úrovni, blížící se vyjádření faktu. Svá tvrzení pak legitimizuje pouze nepřímo kontextuálně, výše citovanými úryvky, a zaštitěním autority: *„Blíží informace najdete v psychologických ambulancích nebo v on-line poradně Kliniky adiktologie 1. Lékařské fakulty UK www.adiktologie.cz, telefonní kontakt 224 965 035“.* Podle autora tak vykazuje prokrastinace podobnost ještě s jedním prvkem, který čerpá z medicinského diskurzu, a to návykové chování: *„Prokrastinace navíc vykazuje i určité znaky shodné s návykovým chováním – jako např. pitím, hráčstvím, závislostí na počítačích atd.“*¹⁰².

O prokrastinaci jako chorobě píše i další autoři, za chorobu ji označují např. Milan Eisenhammer¹⁰³ nebo Ivo Bartík¹⁰⁴, vždy však v rámci citace nspecifikovaných odborníků. Za zajímavou považují také narativní konstrukci psychiatra a publicisty Cyrila Höschla: *„Jde o vlastnost, kterou má v určité míře většina lidí, ale vystupňována do podoby, jež znemožňuje normální fungování v práci a ve společnosti, představuje příznak duševní poruchy, nejspíš ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder neboli syndrom poruch pozornosti s hyperaktivitou)“*¹⁰⁵. Podle Steve Fischera je pak prokrastinace také projevem pasivně agresivního chování¹⁰⁶.

V mužském lifestylu je v prvním textu definována prokrastinace jako *„odkládání na zítřek (a na neurčito) všech věcí, na které nemáme chuť a do kterých se nám zrovna teď nechce pouštět“*¹⁰⁷, prokrastinaci tak autor textu chápe v tom nejširším slova smyslu. Takovému

¹⁰² ibid.

¹⁰³ EISHAMMER, Milan. Češi, vyhořelý národ? Týden. 28. 2. 2011, s. 34.

¹⁰⁴ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

¹⁰⁵ HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

¹⁰⁶ FISHER, Steve. Můj pasivně agresivní vztah k Čechům. Reflex. 11. 7. 2013, s. 42.

¹⁰⁷ OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

zevšeobecňující pojetí můžeme najít i v dalším textu, kdy ji autor definuje např. jako „zabývání se spoustou zbytečností“¹⁰⁸.

V dalších textech převažuje pojetí specifitější. Posledně uvedené definici může dokonce přímo odporovat: „Prokrastinace není pouhé odkládání problémů na později“¹⁰⁹. Místo toho může představovat odkládání těch věcí, na kterých byste měli začít pracovat co nejdříve a jejichž splnitelnost bude s postupem času obtížnější: „přitom si sám [ten, kdo prokrastinuje] umí spočítat, že by pro jeho nervy i pověst bylo výhodnější dělat věci okamžitě, respektive průběžně“¹¹⁰.

Prokrastinaci jako hyponymum nemoci a označení prokrastinace za „chorobné odkládání práce“ nalezneme i na stránkách magazínů pro muže. Například na stránkách časopisu Maxim prokrastinace „soutěžila“ v textu vyhlášení cen rozličných kategorií, a to v kategorii „Nemoc roku“, kde byla posuzovaná oproti mexické chřipce. Nevyhrála – prý z důvodu, že k ní včas neobjednali fotky¹¹¹.

V časopisech životního stylu pro ženy je důraz oproti společensko-zpravodajským týdeníkům obrácen a převažuje zde pojetí prokrastinace zejména jako chorobného odkládání nebo jako choroby. Takto ho označuje již první článek „Sbohem výmluvy“ publikovaný na stránkách Elle¹¹². Další články upozorňují na chorobné odkládání povinností „až na dobu hrozící průšvihem. A leckdy i za ni“¹¹³, na „chorobné odkládání záležitostí“¹¹⁴ či na „chorobné odkládání povinností či důležitých úkolů, které nejste schopni udělat hned“¹¹⁵. Označování prokrastinace jako „chorobné“ ovšem není výlučné, i zde je označována (však v menší míře) za obecné odkládání jako „věci na potom“¹¹⁶ nebo jednoduše „odkládání úkolů“¹¹⁷. Druhou významně zastoupenou kategorií vedle odkládání chorobného je označení prokrastinace za odkládání „chronické“. Prokrastinace představuje „chronickou tendenci odkládat plnění většinou nepopulárních a psychicky náročných povinností a úkolů na

¹⁰⁸ BÍLEK, Petr. Podle čeho poznáte manipulátorku (a manipulátora). Maxim. 16. 4. 2014, s. 24.

¹⁰⁹ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

¹¹⁰ ibid.

¹¹¹ GRAND PRIX. Maxim. 10. 12. 2009, s. 54.

¹¹² HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. Elle. 12. 11. 2009, s. 218.

¹¹³ ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

¹¹⁴ HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. Láska za časů moderní techniky. Marianne. 26. 4. 2012, s. 46

¹¹⁵ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

¹¹⁶ LANKAŠOVÁ, Radka. Úklidem k trvalé harmonii. Žena a život. 12. 9. 2012, s. 116.

¹¹⁷ PRIMUSOVÁ, Hana. Ráj, nebo peklo? Svět ženy. 29. 5. 2014, s. 24.

pozdější dobu¹¹⁸. Případně je označena obdobně jako „*notorické odkládání povinností na neurčito*“¹¹⁹.

V časopisech ekonomického zaměření nacházíme obdobné kategorie, nicméně zde více než jinde, obzvláště v textech Miroslava Zámečnicka v týdeníku Euro, nalezeneme texty, kde prokrastinace definována není vůbec nebo jen obecně a stručně. V prvním textu Eura je označena za odkládání rozhodnutí (které je spojené s hyperbolickým diskontováním v kontextu finančního rozhodování)¹²⁰, v dalším textu za odkládání řešení (konkrétně v textu o dluhu na kreditní kartě, „*k němuž jí kromě snahy ušetřit nic nenutilo*“)¹²¹. V následujících dvou textech již pak není definovaná nijak a je užitá ve smyslu odkládání v článku popsaných potřebných kroků¹²².

Prokrastinace může představovat „*chorobné odkládání důležitých úkolů a povinností*“¹²³, které může mít i svou patologickou eventualitu, kdy člověk začne selhávat v základních oblastech svého fungování (pracovních či školních povinnostech, péči o sebe, nákupech a obtížích s plánováním)¹²⁴. Jinými slovy tak autoři označují prokrastinaci za nezdravou či chorobnou. Stane-li se odkládání chronickým postupem, představuje podle některých autorů už nemoc, popřípadě je dokonce kvalifikovaná jako postižení¹²⁵.

4.7.3 Lenost a prokrastinace

Vztah prokrastinace a lenosti je dle autorů ambivalentní. Texty, které se prokrastinaci věnují jako hlavnímu tématu či se jí věnují zevrubněji, se kloní k explicitnímu vymezení těchto dvou pojmů.

V rámci společenských týdeníků výše uváděný autor Milan Eisenhammer uvádí: „*Například lenivosti se říká prokrastinace, spočívá v chorobném odkládání úkolů*“¹²⁶. Podle Daniela

¹¹⁸ VEDRALOVÁ, Adéla. Teď ne, až jindy! Glanc. 9. 10. 2013, s. 64.

¹¹⁹ VEDRALOVÁ, Adéla. 10 triků, jak si kariérou nezničit osobní život. Glanc. 27. 8. 2014, s. 48.

¹²⁰ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Druhý, nalomený pilíř. Euro. 9. 5. 2011, s. 32.

¹²¹ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Rychlé půjčky od výplaty k výplatě. Euro. 20. 8. 2012, s. 22.

¹²² ZÁMEČNÍK, Miroslav. Omývání velmi studenou vodou. Euro. 24. 3. 2014, s. 24.

¹²³ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. Euro. 15. 7. 2013, s. 52.

¹²⁴ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

¹²⁵ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

¹²⁶ EISHAMMER, Milan. Češi, vyhořelý národ? Týden. 28. 2. 2011, s. 34.

Köppla prokrastinace znamená odkládání „*ve smyslu, že nejčastěji z lenosti něco neuděláte*“¹²⁷.

Na straně druhé jiní autoři staví pojem prokrastinace do přímé kontradikce: „*Důležité však je neplést si prokrastinaci s leností*“¹²⁸. Pokud tedy v různé formě odkládáte jiné, důležitější úkoly (ve výše uvedeném smyslu), nejste líní, ale trpíte prokrastinací¹²⁹. „[Lenoši] *neudělají nic nikdy. Prokrastinátoři svou práci nakonec splní*“¹³⁰. Případně s nižší mírou deontické modalit: „*Lenoch většinou nic pořádného neudělá, ale člověk s touto chorobou ano. Jen vždycky až na poslední chvíli*“¹³¹.

Taková ambivalentnost se objevuje i jinde – šéfredaktor Playboye píše, že zkušenost, kdy se mu nechtělo na společenský oběd, nebyla lenost, ale prokrastinace¹³². V jiném případě autor prokrastinátory popisuje tak, že „*pro někoho je to prostě líná chátka – pro psychology však představují hádanku*“¹³³.

Magazíny životního stylu pro ženy, tam, kde se toto vymezení vyskytuje, jsou ve vztahu k prokrastinaci konzistentní. Nezodpovědnost a lenost se oproti prokrastinaci liší: „*Lenochovi se skutečně nechce nic dělat a hledá výmluvy, kdežto prokrastinatik dělat chce, ale nemůže se k tomu dokopat*“¹³⁴, „*lenoši si místo točení motoru naprázdno bez výčitek užijí leháro*“¹³⁵. „*Líný člověk je celkově neproduktivní. Nechce dělat nic a s tímto stavem je navýsost spokojen*“, zatímco člověk, který prokrastinuje, „*se nedokáže přemluvit k tomu, co je důležité, a psychicky trpí*“¹³⁶.

Obdobně o tom píše i Pavel Němec na stránkách Ekonomu, podle kterého lidé proslulí odkládáním úkolů nenesou známku lenosti, „*nýbrž postižení, které má dokonce i své »vědecké« označení: prokrastinace*“¹³⁷. Pozdější text z Ekonomu toto potvrzuje, když píše,

¹²⁷ KÖPPL, Daniel. Vážení a milí čtenáři! Týden. 8. 9. 2014, s. 3.

¹²⁸ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

¹²⁹ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

¹³⁰ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

¹³¹ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

¹³² OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

¹³³ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

¹³⁴ ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

¹³⁵ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

¹³⁶ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

¹³⁷ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

že „lenoch se do práce, pokud možno, vůbec nepouští. Prokrastinátor se upřímně snaží, někdy i plánuje, jen mu to nakonec zpravidla časově nevyhází, jak si představoval“¹³⁸. Drobnou disrupci k tomu vnáší text z rubriky inspirativního čtení na dovolenou od Michala Kašpárka, když knihu Konec prokrastinace označil za Konec lenošení, a zábavní a spíše ironický sloupek autora Ekonomu, podle kterého mladí „vymyslí“ (znak ironie) „vědecky znějící termín“ prokrastinace, na který se „vymlouvají“¹³⁹.

4.7.4 Chvála prokrastinace

Na prokrastinaci se objevuje v textech tu a tam i chvála, avšak ve zkoumaném vzorku nepředstavovala dominantní pojetí. Texty, navzdory jinak uváděným „definicím“, s ní totiž operují, jako kdyby představovala krátké přestávky v jinak produktivně tráveném čase jednotlivce, které jsou hodnocené pozitivně, zejména z toho důvodu, že přispívají k efektivitě nebo kvalitě výsledného produktu. Jen výjimečně může představovat dle mého čtení takové pojmání prokrastinace, které by bylo v rozporu s kritickými teoriemi práce uvedenými výše.

Prokrastinace je **ve společenských týdenících** oceňovaná jako příhodné, krásné, plnohodnotné pojmenování aktivity, která je lidem dobře známá¹⁴⁰. U Marcely Pecháčkové se objevuje v negativním i v pozitivním slova smyslu, když autorka Instinktu píše, že činnost zasluhuje chválu, neboť ji dovede užitečnými, zdánlivě zbytečnými, kroky ke stresu, který ji „nastartuje“ k tomu „co vlastně“ chce a musí udělat¹⁴¹.

Miloš Čermák ve svém zábavním článku pod prokrastinací chápe mj. „flákání se na webu“ nebo krátký odpočinek při intelektuální práci a jako takovou ji s odkazem na odborníky kvituje, neboť může výkonu práce prospět: „(...) *surfování na webu není nic špatného, ba naopak*“¹⁴². Píše tak o ní dle mého názoru zejména z hlediska diskurzů produktivity a efektivity na půdorysu v teorii popsané ideologie práce.

Prokrastinace také může být chápána jako ochrana psychiky před zahlcením a zhroucením se, jakožto určitý indikátor našich potřeb, který je legitimizován odkazem na evoluci, která „nedává vzniknout ničemu v přírodě zbytečně“¹⁴³. Prokrastinace funguje jako smysluplný

¹³⁸ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

¹³⁹ BARTOŠ, Ondřej. Prokrastinace je mýtus! Ekonom. 13. 2. 2014, s. 90.

¹⁴⁰ PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

¹⁴¹ ibid.

¹⁴² ČERMÁK, Miloš. Ať žije věda! Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

*filtr podnětů a pomáhá nám vytvořit si potřebný odstup. Můžeme dokonce říci, že nám tak dává psychika jasně na vědomí naše vnitřní potřeby*¹⁴³. Toto pojetí etice práce spíše vzdoruje, v návaznosti na evolučně-biologický diskurz.

Určitou syntézu dvou výše uvedených typů chvály prokrastinace lze nalézt v textu Reflexu, v jehož příznačně nazvaném článku „*Chvála prokrastinace*“ (inspirace při vymýšlení pojmenování této kapitoly kódováním in vivo je zde zřejmá) jsou oba argumenty propojeny. Na jedné straně autor píše, že „*(...) pokud si zaměstnanec chvíli přiměřeně ,odpočine‘, tak může být paradoxně výkonnější než jeho nerelaxující kolegyně. Přiměřené zevlování na internetu či sociálních sítích nutno tedy spíše přivítat (...)*“¹⁴⁴. Na straně druhé je pak dle něj zdravá i z pohledu psychohygieny, „*to už dávno prokázaly různé výzkumy efektivity práce (totéž platí i pro studium). Celosvětově*“¹⁴⁵. V textu je prokrastinace zaměňována za potenciální přiměřený odpočinek, který přispívá k psychohygieně, a tím tedy k vyšší efektivitě. Je vnímaná jako vítaná aktivita – na tyto diskurzy tak navazuje. V tomto kontextu současně jde o výlučně prokrastinaci spojenou s prací (v jiném kontextu ani uvažována není).

V neposlední řadě lze prokrastinaci nazírat jako čekání na inspiraci, nápad či myšlenku¹⁴⁶, z hlediska diskurzu time-managementu, jak k tomu nabádá kniha Johna Perryho Umění prokrastinace s podtitulem „*Průvodce efektivním zahálením, lelkováním a otálením*“. Na tuto knihu, s využitím jejího diskurzu, odkazuje článek týdeníků Květy s citací: „*Odkládat věci na potom není vždy špatná taktika, jen se to musí umět. Spousta problémů se totiž vyřeší tím, že je odsuneme*“¹⁴⁷. Dále také časopis JOY z kategorie ženského lifestyle, který si rovněž si vypůjčuje diskurz knihy: „*spousta věcí můžete vyřídit tím, že je odložíte*“¹⁴⁸.

V Maximu autor editoriale představuje výjimečné nahlížení v rámci textů věnující se prokrastinaci, které odporuje většině uváděných pojetí, když čtenáře nabádá: „*vše, co můžeme beztretně nechat na zítra, odložme až na další týden. A všechny radosti života si*

143 KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

144 KOLMAN, Petr. Chvála prokrastinace. Reflex. 27. 3. 2014, s. 21.

145 ibid.

146 BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

147 Umění prokrastinace. Týdeník Květy. 3. 4. 2014, s. 49.

148 Top 10 knih na babí léto. JOY. 15. 8. 2013, s. 28.

*užívejme okamžitě. Začíná léto a byl by hřích odříkat si ty nejkrásnější věci pod sluncem. Život je totiž kratší, než by se na první pohled mohlo zdát*¹⁴⁹.

Magazíny životního stylu pro ženy využívají čtyř unikátních pojetí chvály prokrastinace. První článek ji chápe jako odměnu. Autorka sama přiznává, že je to „*trochu kacířská myšlenka*“¹⁵⁰. Podle ní si odloženi můžeme „dopřát“, udělat z něj výsadu, něco, co je vzácné, čeho si můžeme vážit a těšit se na ně. Jde tedy o odkládání, které představuje „*odměnu za to, že všechno tak hezky stiháme*“. Za příklad je uváděno sednutí si na paseku, kde nebudeme nic dělat¹⁵¹. Toto pojetí je v rozporu s většinou ostatních příkladů, odporuje výše uvedenému dominantnímu pojetí prokrastinace, navazuje na diskurzy soudobé ideologie práce, nového kapitalismu a více než jiné tak spíš odkazuje na kolonizaci času prací, která volný nepracovní čas indexuje prokrastinací. Druhé pojetí chápe prokrastinaci jako zábavu, kterou autorka vítá proto, že se jí z důvodu krátkého termínu zlepšuje soustředění na práci a užívá si adrenalinovou nejistotu (na které jí může vznikat závislost), jestli stihne práci odevzdat v čas, nebo ne – prokrastinace tak zvyšuje její pracovní efektivitu¹⁵². Zatřetí je prokrastinace pojímána jako skutečný volný čas, jako když se budoucí manžel autorky rozhodl strávit letní prázdniny během studií v Sýrii místo psaní diplomové práce, kterým prázdniny trávila ona¹⁵³. Nebo naposledy, ve čtvrté kategorii, je prokrastinace chápána jako čas na utřídění myšlenek, díky kterému bude výsledek na dosah – pak má prokrastinace dle autorky smysl (neboť konvenuje s diskurzy ideologie práce), mnohdy však dle ní odkládáním ztratíme jen spoustu času a energie¹⁵⁴.

Z magazínů zaměřených na ekonomii a ekonomiku chválu na prokrastinaci zmiňuje Ekonom. Vůbec první článek tohoto vzorku¹⁵⁵ zmiňuje, že odložením práce se mnohé záležitosti vyřídí jaksi „samy od sebe“ (a člověk tak toho může udělat více), popřípadě odklad nám umožní získat více relevantních informací (a výsledek může být kvalitnější)¹⁵⁶. Pozitivní stránku prokrastinace v tomto vzorku pak nalezneme až v článku posledním, v němž podle psychologů prokrastinaci mohou doprovázet dvě pozitivní emoce, zaprvé

¹⁴⁹ OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

¹⁵⁰ MANDAUSOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

¹⁵¹ ibid.

¹⁵² BRANNAN, Emma. Za pět minut dvanáct. Žena a život. 16. 4. 2014, s. 26.

¹⁵³ Váš názor. Žena a život. 14. 5. 2014, s. 156.

¹⁵⁴ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

¹⁵⁵ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

¹⁵⁶ ibid.

emoce z preferované aktivity, kterou jinou činností prokrastinujeme, a následně zadruhé zadostiučinění, jakmile úkol za časového tlaku dokončíme¹⁵⁷. Tato pojetí však významně nekonvenují s ostatními, zpravidla negativně reflektovanými následky prokrastinace, které uvádím v kapitole 4.7.8.

4.7.5 Cílová skupina prokrastinace

Do skupiny lidí, kterých se prokrastinace týká, lze dle textů **společenských týdeníků** v tom nejširším slova smyslu zařadit každého nebo alespoň téměř každého z nás: „*Téměř každý má sklon odkládat věci a hrnout před sebou nevyřízené povinnosti. Tato vlastnost se označuje termínem prokrastinace*“¹⁵⁸, „*Jsou všude kolem nás a často nám komplikují život. Patří mezi ně například váš kolega*“¹⁵⁹, „*Téměř každý někdy dostal chuť odložit nepříjemnou povinnost na později*“¹⁶⁰ či „*Nepříjemné povinnosti přesouvá na později čas od času každý*“¹⁶¹. Takto můžeme pokračovat dále – jde o obvyklou konstrukci uváděnou zpravidla hned na začátku textu, apelující na společnou zkušenost, která může být textem pro čtenáře pojata novým způsobem, a snažící se jej tak zaujmout. Nicméně začte-li se čtenář do textu hlouběji, v celé řadě textů je cílová skupina různorodě elaborována a zejména zužována, konstatováním autorem (s různou mírou přiznané intertextuality), ale nezdědka také začleněním hlasů prokrastinátorů (jako jsou sestra, sociální pracovníce, manažer atp.) nebo připsaným hlasem, parafrází či citací odborníka.

V další specifikaci autoři vypichují zejména dva typy cílových skupin – určitou menší část prokrastinátorů z běžné populace, kterou se snaží kvantifikovat, a pak studenty: „*(...) výraznou až chronickou tendenci odkládat plnění zejména nepříjemných povinností a úkolů na pozdější dobu má přibližně třetina lidí*“¹⁶², „*(...) 20–30 % obyvatel platí stále za skalní příznivce prokrastinace*“¹⁶³, „*Podle studií z USA a západní Evropy je celoživotním chronickým prokem asi každý čtvrtý z nás!*“¹⁶⁴.

¹⁵⁷ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

¹⁵⁸ JANOVSKEÝ, Miroslav. Prokrastinace. Sedmička. 11. 2. 2010, s. 8.

¹⁵⁹ HIRSCHOVÁ, Eva. Odložím to na zítra. Květy. 6. 5. 2010, s. 63.

¹⁶⁰ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

¹⁶¹ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

¹⁶² PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

¹⁶³ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

¹⁶⁴ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

U studentů se pak udávaný poměr prokrastinátorů výrazně zvyšuje, například podle citované dvojice odborníků Kathrin Passig a Sascha Lobo „75–95 % všech studentů v průzkumech udává, že přinejmenším tu a tam prokrastinují, téměř 50 % z nich své úkoly odkládá pravidelně. Prokrastinační činnosti zabírají u studentů zhruba 30 % bdělého času“¹⁶⁵. Tento fenomén je udáván jako mezinárodní – mezi řadou zemí včetně Spojených států, Velké Británie, Austrálie, Španělska či Peru „se nenašly žádné rozdíly“¹⁶⁶. Informace, že se prokrastinace dotýká přibližně či více než 90 % studentů vysokých škol se objevuje i jinde¹⁶⁷. V případě výše uváděného nahlížení prokrastinace jako ADHD se navíc dodává, že dosud se pozornost této poruše věnovala především u dětí a dospívajících a nyní se jí učí psychiatri rozpoznávat i u dospělých¹⁶⁸.

Konstrukce obecného publika, že se prokrastinace týká nás všech, nalezneme i v **kategorii magazínů životního stylu pro muže** („Každý už někdy odložil důležitou práci na později.“¹⁶⁹), stejně jako snahu o hrubou kvantifikaci („V podobné situaci se běžně ocitá až dvacet procent populace.“¹⁷⁰). Typologie jmenovaných skupin v této kategorii přesto mohou být v něčem unikátní (a mohou být nápadně příznačné pro typ kategorie média). Mezi identifikované skupiny, které mohou prokrastinovat, spadají muži („My jsme, pánové, selektivní“¹⁷¹), Češi („Coby Češi jsme k prokrastinaci obzvlášť náchylní“¹⁷²) nebo zaměstnanci. Jmenování jsou také slavní prokrastinátoři jako W. A. Mozart (předehru k opeře Don Giovanni napsal prý před generální zkouškou¹⁷³) či L. da Vinci (který „nikdy neodevzdal práci včas“¹⁷⁴) či Douglas Adams. Za potenciální prokrastinátory jsou označováni i digitální nomádi nebo někteří z nich, kteří se, jak jeden z autorů autor píše, „bez biče uzávěrek, šéfa za zády a píchaček nejsou schopni vybičovat k pracovním výkonům“¹⁷⁵. Prokrastinátor může být nebo je „loser“ („praktické rady, jak nebýt loser, najdete v knize

¹⁶⁵ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

¹⁶⁶ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

¹⁶⁷ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

¹⁶⁸ HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

¹⁶⁹ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

¹⁷⁰ ibid.

¹⁷¹ OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

¹⁷² NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

¹⁷³ ibid.

¹⁷⁴ ibid.

¹⁷⁵ RŮŽIČKOVÁ, Markéta. Kam táhnou digitální nomádi? ForMen. 8. 11. 2013, s. 39.

Konec prokrastinace od Petra Ludwiga ¹⁷⁶) nebo také manipulátor v okolí čtenáře, který do prokrastinace zatahuje i ostatní („*Manipulátor je mistr prokrastinace*“ ¹⁷⁷).

V časopisech pro ženské publikum nacházíme obdobně a napříč lety, že se odkládání dotýká „všech“ ¹⁷⁸. Užší specifikace, že prokrastinací trpí až 20 % procent populace nebo že k ní mají Češi předpoklady, nalezneme v prvním textu ¹⁷⁹. Svědectví o prokrastinaci předkládají autoři textů v reflexi sami „na sobě“ a prokrastinace je opakovaně připisována studentům. Unikátně, po jednotlivých článcích, však můžeme identifikovat i další specifické skupiny. Prokrastinace se může týkat nejen studentů, ale jim nadřazené kategorie, do které dle autorky spadají, „největší duchové naší planety“ – studenti, vědci, spisovatelé, ti, kteří mohou nakládat volně s časem (dle autorky například pokladní v práci zkrátka prokrastinovat příliš nemohou – tímto argumentem mj. autorka poukazuje na silné sepjetí prokrastinace s prací) ¹⁸⁰. Do tohoto výčtu pak mohou dle autora spadat i státy, resp. jejich vlády, které se nemohou „rozhoupat“ k potřebným radikálním krokům ¹⁸¹. Další kategorií mohou být závislí na internetu (kteří ho využívají při své prokrastinaci) ¹⁸² a následně osobností typy. Novinářka Klára Mandausová v článku Marianne nad rámec své zkušenosti a studentů zmiňuje také extroverty a perfekcionisty, ti první podle ní prokrastinují z důvodu, že se nechají snadno vyrušit, ti druzí z obavy z nedostatečnosti ¹⁸³. Jinou kategorizaci předkládá autorka v *Žena a život*, která přenechává značný prostor hlasu psycholožky Tatiány Malatincové, jež se měla výzkumu problematiky prokrastinace věnovat v doktorandské práci a dělí prokrastinátoři do čtyř kategorií: regulanti (kteří prokrastinaci skoro neznají), aktivní prokrastinátoři (jimž jde práce od ruky na poslední chvíli nejlépe), averzivní typy (které „zaměstnání“ nebaví – opět autorka předkládá spojení s prací) a úzkostní prokrastinátoři (které svazuje diskrepance svých vysokých očekávání, které nedokážou naplňovat). K tomu dodává, že se pak také nejvíce týká lidí, jimž chybí pevný režim, definovaný pracovní postup a cíle ¹⁸⁴.

¹⁷⁶ BÍLEK, Petr. Slečna Ines. Maxim. 17. 1. 2014, s. 64.

¹⁷⁷ BÍLEK, Petr. Podle čeho poznáte manipulátorku (a manipulátora). Maxim. 16. 4. 2014, s. 24.

¹⁷⁸ ČERNÝ, Karel. Nevlákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

¹⁷⁹ HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. Elle. 12. 11. 2009, s. 218.

¹⁸⁰ ŠŤASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. Elle. 14. 2. 2012, s. 114.

¹⁸¹ ŠŤASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. Elle. 14. 2. 2012, s. 114.

¹⁸² HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. Láska za časů moderní techniky. Marianne. 26. 4. 2012, s. 46

¹⁸³ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

¹⁸⁴ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

U ekonomických magazínů začínám od posledního článku, který se stejně jako poslední text předchozího vzorku věnuje výsostně prokrastinaci a stejně jako text výše přejímá v obdobném rozsahu dělení prokrastinátorů dle psycholožky Malatincové na regulanty, averzivní, úzkostné a aktivní prokrastinátory. Zde bych navíc vypíchl dva rozdíly v odlišném pojetí, zaprvé aktivní prokrastinátoři jsou zde hodnoceni jednoznačně pozitivně a zadruhé, typy prokrastinátorů a to, jak jsou představovány, jsou mnohem více svázány s diskurzem práce (tedy prokrastinace se zde týká práce) než v článku výše.

Prokrastinace je v ekonomických magazínech hojně konstruována tak, že se týká potenciálně všech. Na dvou místech se odkazuje na zmiňovaných 20 % populace, v jednom případě s odkazem na to, že to tvrdí evropští a američtí psychologové¹⁸⁵, v druhém s odkazem na tvrzení Andrey Sliviakové (která se této problematice měla věnovat na Masarykově univerzitě), nicméně dle ní 10 až 20 % populace prokrastinuje hodně, více než polovina ve střední míře a 10 až 20 % minimálně, s odkazem na Gaussovu křivku¹⁸⁶. Stran specifitější identifikace prokrastinátorů první text vzorku v časopise uvádí: „*Odborníci rozlišují dva typy postižení. 1. Adrenalinový pachatel (...) [a] 2. Pachatel z bázlivosti*“¹⁸⁷. Když pomineme ojedinělý kriminalistický diskurz „pachatelů“, i když je to samo o sobě velmi zajímavé (jako kdyby odkládání či nepracování bylo zločinem), prvním typem mají být označováni lidé, kteří začnou v posledním okamžiku a prokrastinace u nich vyvolává tvůrčí náladu a vzestup adrenalinu, spojený s pocity blízkými euforii. Tím druhým typem pak lidé, kteří mají strach ze selhání odborného i lidského a hledají si kvalitní výmluvy. Oběma skupinám má být společný problém v nastavování priorit, komplex méněcennosti a tendence spojovat kvalitu své osobnosti s dosahovanými úspěchy.

I zde jsou zmiňováni studenti, ovšem jen dvakrát, kdy jednou jsou současně označeni za špičku ledovce problému prokrastinace, který je mnohem větší a týká se také zaměstnanců, kterým současná doba k prokrastinaci nahrává¹⁸⁸, a podruhé, kdy se má prokrastinace vedle

¹⁸⁵ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. *Ekonom*. 30. 10. 2008, s. 72.

¹⁸⁶ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! *Ekonom*. 7. 5. 2014, s. 46.

¹⁸⁷ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. *Ekonom*. 30. 10. 2008, s. 72.

¹⁸⁸ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. *Euro*. 15. 7. 2013, s. 52.

studentů týkat také zaměstnanců. Zaměstnance potom člení na spíše kreativní než systematické¹⁸⁹, digihipstery¹⁹⁰ a „mladé a líné“¹⁹¹.

4.7.6 Příklady prokrastinace

Příklady prokrastinace, které jsou v textech představované a které z části zazněly i výše, sestávají z relativně malého souboru zkušeností, které autoři buď identifikují na sobě nebo u někoho jiného, zejména u jednotlivců, a zahrnují v sobě mix způsobů odkládání i toho, co se jimi odkládá. Způsoby odkládání zaznívají především prostřednictvím cizího hlasu v samotném textu. To, co se odkládá, pak obvykle zaznívá obecně, nespecificky, a týká se práce, studia a dalších „povinností“. Z výčtu odkládaných povinností, tam, kde to je možné, rovněž vyřazují příklady týkající se práce, která je v nich hojně zastoupena, neboť té se budu věnovat samostatně v kapitole 4.7.12.

Texty **společenských týdeníků** obsahují autorskou reflexi vlastní zkušenosti psaní, např.: „*To je tak: je úterý dopoledne, mám napsat tento editorial*“¹⁹². Reflexe vlastní práce, nebo spíše „ne-práce“, zahrnuje přípravu kávy, vyřizování nepotřebných e-mailů, volání rodinným příslušníkům, zalévání kyttek, uklízení bytu apod.¹⁹³: „*Schválně pozoruji, co všechno zvládnou zároveň při psaní tohoto sloupku. Začal jsem před více než hodinou a zatím jsem byl už třikrát na Facebooku, čtyřikrát na Twitteru a dvakrát v lednici. A to jsem sotva za půlkou. Bojím se, že než se prokoušu k pointě, začnu si dole v kuchyni vařit polévku z pytlíku*“¹⁹⁴.

Identifikovaná prokrastinace může u jednotlivců zahrnovat nákup, úklid, elektronické bankovníctví, surfování na internetu či pozdní nakupování dárku, ale může se podle autorů týkat také politického rozhodování, například když na pražském magistrátu odkládají rozhodnutí výběru radních¹⁹⁵ nebo prokrastinace u rozhodování či formulování závěrů setkání NATO¹⁹⁶.

¹⁸⁹ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. Euro. 15. 7. 2013, s. 52.

¹⁹⁰ MALÝ, Martin. Seznamte se, tohle je digihipster. Ekonom. 23. 1. 2014, s. 55.

¹⁹¹ BARTOŠ, Ondřej. Prokrastinace je mýtus! Ekonom. 13. 2. 2014, s. 90.

¹⁹² PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

¹⁹³ PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

¹⁹⁴ ČERMÁK, Miloš. Ať žije věda! Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

¹⁹⁵ PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

¹⁹⁶ KÖPPL, Daniel. Vážení a milí čtenáři! Týden. 8. 9. 2014, s. 3.

Na stránkách Respektu se pak nemodalizovaně, výrokem faktu v překladovém článku The Economist, tvrdí, že „nejlepším dosud známým způsobem prokrastinace“ jsou chytré telefony, s doplněním: „Kolik lidí může upřímně prohlásit, že si ještě nikdy nečistili e-mailovou schránku, jen aby nemuseli řešit důležitější úkoly?“¹⁹⁷ Tento příklad představuje silnou kontextuální spojitost s prací – méně důležitou prací prokrastinujeme tu důležitější (viz kapitola 4.7.12.)

V lifestylových magazínech pro muže se příklady způsobů prokrastinace autorů objevují od prvního článku¹⁹⁸, kde zahrnuje odkládání návštěvy úřadu, lyžování na českých horách, psaní editoria, zahájení další očistné kúry nebo romantickou večeří; za příklad odkládané události u známého udává autor také sex, nicméně v tomto kontextu je autorem chápána prokrastinace v tom nejobecnějším slova smyslu. Za způsoby prokrastinace uvádí tento autor například Wikipedii, e-mail, internet (jak píše autor, „jestli se něco zásadního nestalo, jestli třeba neumřel Gott“¹⁹⁹), pročítání diskusí pod článkem, YouTube (kde si pustíte písničku *Já na tom dělám* od bratří Ebenů), kávu nebo cigaretu²⁰⁰. Nepřímo může být za nežádoucí odkládání považováno také neoslovování žen (nepřímo v tom smyslu, že text předkládá jednu z rad, jak se odhodlat k činnosti, z knihy Konec prokrastinace v aplikaci na příkladu oslovování žen a v závěru se píše, že se v dané knize objevují další rady, „jak nebyť loser“)²⁰¹.

Oproti výše uvedeným kategoriím je v **ženských lifestylových magazínech** příkladů prokrastinace řádově výše a v jednotlivých textech jsou udávány příklady bohatší. Autorky a autoři uvádí příklady prokrastinace z vlastní zkušenosti i ze zkušenosti cizí. Obecné, jakési „prototypické“, i konkrétní. Příkladů je skutečně velké množství, pokusím se vybrat na jedné straně ty nejčastěji zastoupené a charakteristické.

Ve svých textech autoři a autorky z vlastní zkušenosti uvádí nejčastěji trávení času na Facebooku, brouzdání internetem, vyřizování spíše nepodstatných e-mailů, povídání s přáteli či kolegy, oběd, kouření, kávu. Z těch méně zastoupených pak můžeme narazit například na uklízení pracovního stolu, zařizování schůzek nebo dodělávání restů, přípravu

¹⁹⁷ The Economist: Otroci chytrých telefonů. Respekt. 12. 3. 2012, s. 44.

¹⁹⁸ OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

¹⁹⁹ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

²⁰⁰ ibid.

²⁰¹ BÍLEK, Petr. Slečna Ines. Maxim. 17. 1. 2014, s. 64.

prezentace²⁰², třídění fotek²⁰³, hraní pasiáns²⁰⁴, třídění propisek či výrobu dokonalého sendviče²⁰⁵, srovnání šuplíků, ořezávání tužek, „plenění“ lednice, utírání prachu či zalévání kyttek²⁰⁶. Zvláštní pozornost je věnována uklízení (více viz kapitola 4.7.11. spojení s médii). Prokrastinace se dle tří autorek může týkat i odkládání věci, které jsou pozitivní nebo zábavné (a toto „upozornění“ sami zmiňují): odkládají třeba koupení tenisek, dočtení knihy nebo návštěvu masáže, v jejímž důsledku propadl kupón²⁰⁷. V ostatních případech se v této kategorii zpravidla odkládá psaní článku, ale ne výlučně. To, co se odkládá, nebývá obvykle uvedeno, ale tam kde ano, jsou uváděny pracovní úkoly²⁰⁸ a pracovní resty²⁰⁹, ale také žehlení, uklízení, pečení, placení složenek, učení na zkoušky, návštěvu úřadů, úkoly v osobním životě: „*oddalujeme především ty velké, důležité, obtížné, na kterých nám hodně záleží*“²¹⁰²¹¹.

Z těch činností, které autorky a autoři identifikují „u ostatních“, může prokrastinace vypadat tak, že se budeme věnovat Facebooku, internetu, zalévání kyttek, třídění bižuterie podle barev, kontrole expirace léků²¹², volání známým, vaření kávy nebo čaje, jezení, venčení psa²¹³. Podle titulku jednoho z článků – *Nenápadná prokrastinace lásky* – jde také prokrastinovat jednání nebo činy, které autorka připisuje jednání z lásky, jako jsou rozhovory s partnerem, kontakt atp. To je místo toho nahrazováno čtením článků, díváním se na seriály a dalšími projevy větší pohodlnosti.

Jako vymykající se případy chápu například příběh prokrastinátora-učitele Matulky z filmu *Cesta do hlubin študákovy duše*²¹⁴, příklad prokrastinátora, profesora a držitele Nobelovy ceny George Akerlofa, který osm měsíců odkládal zaslání krabice s oblečením svého kolegy,

²⁰² HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. *Elle*. 12. 11. 2009, s. 218.

²⁰³ ČERNÝ, Karel. Nevlákám se, prokrastinuji. *Glanc*. 23. 6. 2011, s. 84.

²⁰⁴ ŠŤASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. *Elle*. 14. 2. 2012, s. 114.

²⁰⁵ BRANNAN, Emma. Za pět minut dvanáct. *Žena a život*. 16. 4. 2014, s. 26.

²⁰⁶ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. *Žena a život*. 11. 6. 2014, s. 49.

²⁰⁷ BRANNAN, Emma. Za pět minut dvanáct. *Žena a život*. 16. 4. 2014, s. 26., Emma Brannan

²⁰⁸ HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. *Elle*. 12. 11. 2009, s. 218.

²⁰⁹ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. *Marianne*. 28. 8. 2013, s. 44.

²¹⁰ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. *Marianne*. 28. 8. 2013, s. 44.

²¹¹ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... *Svět zdraví*. 13. 6. 2014, s. 56.

²¹² VEDRALOVÁ, Adéla. Teď ne, až jindy! *Glanc*. 9. 10. 2013, s. 64.

²¹³ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... *Svět zdraví*. 13. 6. 2014, s. 56.

²¹⁴ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. *Marianne*. 28. 8. 2013, s. 44.

který ho o to požádal, a poslední takový příklad je „stát“, kdy krize eura je mj. připisována prokrastinaci německé vlády²¹⁵.

V **ekonomických magazínech** se stejně jako výše můžeme setkat s reflexí autora, který odkládá psaní textu²¹⁶ a prokrastinuje sledováním sociálních sítí, seriálů²¹⁷, hraním počítačových her, trávením času obecně na internetu²¹⁸ nebo také zaléváním květin²¹⁹. V této kategorii ovšem nalezneme řádově větší počet příkladů, které lze přičítat kategorii ekonomických magazínů. Autoři do odkládaných aktivit takto řadí tvorbu úspor do budoucnosti nebo blíže nedefinované rozhodování o financích²²⁰, refinancování dluhu na kreditních kartách²²¹, řešení problematiky naddimenzované podpory fotovoltaiky²²² nebo důchodové spoření²²³.

4.7.7 Důvody prokrastinace

Autoři **společenských týdeníků** shledávají důvody prokrastinace tam, kde jsou uváděny, ve třech měřítkách na škále od obecnosti po specifičnost. Počínaje přiznáním naprosté variability závislé na jedinci: „*Možná by se dalo říci, že co člověk, to důvod k prokrastinaci. Každý máme ty své a najít jednu obecnou příčinu je zkrátka nemožné*“²²⁴. Současně u dvou textů je vyzdvihováno „chtění“: „*do nepříjemných úkolů se občas nechce každému z nás*“²²⁵. Druhý z článků pak navíc zmiňuje v souvislosti s náročností: „*protože vám to v danou chvíli přijde příliš náročné nebo se vám do toho prostě nechce*.“²²⁶ Konče spíše specificky, kdy se v jednom textu²²⁷ můžeme setkat s identifikací důvodů odkládání spočívajících současně

²¹⁵ ŠŤASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. *Elle*. 14. 2. 2012, s. 114.

²¹⁶ BARTOŠ, Ondřej. Prokrastinace je mýtus! *Ekonom*. 13. 2. 2014, s. 90.

²¹⁷ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. *Euro*. 15. 7. 2013, s. 52.

²¹⁸ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! *Ekonom*. 7. 5. 2014, s. 46.

²¹⁹ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. *Euro*. 15. 7. 2013, s. 52.

²²⁰ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Druhý, nalomený pilíř. *Euro*. 9. 5. 2011, s. 32.

²²¹ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Rychlé půjčky od výplaty k výplatě. *Euro*. 20. 8. 2012, s. 22.

²²² ZÁMEČNÍK, Miroslav. Příliš drahý omyl. *Euro*. 5. 11. 2012, s. 8.

²²³ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. *Euro*. 15. 7. 2013, s. 52.

²²⁴ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. *Sedmička*. 26. 1. 2012, s. 18.

²²⁵ PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. *Instinkt*. 11. 11. 2010, s. 3.

²²⁶ KOLMAN, Petr. Chvála prokrastinace. *Reflex*. 27. 3. 2014, s. 21.

²²⁷ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. *Pestrý svět*. 30. 8. 2012, s. 26.

v perfekcionismu (který je také označován za „*rodnou sestru prokrastinace*“) a strachu („*jindy je zase u kořene věci strach ze selhání*“)²²⁸.

Co se týče **textů životního stylu pro muže**, důvody byly již v některých místech popisovány výše v části o rozšiřování, zde již zmíněné bych zde rád znovu uvedl do adekvátní komparace s ještě neuvedenými. Již jsem zmínil, že důvod rozšiřující se prokrastinace můžeme nalézt ve změně charakteru doby, z nichž většina je uvedena v článku *Prokrastinace* na stránkách časopisu Maxim²²⁹: dle tohoto článku je současný svět virtuálnější, neprůhlednější a proměnlivější a k tomu vrostla tzv. „*motivační toxicita*“ našeho okolí, kterou autor připisuje mobilům, e-mailu, knihám, novinám či hrám a zejména internetovým stránkám, které nám tříští pozornost. Posledně uvedenému textu při udávání důvodů je příznačná významná otevřenost k diferencii, kterou lze vystihnout výrokem: „*Kde se to v nás bere? Na jednoznačné odpovědi se vědci dosud neshodli*“. Přitom autor pokračuje, že nejčastěji uváděnými důvody je lidský perfekcionismus (kdy se jim nechce začínat, dokud nejsou přesvědčeni o dokonalém výsledku a pokračování v práci). Pro další je důvodem, jestli jim z toho, co dělají, je dobře, a pro jiné zas impulzivní povaha (kdy člověka různé podněty odvádějí od dlouhodobého cíle). Tyto faktory se dle autora v člověku mísí. Důvody jsou také vždy individuální: „*A vy si přece umíte najít dost důvodů, proč to dnes udělat nemůžete*“²³⁰. Nalézané důvody může autor identifikovat i mimo vlastní subjektivitu (ve vnější disciplinaci), například když mu chybí deadlines uzávěrek, šéf za zády nebo píchačky²³¹.

V magazínech životního stylu pro ženy jsou důvody poměrně zastoupenější než u výše uvedených kategorií. Z devatenácti analyzovaných článků nějaký důvod, proč prokrastinujeme, uvádí (nehledě na žánr) deset z nich a mnohdy nabízí v jednom článku důvodů několik.

Navzdory značné pestrosti uváděných důvodů se v textech vzorku opakovaně objevují především dva: prvním je obava či strach, druhým je nedostatek disciplíny. Za důvod prokrastinace obavu či strach pokládá již první článek, podle kterého (s odvoláním se na nespécifické odborníky) odkládáme proto, že nás mozek takto varuje před „*nebezpečím*“ zásadních pracovních úkolů, který vyžadují naši pozornost a soustředění²³². Důvod může

²²⁸ ibid.

²²⁹ NĚMEC, Pavel. *Prokrastinace*. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

²³⁰ NĚMEC, Pavel. *Prokrastinace*. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

²³¹ RŮŽIČKOVÁ, Markéta. Kam táhnou digitální nomádi? *ForMen*. 8. 11. 2013, s. 39.

²³² HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. *Elle*. 12. 11. 2009, s. 218.

také záviset na povaze jednotlivce. Autorka Klára Mandausová důvod strachu připisuje perfekcionistům (podle psychologa Vašáka se perfekcionisté bojí, že na věc nemají a nebude dokonalá)²³³. Důvodem může být také strach ze selhání, z nezvládnutí úkolu²³⁴, kdy odložení (nespecifikovaní odborníci) považují za mechanismus vyrovnání se s úzkostí spojenou s činností²³⁵. Za problém sebedisciplinace to považuje již zmíněná Mandausová²³⁶ také u druhé kategorie prokrastinátorů, které uvádí, a to u extrovertů (kteří se dle ní nechají snadno od práce vyrušit, například když se jim někdo ozve, zda nejdou na pivo). Prokrastinace může mít navíc souvislost (dle v textu citovaného Vašáka) s nezvládnutými návyky a chybějícími rituály. Absence sebedisciplinace je jako důvod prokrastinace dále explicitně zmiňována²³⁷ nebo také, jak to interpretuji, je opisována například důvodem v „možnosti volby“ – pokud můžeme dle autorky práci nahradit něčím jiným, většina se nechá „zlákat“ („a čím více možností, tím těžší rozhodování“).²³⁸

Vedle těchto „dominantních“ nahlížení (byť v malém vzorku textů) se dále můžeme setkat s těmito důvody: sebeklamem lepšího budoucího já²³⁹ (kdy pocítujeme, že dnešnímu já se nechce, ale budoucí já bude jistě lepší a půjde mu to lépe), jinými důležitějšími úkoly, něčím aktuálnějším nebo něčím, co spěchalo²⁴⁰, popřípadě komplementárně s tím, že na danou jinou činnost máme ještě „spoustu času“²⁴¹. Tento důvod zmiňuje i poslední článek vzorku s titulkem *Nenápadná prokrastinace lásky*²⁴², který činnost podporující či rozvíjející vztah odkládá ze stejného důvodu („až děti povyrostou, až budeme na sebe mít víc času...“). Další důvody se mohou nacházet v potenciální závislosti na internetu²⁴³, v sebeklamu z téměř hotového úkolu (takže už nemusíme spěchat)²⁴⁴ či z přehlčení úkoly (kdy získáme pocit, že to stejně už nestihneme, tak „zcela nelogicky, přestaneme dělat všechno“)²⁴⁵.

²³³ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

²³⁴ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

²³⁵ ŠIMŮNKOVÁ, Marta. Když je dospělý „lump“. Svět ženy. 24. 7. 2014, s. 30.

²³⁶ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

²³⁷ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

²³⁸ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

²³⁹ ŠŤASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. Elle. 14. 2. 2012, s. 114.

²⁴⁰ ibid.

²⁴¹ ibid.

²⁴² HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. Nenápadná prokrastinace lásky. Marianne. 23. 10. 2014, s. 54.

²⁴³ HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. Láska za časů moderní techniky. Marianne. 26. 4. 2012, s. 46

²⁴⁴ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

²⁴⁵ ibid.

Důvod, který může přispívat k prokrastinaci, se podle těchto časopisů může rovněž nacházet v proměněném prostředí, kdy jsou nám k dispozici internet, sociální sítě, telefony, seriály atd. A pokud k tomu ještě přičteme možnost práce z domova, dle jedné z autorek představuje soustředění se jen na důležité úkoly „*už dnes bez nadsázky umění*“²⁴⁶.

V případně poměrně unikátního pojetí prokrastinace jako pozitivního fenoménu budeme důvod nazírat zcela jinou optikou, a to mj. jako rozhodnutí, přijetí či smíření, s vědomím, že v časové tísní podá daný jednatel nejlepší výkon²⁴⁷.

Z textů **ekonomických magazínů** důvod prokrastinace uvádí čtyři texty, z nichž u tří je prokrastinace hlavním tématem článku a každý z nich uvádí značně komplikované důvody a jejich členění. Budu se jim tedy věnovat samostatně. Zbylý jeden text²⁴⁸, který uvádí důvod prokrastinace, důvod přisuzuje chtění, resp. konkrétně, že se jeho známé „nechtělo“ řešit refinancování dluhu, ke kterému ji kromě úspory nic nenutilo.

První text, od Petra Němce, rozlišuje důvody dle dvou typů lidí postižených prokrastinací: 1. „Adrenalinoví pachatelé“ odkládá racionálně, neboť tvrdí, že stres u nich vyvolá správnou tvůrčí náladu a adrenalin člověka „nakopne“, 2. „Pachatelé z bázlivosti“ odkládají z důvodu strachu, „*že se s úkolem nevypořádají, že selžou odborně i lidsky. Proto zadání odkládají a povyšují výmluvy na skutečné umění*“²⁴⁹. Odkládání dále dle autora u obou skupin podporuje to, že „*oba typy mají základní problém: neumějí si správně nastavit priority a trpí komplexem méněcennosti. Navíc mají sklon spojovat kvalitu své osobnosti s dosahovanými úspěchy*“²⁵⁰.

Druhý článek, od Petra Ludwiga, shledává důvody na jedné straně v lidech, zejména v těch, kteří jsou kreativní, a na straně druhé v současné době. Dle Ludwiga prokrastinaci podléhají častěji kreativní lidé, kteří jsou díky své povaze schopni vytvářet před sebou věrohodné výmluvy, proč nějakou činnost odložit. „*Špatně nastavená svoboda*“ se tak může stát půdou pro odkládání²⁵¹. To však dle něj souvisí také s tím, že prokrastinaci na pracovištích nahrává i současná doba – větší volnost vede k více volbám a nutnosti rozhodování, které konzumují

²⁴⁶ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

²⁴⁷ VEDRALOVÁ, Adéla. Teď ne, až jindy! Glanc. 9. 10. 2013, s. 64. ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

²⁴⁸ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Rychlé půjčky od výplaty k výplatě. Euro. 20. 8. 2012. s. 22.

²⁴⁹ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

²⁵⁰ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

²⁵¹ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. Euro. 15. 7. 2013, s. 52.

naši energii do takové míry, až mnohdy žádnou volbu nevybereme, a rozhodnutí tak odkládáme. Když pak volíme mezi řadou důležitých činností, máme tendenci rozhodnutí odkládat a dle autora „*přichází takzvaná rozhodovací paralýza*“. Tu dokládá také nespécifikovanou „*rozsáhlou analýzou klientů jedné z největších amerických pojišťoven*“, dle které vyšší počet variant důchodového spoření snižuje počet lidí, kteří začnou spořit. Nebo uvádí příklad nespécifické klientky-ředitelky středně velké firmy, která z důvodu, že neví, jakou činností začít, často během celého dopoledne nic neudělá²⁵².

Poslední text vzorku, od Evy Hlinkové, navazuje na pojetí Tatiány Malatinové, která prokrastinátoři rozdělila na tři typy (viz kapitola 4.7.5), každý prokrastinátoř tak podle autorky odkládá z trochu jiného důvodu: úzkostní prokrastinátoři z důvodu úzkosti (diskrepance mezi vysokými až nerealistickými pracovními ambicemi a jejich naplňováním v jejich tempu), averzivní prokrastinátoři, kteří odkládají, „*protože nesnášejí svoji práci a jsou demotivováni*“ a posledním typem jsou aktivní prokrastinátoři, kteří odkládají, protože „*dlouho před termínem nedokážou pracovat efektivně*“²⁵³.

4.7.8 Následky prokrastinace

Prokrastinace může nést přinejmenším dva typy následků, kterým jsme se již věnovali výše, a to konkrétně následky, které lze vnímat jako pozitivní (ty popisují zejména v kapitole 4.7.4.) a následky per se, tedy odložených činností – odložení určité činnosti nebo rozhodnutí přináší následek samo o sobě (tomu jsem se věnoval zejména v kapitolách 4.7.2. a 4.7.6). V některých textech ovšem můžeme následky prokrastinace identifikovat jako strukturální prvek či samostatné téma.

Podle textů **společenských týdeníků** může prokrastinace přinášet emocionální i fyzické vyčerpání, neboť v konfrontaci s vytyčenými úkoly pocítuje dotčená osoba obavy z náročného a zdoluhavé práce – pokud pak úkol dokončí s vypětím sil, dostaví se u ní pocity marnosti a neschopnosti, neboť nemusí mít pocit z dobře vykonaného díla a zadostiučinění²⁵⁴. V případě selhání může prokrastinace přinést další negativní konsekvence, jako jsou ztráta prémie, zaměstnání, studijních let. Tento pohled v daném textu podporuje výpověď psychologa²⁵⁵. Důsledky odkládání povinností, které pro člověka mohou být důležité,

²⁵² LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. Euro. 15. 7. 2013, s. 52.

²⁵³ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

²⁵⁴ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

²⁵⁵ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

mohou přinášet stres z povinností, který ohrožuje zdravotní rovnováhu, úzkosti, výčitky svědomí (které dle nespécifikovaného odborníka mohou prokrastinátoři mírnit za pomoci alkoholu či drog) a nakonec i deprese a zdravotní potíže²⁵⁶. Práce je tak zde nazírána jako náročné břemeno, které vyvolává strach z úkolu, strach z pracovního selhání, chápaného jako osobní (spojení já-práce) i v konsekvencích z „opuštění“ (Fleming, 2015).

Prvek „následků“ **ve vzorku magazínů pro muže** nepatří k nejzastoupenějším, za relevantní následky identifikuji pouze v textu Prokrastinace od Pavla Němce²⁵⁷, který identifikuje, že prokrastinace může vést k potížím v zaměstnání nebo nižší výši financí.

V magazínech životního stylu pro ženy je situace zcela opačná. Texty uvedeného vzorku z významňují především dopady na zdraví, čas, nervy a negativní pocity. Prokrastinace přináší dle relevantních textů „*pořádný nápor na organismus*“²⁵⁸, stojí nás „*čas a nervy, ale i peníze*“²⁵⁹ (v důsledku penále včas neodevzdaného příznání či SMS jízdenky potom, co vypršel roční kupon). Rodí se z ní nejvíce nepořádku v domácnosti²⁶⁰, ale také řada negativních pocitů, které například Mandausová popisuje jako podivnou pachut', nechutnou kocovinu (která přichází po rauši nicnedělání), abst'ák či směs výčitek a neúcty k sobě²⁶¹, Šulistová jako pocit, že je člověk neukázněný lempl²⁶². Heralová že vás to nepříjemně stresuje, ničí a připadáte si přetížení a neschopní²⁶³. Kromě toho prokrastinace přináší negativní následky na pracovní život²⁶⁴, kdy v jejím důsledku musí lidé měnit práci nebo jsou vyhazováni²⁶⁵. Kromě toho přináší také únavu, osobní problémy a promarněné šance²⁶⁶. Odkládání zásadních úkolů „*vám ve výsledku začne přerůstat přes hlavu a přijde den, kdy se z toho psychicky sesypete*“²⁶⁷.

V ekonomických magazínech jen v jednom případě narazíme na následky obdobné předchozí kategorii, a to hned v prvním textu *Když se práce odkládá* od Pavla Němce, ve

²⁵⁶ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

²⁵⁷ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

²⁵⁸ ČERNÝ, Karel. Nevlákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

²⁵⁹ ŠTASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. Elle. 14. 2. 2012, s. 114.

²⁶⁰ ibid.

²⁶¹ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

²⁶² ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

²⁶³ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

²⁶⁴ ibid.

²⁶⁵ VEDRALOVÁ, Adéla. Teď ne, až jindy! Glanc. 9. 10. 2013, s. 64.

²⁶⁶ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

²⁶⁷ VEDRALOVÁ, Adéla. 10 triků, jak si kariérou nezničit osobní život. Glanc. 27. 8. 2014, s. 48.

kterém uvádí, „že v delším časovém horizontu vyvolává prokrastinace trvalé stavy stresu. A ty už »nenahodávají«, ale přímo ničí“²⁶⁸. Další případy mají mnohem větší souvislost se zaměřením této kategorie. V textu *Bankrot*²⁶⁹, který se věnuje dynamice start-upů a jejich mnohdy krátké životnosti, pojem prokrastinace užívá jeden z podnikatelů a kontextuální následky prokrastinace jsou pestré, od ztráty financí nebo pracovních člověkohodin po motivaci pro rozvíjení projektu. V jiném textu Miroslav Zámečník popisuje negativní následky celých vlád v ekonomii i ekonomice, v případě prvního textu věnujícího se Indii prokrastinace reforem „odnesou“ projekty a firmy a „daní bude nakonec i samotný růst“²⁷⁰, v případě druhého, který se věnuje České republice, následkem laxního přístupu k doporučení OECD riskujeme snížené tempo růstu a, jak píše, „prokrastinace bude drahá“²⁷¹.

4.7.9 Řešení prokrastinace

Z uvedených textů v kategorii zpravodajsko-publicistických **společenských týdeníků** se domnívám, že řešení v rámci diskurzu prokrastinace, představují zejména dva texty *Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc*²⁷² a *Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až...*²⁷³.

Podle prvního popisovanou nemoc nezdoláme vůli ani apely na vlastní zodpovědnost, ale v „boji“ s prokrastinací pomáhají tři zbraně: stanovování menších cílů, seznámení a přijetí rizik v případě nezdaru a stanovování jasných termínů. Pokud však tyto kroky nepomohou nebo prokrastinátor zažívá depresi nebo zdravotní potíže, tehdy „už pomůže jedině odborník“, který se stresem, depresemi a úzkostmi musí pracovat na prvním místě²⁷⁴.

Druhý text je oproti výše uvedenému v rozporu, navzdory tomu, že se výše autor často opíral o výroky odborníků: „Žádné léky se na prokrastinaci našťestí nepředepisují, jen když přesáhne určitou míru, je možná psychoterapie“. Autor chápe terapii buď stigmatizačně, posměšně nebo s humorem. Dle autora pokud nechceme řešit prokrastinaci na „psychoseancích“ a „začít se kvůli tomu považovat tak trochu za blázna, je rada jednoduchá:

²⁶⁸ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. *Ekonom*. 30. 10. 2008, s. 72.

²⁶⁹ ČERMÁK, Miloš. *Bankrot*. *Ekonom*. 29. 8. 2013, s. 5.

²⁷⁰ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Něco zamrzlo. *Euro*. 9. 9. 2013, s. 8.

²⁷¹ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Omývání velmi studenou vodou. *Euro*. 24. 3. 2014, s. 24.

²⁷² *Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc*. *Pestrý svět*. 30. 8. 2012, s. 26.

²⁷³ BARTÍK, Ivo. *Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až...* *Týdeník Květy*. 22. 11. 2012, s. 24.

²⁷⁴ *Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc*. *Pestrý svět*. 30. 8. 2012, s. 26.

použijte svou vůli (někdy stačí použít vůli partnera/partnerky)“. Dalších rad je dle něj u odborníků a na internetu spousta a autor se dále odkazuje: „viz rámeček“. V něm (patrně již spíše neznámý) autor radí, např.: odstranění možných rozptýlení, stanovení priorit, sepsání a plnění denního programu, „rozkrájení“ úkolů na drobnější části, předepisování odměn či rezignace na 100% kvalitu. V obou případech jde o řešení, která jsou silně individualizovaná, a záleží tak pouze na dotyčných lidech, aby se s tím sami vyrovnali, „vyřešili to“. Doporučení tak navazují na diskurzy obecně produktivity seberozvoje a sebezpomoci (self-help)²⁷⁵.

Řešení v časopisech životního stylu pro muže první článek nachází s odkazem na nespécifické odborníky, kteří tak většinou radí, aby činnost alespoň zahájil a po pěti minutách, pokud se jim činnost nezačala líbit, v ní pokračoval další den (v rámci zábavního charakteru článku toto „řešení“ převrací a tvrdí, že na nejběžnější prokrastinování nemůže fungovat – pokud výše psal, že oproti alpským svahům prokrastinuje ty české, píše nyní: „Pětiminutové testování krkonošských svahů mě za několik dnů připraví o čas i o peníze“²⁷⁶. Východisko pak vychází z podpory prokrastinace, viz kapitola 4.7.4 Chvála prokrastinace). Další autor píše, že recept proti prokrastinaci neexistuje, můžeme si dělat denní rozpis úkolů, využívat okolí nebo blokovat prohlížeč, ale není to zaručené. Místo toho doporučuje s ní rozumně žít²⁷⁷. Řešení, například v případě digitálního nomádství, může spočívat v uvědomění, že pokud se nebudou chovat zodpovědně, nebude to fungovat²⁷⁸. A další „rady“ lze nalézt v knize Konec prokrastinace²⁷⁹.

V magazínech životního stylu pro ženy prvek řešení identifikuji u jedenácti z nich, z nichž ovšem čtyři představují řešení až vyčerpávajícím způsobem. Pokusím se je tak pojmout zjednodušeně a odděleně. Ty texty, které řešení představují v omezenějším rozsahu, jej chápou jako otázku rozhodnutí a přeuspořádání priorit²⁸⁰, v případě prokrastinace na internetu v odpojení se, puštění se do úkolů včas, dokud se z „trpaslíka nestane obr“²⁸¹, rozčlenění a plnění úkolů dle kritéria, zda počkají²⁸²; řešení autor může nalézt také v odkazu

²⁷⁵ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

²⁷⁶ OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

²⁷⁷ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

²⁷⁸ RŮŽIČKOVÁ, Markéta. Kam táhnou digitální nomádi? ForMen. 8. 11. 2013, s. 39.

²⁷⁹ BÍLEK, Petr. Slečna Ines. Maxim. 17. 1. 2014, s. 64.

²⁸⁰ HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. Elle. 12. 11. 2009, s. 218.

²⁸¹ LANKAŠOVÁ, Radka. Úklidem k trvalé harmonii. Žena a život. 12. 9. 2012, s. 116.

²⁸² MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

na knihu *Konec prokrastinace*²⁸³ a v plánování a rozčleňování velkých úkolů (sepsáním plánu na celý týden s termíny či harmonogramem na dny i hodiny²⁸⁴ a jejich rozdělením na drobné úkoly²⁸⁵).

Prvým vyčerpávajícím výčet doporučení, jak prokrastinaci řešit, najdeme hned v prvním textu vzorku²⁸⁶ a řešení, svým rozsahem přesahující samotný článek věnující se prokrastinaci, představuje soupis šesti hesel vždy s vysvětlením. Postupně autor doporučuje: změnit prostředí, omezit rozptýlení, stanovovat si ráno seznam zásadních úkolů, které rozčlení na menší, a do těch se pustit přednostně, „soutěžit sami se sebou“ (stanovovat si odměny nebo tresty v závislosti na splnění stanoveného časového limitu), vytvoření si návyků, posílit motivaci (změnou perspektivy, např. na úlevu ze splněného úkolu a volný čas) a naposled, pokud se člověku nebude dařit, ať vyhledá odborníka.

Druhý takový text představuje text *Neflákám se*, který odrazuje od spoléhání se na vůli (která zkrátka selhává) a místo toho vyzdvihuje: „*První a nejdůležitější nástroj v boji s prokrastinací jsou termíny*“, které jsou „*krátkodobé a velmi konkrétní*“ (což dokládá studii psychologa Dana Arielyho), další uváděnými pomůckami či radami jsou v textu „*rozebrání úkolů, který odkládáme, na jednotlivé konkrétní činnosti*“, věc, do které se nám nechce, se snažit udělat jako první věc ráno (dle doporučení autorky knihy *Projekt štěstí* Gretchen Rubin), imaginace, jak se budete cítit, až budete hotoví, nebo pro autora z vlastní zkušenosti ta nejefektivnější: „*prostě začít*“²⁸⁷.

V třetím článku Jana Šulistová při elaboraci řešení prokrastinace nejprve jmenuje Petra Ludwiga, autora knihy *Konec prokrastinace*, podle kterého je údajně úspěch postaven na „*jasné motivaci vyplývající z osobní vize, dokonalé akceschopnosti, výstupech podporujících spokojenost a na objektivním sebepoznání*“²⁸⁸. K jejímu přečtení autorka vyzývá, avšak současně následně odpovídá na otázku „*Co můžete dělat, než publikaci nastudujete?*“, že je třeba uvědomit si problém a čelit mu, odstranit z okolí všechny svody rozptýlení, které nepotřebujeme k práci, rozdělit si „trasu“ na úseky (místo nekonkrétního úkolu). Další sadu rad uvádí s odkazem na „mistra improvizace“ Martina Vasqueze, který se na volné noze řídí

²⁸³ ŠIMŮNKOVÁ, Marta. Když je dospělý „lump“. Svět ženy. 24. 7. 2014, s. 30.

²⁸⁴ PRIMUSOVÁ, Hana. Ráj, nebo peklo? Svět ženy. 29. 5. 2014, s. 24.

²⁸⁵ VEDRALOVÁ, Adéla. 10 triků, jak si kariérou nezničit osobní život. Glanc. 27. 8. 2014, s. 48.

²⁸⁶ ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

²⁸⁷ ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

²⁸⁸ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

několika praktickými návyky, například se za každý krok odměňovat tím, co byla původně prokrastinace, místo bezcílného těkání se jít projít nebo umýt nádoby, začínat tím, co se nám chce nejméně či promyšleně střídat pracovní činnosti²⁸⁹.

V posledním z avizovaných textů Zuzana Heralová představuje tři doporučení, dva odkazy a na závěr hlas psycholožky: „1. Víc se motivujte“ (připomínat si, co dobrého nám splnění úkolu přinese a odměňovat se), „2. Lépe se organizujte“ (vytvořit si plán, stanovit si nejdůležitější úkol, která nepočká, začít tím nejméně příjemný, stanovovat si reálně cíle a rozčlenit ty náročnější na menší „porce“, udělat první krok – tedy začít, naplánovat si dostatek času a termín dodržet) a „3. Nerozptylujte se“ (alespoň ve své hlavě si představte, že pracujete v prostředí, kde nejsou žádné prvky rozptýlení jako kolegové, kávovar, telefon, internet)²⁹⁰. Zde končí tři typy a následují dva odstavce uvedené mezititulkem „Pomůže odborník“. První odstavec nabádá čtenáře (pokud se budou cítit, že jim odkládání přerůstá přes hlavu), ať vyhledají odbornou pomoc, kterou nabízí psycholog či terapeut, a pokračuje: „*Dobré zkušenosti mají s léčbou prokrastinace na klinice adiktologie Všeobecné fakultní nemocnice v Praze. Dokonce se zde na tuto problematiku specializují*“²⁹¹. Druhý odstavec je knižní tip: „*Tip na knihu Kniha autora Petra Ludwiga vám v boji s odkládáním a váháním pomůže*“. Odstavec, kterým článek končí, je uveden otázkou „*Co na to říká odborník?*“ a odpovídá psycholožka Kamila Jetmarová, podle které je základem si uvědomit problém co nejdříve a začít ho řešit, například vyhledáním kouče či implementací rad na téma time-managementu²⁹².

V magazínech ekonomického zaměření prvek důvodu identifikuji za relevantní u čtyř textů, z nichž pouze ten úplně první daného vzorku lze označit obdobně, jak jsem takový typ označil už výše, za „vyčerpávající“.

Text s názvem *Když se práce odkládá* od Petra Němce nejprve identifikuje chronické odkládání jako nemoc. Poté následuje segment řešení prokrastinace, který je zde více než dvojnásobného rozsahu oproti samotnému textu a je pojmenován podtitulem „*Jak prokrastinaci léčit*“, pod kterým se vyskytuje 13 rad, které autor uvádí textem: „*Odborníci, kteří se problémem zabývají, navrhli soubor rad, jak se mu vyhnout, či je alespoň utlumit*“

²⁸⁹ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

²⁹⁰ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

²⁹¹ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

²⁹² HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

²⁹³. Zároveň autor dodává, že rady nemají být univerzální. Doporučuje 1. začít s prací bezodkladně („ted’ hned!“), text tak deklaruje jasnou souvislost pojmání prokrastinace s prací), 2. pokusit se identifikovat příčiny vlastních odkladů a stát se sami sobě léčitelem (potenciálně tak navazuje na diskurz seberozvoje či „self-help“), 3. plánovat to, co musíme udělat a v jakém pořadí (plán musíme bezpodmínečně dodržet, jinak „sklouzneme“ do špatného návyku), 4. sledovat své myšlenky a pokusit se je naladit na pozitivní vlnu (navazuje tak na muzikologický diskurz), 5. mít připravenou alternativní snadnější úlohu, 6. pamatovat na potenciálně negativní důsledky odkládání (za příklad je kladeno „vědomí, že nesplněné očekávání může vyvolat u nadřízených nevoli“, významně navazuje na diskurz vnější disciplinace), 7. naučit se postupy managementu času (např. časového postupu, které stanoví pořadí úkolů, navazuje tak na diskurz time-managementu), 8. rozložit velké úkoly na menší, 9. nepřipustit si pochybnosti („*J sme jako sportovci, kteří když si připustí porážku ještě před zápasem, už ani nemusejí na hřiště.*“ – diskurz sportovní), 10. nemyslet na obtížné detaily, ale na výsledek, celek, a při jeho rozdělování neztratit představu o celém komplexu (potenciálně odkazuje na diskurz školy Gestaltu), 11. nebýt perfekcionisty, 12. stanovit si časové limity a 13. nenechat se vyrušovat nebo vyrušení alespoň omezit²⁹⁴.

V textu od Miroslava Zámečnicka, který se věnuje ideálnímu návrhu důchodové reformy, který by měl brát v potaz kognitivní zkreslení, mezi které řadí i odkládání rozhodnutí (prokrastinaci), vidí řešení mimo samotné spořicí jednotlivce (snad jako první text v celé analýze)²⁹⁵. V souvislosti s fenoménem hyperbolického diskontování navrhuje zvýšení krátkodobých diskontních sazeb, například vládními subvencemi, které pomohly překonat prokrastinaci ve stavebním spoření, případně pokud vláda staví nějaký program jako preferovaný, avšak dobrovolný, je možné dle autora vzít v potaz „prokrastinaci“ a „obrátit gard“, kdy místo aktivního souhlasu bychom požadovali aktivní nesouhlas²⁹⁶.

Autorka posledního textu vzorku se odkazuje na knihu Konec prokrastinace Petra Ludwiga, který doporučuje si například rozepsat úkoly na lístek, rozdělit na menší „sousta“, označit jejich priority a postupovat podle připraveného „jízdního řádu“ (navazujíc na dopravní diskurz), dále radí „*nesžírat se tím, co jsem nestihl*“. Odkazuje se také na Tatianu Malatincovou, která si nemyslí, že je nutné s prokrastinací bojovat nutně za každou cenu,

²⁹³ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

²⁹⁴ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

²⁹⁵ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Druhý, nalomený pilíř. Euro. 9. 5. 2011, s. 32.

²⁹⁶ *ibid.*

neboť pokud nás práce nebude naplňovat, bude nás svádět k prokrastinaci; v tom případě by se člověk měl zamyslet i nad tím, zda by neměl začít dělat něco jiného²⁹⁷.

4.7.10 Intertextualita, přejímání a legitimizace

V textech se objevují dvě hlavní kategorie hlasů odlišných od hlasu autora, odborníci a lidé, kteří mají zkušenost s prokrastinací. Jak může být patrné, charakter přítomnosti hlasů se liší dle toho, zda jsou připsané či nepřipsané (některé hlasy autorů mohou být nepřiznaně skryty v narativu autora, případně nepřiznaně parafrázovány). A z těch, které připsané jsou, zda jsou parafrázované, citované, specifikovaně s uvedením jména či nespecifikovaně (např. „odborník“ či „odborníci“). V ojedinělých případech může jít o hlasy ještě další, jako je například dotazující se v žánrech otázky-odpovědi atp.

Vzhledem k charakteru těchto dvou typů tyto hlasy chápu v silném dialektickém vztahu ke dvěma dalším kategoriím textu, které současně představují další výzkumné otázky, a to přejímání pojmu prokrastinace (z jakého kontextu a od koho) a legitimizace. Autor vybírá a nechává zaznívat v textu hlasy, které (dle vztahu k diferencii textů) konvenují s pojetím prokrastinace v textu – mohou ho tak dokládat nebo posilovat nebo mohou představovat jiné varianty nahlížení v rámci diskurzu prokrastinace. V obou uvedených případech, jak „autentického“ hlasu prokrastinátora, tak hlasu odborníka, kteří se k prokrastinaci vyjadřují, představují tyto hlasy legitimizaci některého z výše popsaných pojetí, jednou s odkazem na autoritu odbornosti, podruhé s odkazem na žitou zkušenost.

Jsem přesvědčený o tom, že nepřiznané hlasy budou v textech zastoupeny velmi často, například při odlišování prokrastinace od lenosti, které autoři většinou píšou v nemodalizované formě jako konstatování faktu. Ovšem protože by to byly bez ověření spíše domněnky, nesnažím se je identifikovat napřímo a místo toho jsou začleněny v ostatních kapitolách jako součást mediálního obrazu prokrastinace.

Kontext, ze kterého analyzované texty přebírají pojem prokrastinace, lze uvažovat za první jako výše uvedený kontext původů (historický), kde se autoři implicitně odkazují na jiné texty, ze kterých čerpají znalost původu pojmu prokrastinace, kde se latinský původ nebo rozšířenost pojmu v anglickém jazyce zmiňují. Zadruhé pak spíše současný kontext – pokud je v textech přiznáno takové přejímání, je pojem přebírán od okolí (viz kapitola 4.7.1. reflexe

²⁹⁷ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

rozšiřování) nebo zejména z odborného pole, popřípadě z citovaných průzkumů. Původ textu se současností se může rovněž kombinovat, například když autoři píšou, že v anglicky mluvících se zemích se kontextu nějak říká (např. LOBO, Life of Bad Organisation²⁹⁸).

V textech můžeme nalézt také imaginární čtenáře textů, například: „*Uklizený stůl je základ, tím začnu, říkáte si*“²⁹⁹. Případně jiný typ imaginárního čtenáře: „*Až budeš mít čas, dojeli bychom na ten nákup*“³⁰⁰. V obou případech tyto konstrukce slouží jako pomyslný spouštěč nebo záminka pro prokrastinaci, prostřednictvím které „problém“ přibližují čtenáři a tím ho legitimizují. Níže se budu věnovat významným hlasům, a to pouze z diskurzu prokrastinace.

Ve **společenských týdenících** hlas prokrastinátora zaznívá v několika rolích, tou patrně nejméně překvapivou je uvedení vlastní zkušenosti prokrastinátora, ve smyslu: „*Když mám psát školní esej, tak je máma vždycky ráda, protože bude vyšňurovaný celý byt, usmívá se gymnazistka Eva Štěpánová (17)*“³⁰¹, další příklady obsahu prokrastinace pak uvádím v části 4.7.6. Hlas prokrastinátora však slouží také k vysvětlení toho, co prokrastinace představuje, autoři hlasu prokrastinátorů užívají k její definici (a tím je současně legitimizována): „*No dělám všechno možný, abych nemusela dělat to neodložitelný, chápeš?*“³⁰² Rovněž s možností uvedení příkladů: „*Snažím se totiž najít si co nejvíc důvodů, proč psaní odložit: tu je třeba umýt nádobí, tu odepsat na e-mail, tamhle zalít květinu, vyluxovat a tak dále. Načež se blíží půlnoc a já skočím k počítači a nabuším do něj, co mi slina přinese na jazyk*“³⁰³. Prokrastinátor se může také sám „diagnostikovat“: „*Představuje to vlastně jakousi menší psychickou poruchu, aspoň tedy v mém případě, trpce přiznává*“³⁰⁴.

Pojem je legitimizován či posilován odkazy na blíže nespecifikované odborníky, jejich výstupy, i nespecifikované výzkumy a experimenty: „*Už dlouhá léta je [prokrastinace] i předmětem odborného zájmu - za posledních třicet let vzniklo na toto téma okolo sedmi set vědeckých prací*“³⁰⁵. Daný pojem mohou tito „nespecifičtí“ odborníci, dokonce i přímou citací, vysvětlovat: „*Je to chorobné odkládání úkolů a rozhodnutí, které je prováděno*

²⁹⁸ HIRSCHOVÁ, Eva. Odložím to na zítra. Květy. 6. 5. 2010, s. 63.

²⁹⁹ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

³⁰⁰ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

³⁰¹ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

³⁰² PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

³⁰³ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

³⁰⁴ ibid.

³⁰⁵ ČERMÁK, Miloš. Ať žije věda! Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

úzkostí a působí člověku problémy, ' vysvětlují odborníci“³⁰⁶. Pro bližší informace je na odborníky odkazováno, opět, v různé míře specifikovanosti, v odkazech na rady odborníků na internetu, na psychologické ambulance či kliniky adiktologie. Podle „odborníků“ je pro řadu lidí prokrastinace celoživotní nepříjemností a doporučují, pokud přesáhne určitou míru, jako možnost psychoterapii³⁰⁷. Do nespécifické kategorie odbornosti řadím také uvedení vysvětlení prokrastinace podle výkladového slovníku³⁰⁸.

Specifikování odborníci nebo vědci v jakékoli formě zavztažení do textu prokrastinaci tím, že se k ní poučeně vyjadřují, prokrastinaci legitimizují a přináší do „obrazu“ prokrastinace nové detaily týkající se specifikace a kvantifikace prokrastinátorů, například jak velké populace a do jaké míry se jí prokrastinace týká (jak uvádí například *„Kathrin Passig a Sascha Lobo, autoři knihy o prokrastinaci*“³⁰⁹). Psycholog Tomáš Venclík vysvětluje důvod prokrastinace, tím ji opět legitimizuje a legitimizuje obecně vedený diskurz prokrastinace³¹⁰. V následující části pak psycholog legitimizuje nový narativ, negativní důsledky prokrastinace na psychiku jednotlivce. Nabízí se pak otázka, zda tento nový směr do textu přinesl autor nebo zmíněný psycholog. Prokrastinaci a diskurz legitimizuje také hlas psychologa Jaroslava Maixnera³¹¹. Autor Ivo Bartík píše v úvodu článku o bývalém kolegovi komentátorovi Pavlovi, který *„stále odkládal důležitá pracovní rozhodnutí a prošvihával termíny“*, načež bezprostředně následuje výše popsaná konstrukce, která zní: *„‘Prokrastinoval, ‘ říká psycholog Jaroslav Maixner*“³¹².

Poněkud nezařazeně dle uvedených kategorií se v textu objevuje ještě hlas autora knihy o prokrastinace Johna Perryho³¹³.

V magazínech mužského lifestylu se role prokrastinátora specificky objevuje v podobě „jednoho známého“ autora textu (který má s prokrastinací problém) a v podobě hlasu nomáda (který u sebe reflektuje, že jestli nebude zodpovědný, nebude nomádký styl práce

³⁰⁶ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

³⁰⁷ ibid.

³⁰⁸ HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

³⁰⁹ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

³¹⁰ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

³¹¹ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

³¹² ibid.

³¹³ Umění prokrastinace. Týdeník Květy. 3. 4. 2014, s. 49.

fungovat)³¹⁴. Odborníci, popřípadě psychologové, kteří ale nejsou dále specifikováni, se objevují v několika textech.

V prvním textu autor popisuje, že se mu nechtělo na oběd s kolegyní, ale jak píše: „*To ale nebyla lenost. Bylo to něco, čemu psychologové říkají cizím slovem prokrastinace*“ (tak pojem i svůj výklad legitimizuje) a ve stejném textu zmiňuje, že „odborníci“ většinou radí, aby prokrastinátor činnost alespoň zahájil³¹⁵. V textu *Prokrastinace* se nejprve dozvíme bez uvedení zdroje, kolika procent populace se prokrastinace týká a také, že pro někoho mohou být prokrastinátoři „*líná chátra*“, „*pro psychology však představují hádanku*“³¹⁶. Po této větě následuje odstavec výkladu, co prokrastinace je, avšak již bez uvedení zdroje, který pokračuje: „*Kde se to v nás bere? Na jednoznačné odpovědi se vědci dosud neshodli*“. Bez váhání autor pokračuje vlastními slovy, že mezi nejčastěji uváděnými důvody je perfekcionismus, dále to jsou emoce a impulzivita. Dle autora: „*všechny tyto faktory se v každém z nás mísí, a psychologové se prou o to, který je nejvýznamnější*“³¹⁷. Profesor Pierce Steel dle stále stejného autora odmítá perfekcionismus a vyzdvihuje impulzivitu, což ale mají odmítat další a mezi nimi Tim Pychyl z Carleton University. Další cizí hlasy jsou spojené s původem pojmu, o kterém psal už řecký básník Hésiodos, a další nepřiznané hlasy vysvětlují důvody či uvádění některá data (např. kolik hodin týdně Češi pracují), jak je dnes problém prokrastinace palčivější a rozšířenější než kdy jindy. Doplnění představuje také „*výzkum společnosti TruconneXion*“, který „*tvrdí*“, že počítačovou zábavou strávíme pětinu pracovní doby³¹⁸.

V textu GRAND PRIX³¹⁹ definují prokrastinaci jako chorobné odkládání práce, bez přiznání přejímání. A v doprovodném článku k rozhovoru se „*slečnou Ines*“ odkazují na knihu *Konec prokrastinace* od Petra Ludwiga (www.konec-prokrastinace.cz), kde najdeme další rady, „*jak nebyť loser*“³²⁰.

V textech životního stylu pro ženy můžeme sledovat obdobnou typologii, přestože hlas prokrastinátorů je zde zastoupen poměrně méně než v první kategorii. „*Abych se vyhnula*

³¹⁴ RŮŽIČKOVÁ, Markéta. Kam táhnou digitální nomádi? ForMen. 8. 11. 2013, s. 39.

³¹⁵ OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

³¹⁶ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

³¹⁷ ibid.

³¹⁸ ibid.

³¹⁹ GRAND PRIX. Maxim. 10. 12. 2009, s. 54.

³²⁰ BÍLEK, Petr. Slečna Ines. Maxim. 17. 1. 2014, s. 64.

psaní, jsem schopná dělat ty nejnesmyslnější věci na světě – třikrát týdně sprchuji kytky, třídím si bižuterii podle barev, kontroluji expiraci léků v lékárnice... A když konečně sednu k počítači s odhodláním něco napsat, začnu prolézat internetové obchody a vybírám si oblečení, vyprávěla mi tenkrát“³²¹.

Značně zastoupenější jsou odborníci nebo autoři knih. Hlasu odborníka uvedené texty užívají k vysvětlení důvodů proč prokrastinujeme (uvádí např. strach z náročného úkolu³²² nebo úzkostí z činnosti³²³). Na odborníka je odkazováno při hledání další pomoci pro prokrastinátor³²⁴. „Psycholog“ nám může doporučovat, co nám může pomoci řešit prokrastinaci (např. pracovat se strukturou úkolu)³²⁵.

Z těch specifických odborníků autoři „povolávají“ hned v prvním článku³²⁶ psycholožku, která nabádá k přehodnocení životních priorit. V textu *Pustím se do toho zítra* se odborníků objevuje hned několik: profesor G. Akerlof, který dle autora článku ve své studii Procrastination and Obedience píše, jak sám se každé ráno po osm měsíců probouzel s rozhodnutím poslat poštou krabici (profesor sám je tedy v textu uváděn jako prokrastinátor a legitimizuje téma dvojí způsobem), profesor Dan Ariely (jehož zjištění dokládají návrh řešení stanovovat si krátkodobé termíny místo dlouhodobých, které, stejně jako problematiku prokrastinace, legitimizuje), Gretchen Rubin, autorka knihy *Projekt štěstí* (která nabádá, abychom to, do čeho se nám nechce, dělali hned po probuzení a zapojovali imaginaci dokončeného úkolu)³²⁷. V textu Kláry Mandausové se opakovaně objevuje psycholog Tomáš Vašák, který identifikuje skupiny prokrastinujících (studenti, extroverti, perfekcionisti) a důvody prokrastinace (strach, snadnost rozptýlení, nezvládnuté návyky a rituály nebo „*když si toho naplánujeme hodně*“) ³²⁸. Jana Šulistová věnuje značný prostor Tatianě Malatincové z Masarykovy univerzity v Brně, která se problematice prokrastinace věnovala ve své doktorandské práci – s odkazem na ni autorka identifikuje skupiny osob, kterých se prokrastinace týká (averzivní, úzkostní a aktivní prokrastinátor³²⁹). Několik rad

³²¹ VEDRALOVÁ, Adéla. Teď ne, až jindy! Glanc. 9. 10. 2013, s. 64.

³²² HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. Elle. 12. 11. 2009, s. 218.

³²³ ŠIMŮNKOVÁ, Marta. Když je dospělý „lump“. Svět ženy. 24. 7. 2014, s. 30.

³²⁴ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

³²⁵ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

³²⁶ HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. Elle. 12. 11. 2009, s. 218.

³²⁷ ŠŤASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. Elle. 14. 2. 2012, s. 114.

³²⁸ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

³²⁹ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítra je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

v textu uděluje prostřednictvím autorky také „*Mistr improvizace*“ *Martin Vasquez, zakladatel IMPRO INSTITUTU*“ a hlas dává autorka také Petrovi Ludwigovi, kterého autorka parafrázuje, co podle něj jsou čtyři pilíře úspěchu vítězství nad prokrastinací, a odkazuje na jeho Knihu, která obsahuje návody nebo nabízí pomoc. Ta se pak objevuje i v dalších článcích³³⁰. Obdobně, avšak pouze v jediném textu, se objevuje autor knihy John Perry: *Umění prokrastinace*³³¹.

V textech se nachází řada výroků faktu, jako například: „*Odkládání pak pomáhá se s úzkostí z plnění úkolů vyrovnat*“³³², které nejsou nikomu připsané, přestože cizí hlas evokují. Ve vzorku se však nabízí ve dvou textech velmi obsáhlé segmenty rad, jak prokrastinaci „řešit“, které nejsou připsané rovněž nikomu, a to v textech *Neflákám se, prokrastinuji*³³³ a *Co můžeš udělat hned...* Přičemž v případě druhého textu, v závěsu za výčtem řešení, autorka uvádí odstavec, který uvozuje otázkou: „*Co na to říká odborník?*“ Odpovídá psycholožka Kamila Jetmarová a bez přímé návaznosti na text zmiňuje jiná řešení (problém je potřeba začít řešit, najít si kouče aj)³³⁴.

Texty publikované v ekonomických magazínech, svým zaměřením a žánrem, nezavztahují toliko hlasy lidí, kteří mají s prokrastinací zkušenost, ale zejména hlasy odborníků. První text klasifikuje prokrastinaci jako „vědecké označení“ a uvádí: „*Evropští a američtí psychologové tvrdí, že v celosvětovém měřítku je prokrastinací postižen každý pátý člověk*“³³⁵. Za tímto následuje jeden specifikovaný, připsaný hlas, amerického psychologa Joe Ferrari z De Paul University v Chicagu, který má mít na daném poli největší zkušenosti, a tvrdí, že „*takto postižení lidé by se měli svěřit do péče psychologů, neboť jde o poruchu chování*“³³⁶. „Odborníky“ se autor textu zaštiťuje ještě ve dvou závažných případech, když říká, že „*odborníci rozlišují dva typy postižení: 1. Adrenalinový pachatel a 2. Pachatel z bázlivosti*“, aby následně uvedl: „*Odborníci, kteří se problémem zabývají,*

³³⁰ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. *Marianne*. 28. 8. 2013, s. 44.

HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... *Svět zdraví*. 13. 6. 2014, s. 56.

³³¹ Top 10 knih na babí léto. *JOY*. 15. 8. 2013, s. 28.

³³² ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. *Glanc*. 23. 6. 2011, s. 84.

³³³ ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. *Glanc*. 23. 6. 2011, s. 84.

³³⁴ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... *Svět zdraví*. 13. 6. 2014, s. 56.

³³⁵ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. *Ekonom*. 30. 10. 2008, s. 72.

³³⁶ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. *Ekonom*. 30. 10. 2008, s. 72.

navrhli soubor rad, jak se mu vyhnout, či je alespoň utlumit“³³⁷. Všechny 13 rad jsem uvedl v předchozí kapitole 4.7.9.

Připsané, avšak nespecifikované, odborníky dále zmiňuje Miroslav Zámečník, kdy píše, že kognitivními zkresleními (mezi které řadí i prokrastinaci) se zabývá behaviorální ekonomie a „*a silně se opírá o další vědní obory, mimo jiné o psychologii a výzkum lidského mozku*“³³⁸.

Petr Ludwig, autor knihy *Konec prokrastinace*, se v tomto vzorku objevil natřikrát. Jednou v textu knižních inspirací na léto³³⁹, jako knižní tip žánrově sehrává obdobnou úlohu i v textu druhém, ale Ludwig má v této kategorii i text vlastní. V něm se mj. odkazuje na nespecifikovanou rozsáhlou analýzu klientů jedné z největších amerických pojišťoven, která potvrzovala jeho tezi o rozhodovací paralýze³⁴⁰.

Jak už jsem rovněž několikrát uvedl, Eva Hníková dala ve svém textu poměrně velký prostor Tatianě Malatincové (která identifikuje různé typy prokrastinátorů a jejich specifické důvody prokrastinace). Rovněž však uvádí, že když měla typologii představit na konferenci o prokrastinaci v Sherbrooku v Kanadě, od některých odborníků sklídila kritiku, neboť někteří kategorii aktivních prokrastinátorů z uvedené typologie rozporovali, neboť se dle nich jednalo o racionální odložení, a ne prokrastinaci³⁴¹.

4.7.11 Spojení s médiem

Z provedené analýzy nemohu **u společenských a zpravodajských týdeníků** zodpovědně říci, že bych dokázal odpovědně obhájit tezi spojení výše uvedených prvků diskurzu prokrastinace s touto kategorií medií, na jejichž stránkách daný text vyšel. To však představuje oproti ostatním kategoriím výjimku.

Oproti výše uvedené kategorii se mi jeví, že **u textů v časopisech životního stylu pro muže** jistou spřízněnost s médiem naleznout lze. Spočívat může v samotných výběrech slov, žánrech nebo zvolení slovních výrazů v diskurzu prokrastinace. Prokrastinace se objevuje v satirickém článku vyhlašování cen v kategorii „Nemoc roku“ (kde tato kategorie následuje po kategorii „Nejpomalejší fast food“ a předchází kategorii „Nejšukéznější

³³⁷ NĚMEC, Petr. Když se práce odkládá. *Ekonom*. 30. 10. 2008, s. 72.

³³⁸ ZÁMEČNÍK, Miroslav. Druhý, nalomený pilíř. *Euro*. 9. 5. 2011, s. 32.

³³⁹ KAŠPÁREK, Michal. Knižní inspirace na léto? Bible lajdáků a chvála chaosu. *Ekonom*. 27. 6. 2013, s. 92.

³⁴⁰ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! *Ekonom*. 7. 5. 2014, s. 46.

³⁴¹ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! *Ekonom*. 7. 5. 2014, s. 46.

moderátorka“)³⁴². Také se objevuje v kontextu rozhovoru (s fotkami) „slečny Ines“ a objevuje se v textu, který se věnuje odvaze či hrdinství, nejvíce rozvíjeném na oslovení neznámé, krásné ženy a dalších odvážnějších návrhů, popřípadě odvážného rozhodnutí jít cvičit, když se nám nechce, udělat krok k založení firmy nebo odejít z hospody – výčet, který, jak se domnívám, lze s touto kategorií pojít. Naposledy je pak prokrastinace zmíněna jako jedna z forem odhalení manipulátorky (a v závorce manipulátora, čímž také tím jasně ukazuje spřízněnost s mužským publikem). Jinou formu v rámci těchto magazínů představuje výběr slov a příkladů toho, co je odkládáno. Odkládáno je „milování“, lyžování na českých horách, očistné kúry či romantické večere. Internet, titulovaný jako problém současné virtuální doby, je označen jako plný „infoporna“ a nemá nám být k ničemu jinému než k „mozkové onanii“³⁴³.

Potenciální spřízněnost zaměření magazínů **životního stylu pro ženy** s prokrastinací identifikuji i zde ve třech rovinách (z nichž poslední dvě jsou významně propojené): žánru, hlavnímu tématu a výběru příkladů či slov. Jak může být zřejmé, této kategorii dominuje žánr životního stylu. Co se týče témat, některá, vytržená z kontextu, by připsat této mediální kategorii nebylo možné. Jiná, byť by se mohla objevit i jinde, obsahují příznaky korespondující s danou kategorií. Mezi ty lze zařadit, jak se domnívám, např. text *Láska za časů moderní techniky*, který se věnuje trávení času v partnerství, vlivu internetu na vztah, rodinu děti a jak to řešit³⁴⁴ nebo text *Nenápadná prokrastinace lásky* na obdobné téma³⁴⁵. Jiný text, *Ráj, nebo peklo* pak například problematizuje téma, když žena zůstává v domácnosti³⁴⁶. Poněkud hraniční téma, ale současně častý příklad prokrastinace, je téma uklízení. Uklízení se jako tématu věnuje samostatný článek *Úklidem k trvalé harmonii*, kdy zaměření je patrné již z titulku³⁴⁷, a téma úklidu jako aktivity při prokrastinaci se objevuje i v řadě dalších textů. Jsem si vědom rizika stereotypizace, nicméně zde pouze konstatuji nadměrný výskyt daného slova, kterého se dopouští samotná média. Kategorii specifické je také například oslovování čtenářek: „*Postavte sebe samu na první místo, zapomeňte aspoň na chvíli na partnera, rodiče, děti a uvědomte si, co je pro vás nejdůležitější*“³⁴⁸. Některé

³⁴² GRAND PRIX. Maxim. 10. 12. 2009, s. 54.

³⁴³ BÍLEK, Petr. Podle čeho poznáte manipulátorku (a manipulátora). Maxim. 16. 4. 2014, s. 24.

³⁴⁴ HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. Láska za časů moderní techniky. Marianne. 26. 4. 2012, s. 46.

³⁴⁵ HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. Nenápadná prokrastinace lásky. Marianne. 23. 10. 2014, s. 54.

³⁴⁶ PRIMUSOVÁ, Hana. Ráj, nebo peklo? Svět ženy. 29. 5. 2014, s. 24.

³⁴⁷ LANKAŠOVÁ, Radka. Úklidem k trvalé harmonii. Žena a život. 12. 9. 2012, s. 116.

³⁴⁸ HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. Elle. 12. 11. 2009, s. 218.

příklady prokrastinace – byť by se jistě mohly objevit v jiných kategoriích – mohou korespondovat se zaměřením na ženské publikum, například třídění bižuterie podle barev.

U ekonomických magazínů souvislost s médiem nacházím zejména na úrovni výběru témat textů, která jsou v mnoha případech zaměřená na ekonomii a ekonomiku, a odkládaných aktivit (mj. státních reforem). Prokrastinace se objevuje v textech, které se věnují návrhu důchodové reformy, půjčkám ve fotovoltaiice, start-upům, reportům OECD apod. Tomu odpovídá i žánr, který nachází těžiště v mixu žánrů informačních a analytických. Pojetí prokrastinace, jak dokládají předchozí kapitoly, mají úzkou souvislost s kategorií, např. ji chápou jako pokles produktivity, cílovou skupinou jsou zaměstnanci a příklady důchodová pojištění.

4.7.12 Prokrastinace a diskurzy práce

Práce, resp. zejména zaměstnání, nepředstavuje napříč analyzovanými texty vzorku dominantní prostor pro prokrastinaci, jak jsem se konec konců snažil představit v předcházejících kapitolách. Pojem a diskurzy práce se přesto v textech, ve kterých se vyskytuje pojem prokrastinace, objevují významně. Jak se budu ještě snažit uvést níže, domnívám se, že diskurz prokrastinace konstituuje jeden z novodobých diskurzů práce, kterých je tak součástí. Diskurz práce se s diskurzem prokrastinace úzce proplétá a místy jsou za sebe dokonce zaměňovány. Z výše uvedeného to může být patrné například z příkladu, kdy mezi prokrastinátoři jsou řazeni (i výhradně) lidé z pracovního prostředí.

Pokud budeme sledovat postup navržený Normanem Faircloughem (kapitola 3.5.4) k identifikaci diskurzů, můžeme začít konstatováním, že v řadě analyzovaných textů, i v těch, které píšou o především prokrastinaci, můžeme identifikovat jako jedno z hlavních témat práci. Dalším krokem k identifikaci diskurzu je dle Fairclougha rozklíčování způsobu nahlížení na dané téma a i na to si můžeme zodpovědět. Práce je zde nazírána ve specifickém hledisku – a naplňujeme zde tento postup – jde o nazírání práce, respektive jejích částí (které jsou práci vlastní, jsou její kvalitou), která se odkládá. Jinými slovy je u značné části předmětem prokrastinace.

Diskurz prokrastinace stojí rovněž samostatně v řadě textů (i když v mém vzorku to byla menšina), kdy se pojem nebo diskurz práce neuvádí, ať už z důvodu zaměření článku, tématu nebo rozsahu. Tam, kde je v práci ale užito v menším rozsahu, odkazuje se nebo přímo čerpá z prvků a obsahu konstituujícího diskurz prokrastinace, který byl předmětem výše uvedené

analýzy. Jeho neoddelitelnou část je na druhé straně rovněž specifické pojmání práce. Níže bych tak rád ukázal, jak k tomu docházelo v analyzovaných textech.

Společenské a zpravodajské týdeníky oproti zbylým analyzovaným kategoriím médií předkládají (a na ně následně vrství) diskurz práce v mnohem větším poměru. Není vzácné, že kromě identifikovatelných odkazů na práci v diskurzu prokrastinace se texty věnují i povaze práce a její proměně samy o sobě, tedy práce zde představuje hlavní téma článku. Tyto dvě kategorie článků bychom od sebe měli oddělit, proto začnu nejprve texty věnujícími se zejména práci. Ve vzorku za takové identifikuji čtyři texty, z nichž posledně uvedený je v zařazení ambivalentní: *Češi, vyhořelý národ?*³⁴⁹, *Otroci chytrých telefonů*³⁵⁰, *S miminem v kanclu? Proč ne*³⁵¹ a *Chvála prokrastinace*³⁵².

V souvislosti s pojmem práce se v textu Milan Eisenhammera *Češi, vyhořelý národ?* (který se věnuje zejména syndromu vyhoření), objevuje pojem prokrastinace charakterizovaný jako chorobné odkládání úkolů. Autor uvádí, že to, co je odkládáno, je práce: „*zkuste říct šéfovi, že slíbenou analýzu odevzdáte až zítra, protože jste celý den prokrastinovali*“³⁵³. V dialektickém vztahu s tímto pojetím předkládá autor dle mého čtení čtyři diskurzy práce, které uvedené definici předcházejí. Diskurz práce jako zdroj úzkosti („*Čtyři miliony Němců, tedy každý dvacátý, trpí v práci chronickými úzkostmi, napsal v lednu německý časopis Spiegel. Těžko říct, kolika lidí se to týká v Česku,*“ či: „*Strašákem nového století je však pracovní stres*“³⁵⁴). Dále diskurz, že práce je nadměrné množství, překlápějící se do kolonizace nepracovního času (z hlediska odpracovaných hodin je v Česku „*třetí nejdelší šichta v Evropské unii*“). Vedle toho ale autor současně udává příklad bývalé redaktory deníku, která musela denně odevzdat až tři texty: „*zažívala nepřetržitý tlak uzávěrky. Když se večer vrátila z práce, hned už zase přemýšlela, co bude psát další den. V redakci trávila často i neděli.*“³⁵⁵). A v neposlední řadě diskurzy práce jako nutného prostředku obživy a centrální hodnoty posuzování člověka (kdy autor předkládá příklad ženy, která prodělala syndrom vyhoření, a psycholog ji doporučil půl roku odpočinku. Musela si však přesto za

³⁴⁹ EISHAMMER, Milan. Češi, vyhořelý národ? Týden. 28. 2. 2011, s. 34.

³⁵⁰ The Economist: Otroci chytrých telefonů. Respekt. 12. 3. 2012, s. 44.

³⁵¹ SMEJKALOVÁ, Radka. S miminem v kanclu? Proč ne. Týden. 27. 5. 2013, s. 76.

³⁵² KOLMAN, Petr. Chvála prokrastinace. Reflex. 27. 3. 2014, s. 21.

³⁵³ EISHAMMER, Milan. Češi, vyhořelý národ? Týden. 28. 2. 2011, s. 34.

³⁵⁴ EISHAMMER, Milan. Češi, vyhořelý národ? Týden. 28. 2. 2011, s. 34.

³⁵⁵ ibid.

měsíc najít novou práci, jinak by neměla na nájem, a totožnost tají, neboť se bojí stigmatizace: „[To, že] člověk něco nezvládl, se podle ní na trhu práce neodpouští.“³⁵⁶)

Text *Otroci chytrých telefonů* z dílny The Economist se věnuje potenciálnímu obrácení rolí pán-sloužebník ve spojení byznysmen-chytrý telefon. Vztah k prokrastinaci je zde složitější, začnu tak výkladem diskurzů práce. Klíčové téma článku a jeho pohled na věc lze shrnutou citací: „U většiny lidí se sluha stává pánem. Donedávna měli pohotovost ve dne v noci jen doktoři. Ted' je v pohotovosti každý. Šéfové si s volným časem zaměstnanců hlavu nelámou. Práce proniká do soukromého života mnohem více než rodinné povinnosti do kanceláře. Jinak soudní lidé jsou doslova posedlí chytrými telefony a nedokážou je odložit ani u jídelního stolu“³⁵⁷. Dominantní diskurz práce na základě chytrého telefonu představuje diskurz kolonizace času prací, ten je dále podpořen diskurzem globalizace a propojení (možnost pracovat odkudkoliv, která je nazývána hyperkonektivitou), diskurzem pracovní nejistoty, „kultu flexibility“ a diskurzu (žádoucí) efektivity práce („Chytré telefony a tablety navíc zvyšují efektivitu práce, jelikož umožňují vyřídit mnoho věcí ve chvílích, které by jinak zůstaly nevyužity“³⁵⁸). V tomto kontextu se objevuje jediná citace týkající se prokrastinace: „Chytré telefony jsou také nejlepším dosud známým způsobem prokrastinace. Kolik lidí může upřímně prohlásit, že si ještě nikdy nečistili e-mailovou schránku, jen aby nemuseli řešit důležitější úkoly?“³⁵⁹. A nutno podotknout, že se text nevěnuje „zahálce“ ani odkládání. Uvedené tedy čtu tak, že prokrastinace je vnímána jako odkládání jiných, důležitějších pracovních úkolů, než je vyřizování spíše pracovních e-mailů v rámci uvedených pracovních diskurzů.

V textu *S miminem v kanclu? Proč ne* Radka Smejkalová prozkoumává potřebnost a kreativní způsoby práce při mateřství a rodičovské dovolené. Text vrství mimo jiné pracovní diskurzy subsistenční potřebnosti (potřeba přivýdělnku nebo samostatnosti na manželovi, který může rodinu opustit), práce jako sebenaplnění (či zvýšení sebevědomí) či nejistoty (např. žena je rodičovskou dovolenou ohrožena při návratu na pracovní trh). Prokrastinace se v textu objevuje v rámci parafráze iniciátorky projektu Klubu maminkatelek, ve které autorka uvádí: „Například prokrastinace (chronická tendence odkládat plnění úkolů, pozn.

³⁵⁶ ibid.

³⁵⁷ The Economist: *Otroci chytrých telefonů*. Respekt. 12. 3. 2012, s. 44.

³⁵⁸ The Economist: *Otroci chytrých telefonů*. Respekt. 12. 3. 2012, s. 44.

³⁵⁹ The Economist: *Otroci chytrých telefonů*. Respekt. 12. 3. 2012, s. 44.

*red.) se nás opravdu netýká, dítě totiž donutí člověka k efektivnímu time-managementu*³⁶⁰. Kromě toho, že se tu prokrastinace snoubí s diskurzem time-managementu, objevuje se opět výlučně v rámci diskurzů práce, v textu, ve kterém se jiné odkládání neobjevuje.

Poslední text, který řadím do této části, je z hlediska zařazení dle mého čtení skutečně ambivalentní. Text autora Petra Kolmana se jmenuje *Chvála prokrastinace* a ačkoliv se titulek může zdát dostatečně návodný, celý text se věnuje dohledu zaměstnanců (či jeho slovy „špehování“), kteří si mohou v práci „dovolit“ dělat na svých počítačích něco jiného než pracovat, a prokrastinace zaznívá kromě titulku až v úplném závěru. Autor elaboruje skutečnost, že si nejen soukromé firmy, ale i úřady objednávají externí společnosti, které sledují, co zaměstnanci v pracovní době na počítači dělají (autor tak čerpá z aspektů soudobé práce dohledu a disciplinace), aby pak zaměstnavatelé s pompou odhalili, že někdo na počítači hrál v pracovní době karty, toto zjištění medializuje a spolu se společností takovýto dohled a disciplinaci ocení. To dává autor do kontrastu s absencí dostatečného dohledu vedoucího („*jak to, že to neví, co jeho podřízení [...] dělají*“) a s diskurzem efektivnosti dvojího typu: uvedená praxe správně nezohledňuje aktivnějšího (rychlejšího) člověka a přiměřený „odpočinek“, včetně „*zevlování na internetu*“, které může zvýšit efektivitu. To pak autor glosuje závěrečnou větou: „*Taková malá prokrastinace nemůže nikomu uškodit*“³⁶¹. Prokrastinací je pak myšleno odkládání práce, které v rámci diskurzů práce dohledu, disciplinace a efektivnosti může být hodnoceno jako prospěšné.

Zhodnocení výše uvedených příkladů je ošemetné, vzhledem k malému vzorku ale myslím, že můžeme vyslovit přinejmenším dvě hypotézy, které z uvedené analýzy vyplývají. Navzdory mému předpokladu, že pojem prokrastinace je ve společnosti obecně známý, jeho nadměrnou četnost v textech jiného zaměření, než je samotná prokrastinace, nelze potvrdit. Je tak současně možné, že diskurz prokrastinace v rámci diskurzů práce nebude představovat (minimálně v letech mého vzorku) metaforicky řečeno revoluci v nazírání práce; navzdory tomu, že nový diskurz nabízí. Druhá hypotéza, která se na kvalitativní analýze mého vzorku potvrzuje, je, že tam, kde se pojem prokrastinace objevuje, je významně spojen s diskurzem práce.

Zbylé texty v rámci této analýzy se dle mého čtení věnovaly již zejména prokrastinaci (kdy do ní nezahrnuji rubriky žebříčků knih). Většina z nich obsahuje nové, specifické čtení

³⁶⁰ SMEJKALOVÁ, Radka. S miminem v kanclu? Proč ne. Týden. 27. 5. 2013, s. 76.

³⁶¹ KOLMAN, Petr. Chvála prokrastinace. Reflex. 27. 3. 2014, s. 21.

práce, které je pro diskurz prokrastinace značně významné. To, co se odkládá, je v diskurzu prokrastinace zpravidla také prací, což autoři dokládají na četných příkladech. Tomuto odkládání práce pak přiřkládají nová „čtení“, která jsou obsahem předcházejících kapitol. Níže tak představím spojení, která diskurz prokrastinace s prací vytváří (příklady dle jednotlivých kategorií představím chronologicky).

Prokrastinace je autory textů často definována obecně, práce tedy do ní spadá (není vylučována). Je to patrně nejobecnější uvedení vztahu mezi prokrastinací a prací. Příkladem může být citace: „*Téměř každý má sklon odkládat věci a hrnout před sebou nevyřízené povinnosti*“³⁶² nebo že prokrastinace „*má na svědomí chorobné odkládání povinností na pozdější dobu, neustálé otálení s plněním zadání*“³⁶³. Prokrastinace, která zahrnuje práci do výčtu činnosti, může práci zahrnovat rovněž explicitně, například když je definována jako „*chronické, nežádoucí, výrazné a původně neplánované odkládání rozhodnutí a práce na pozdější dobu*“³⁶⁴.

Nejčastěji je prokrastinace s prací spojována prostřednictvím příkladu, konstrukce aktéra, který prokrastinuje. Za příklad prokrastinace uvádí autor či autorka jednání své či jednání ostatních pracujících, exemplifikovaných v různých měřítkách. V textech nalezneme subjekty vyššího měřítka, jako jsou „magistrát“ nebo „NATO, obecně adresované „zaměstnanec“, zaměstnanec konkrétního týmu, imaginárního čtenáře v zaměstnání, vašeho potenciálního kolegu či bývalého novináře Pavla. V menší míře může být manifestována v pojetí následků prokrastinace, které autor uvádí na příkladu pracovního charakteru. Níže jednotlivé kategorie popíši rozšířeněji a doložím je analyzovanými příklady včetně citací a uvedení roku.

Prokrastinace je opakovaně elaborována na převyprávění, jak autor prokrastinoval psaní textu, např.: „*To je tak: je úterý dopoledne, mám napsat tento editorial. Udělám si kafe. Odepíšu na mail, který žádnou odpověď nevyžaduje*“³⁶⁵. „*Schválně pozoruji, co všechno zvládnou zároveň při psaní tohoto sloupku. Začal jsem před více než hodinou a zatím jsem byl už třikrát na Facebooku, čtyřikrát na Twitteru a dvakrát v lednici (...)*“³⁶⁶. Hned prve zmiňovaný článek však paralelně s reflexí své vlastní prokrastinace identifikuje

³⁶² HIRSCHOVÁ, Eva. Odložím to na zítra. Květy. 6. 5. 2010, s. 63.

³⁶³ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

³⁶⁴ HÖSCHL, Cyril. Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.

³⁶⁵ PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

³⁶⁶ ČERMÁK, Miloš. Ať žije věda! Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

prokrastinaci také vyššího řádu, konkrétně: „*Na pražském magistrátu prokrastinují o sto šest, když se mají dohodnout*“³⁶⁷. Tato konstrukce se častěji objevuje u textů z ekonomických magazínů, v této kategorii se objevuje už jen jednou, a to když autor píše: „*Ostatně slovo prokrastinace se vcelku hodí i pro hodnocení setkání NATO, které proběhlo minulý týden. Z několikadenního jednání nevzešlo nejen žádné rozhodnutí, ale vlastně ani závěr*“³⁶⁸.

Prokrastinace je autory připisována také výlučně zaměstnancům, např. v textu, ve kterém Miloš Čermák uvádí, „*že by flákání na webu (mladá generace má oblíbený termín ‚prokrastinace‘) mohlo být pro zaměstnavatele výhodné*“³⁶⁹. Toto téma autor následně rozvádí a konstruuje nový pohled na prokrastinaci. Navazuje na pracovní diskurz efektivity a disciplinace, které vrství (viz např. citace: „*Skoro to vypadá, že všechny světové problémy způsobilo to, že si většina zaměstnanců v práci čas od času prohlédne nějakou webovou stránku*“³⁷⁰), kde představuje pohled na prokrastinaci jako potenciálně pozitivní pro výkon zaměstnance (viz kapitola 4.7.4.). Veronika Kavenská se oproti tomu obrací na imaginárního čtenáře, „zaměstnance“. Ve svém textu sice v úvodním odstavci uvádí celou řadu činností, které člověk odkládá, a práce je uvedena na posledním místě, prokrastinaci práce se však věnuje rozsáhle hned poté a věnuje práci celé dva odstavce, ve kterých konstruuje k imaginárnímu čtenáři situace, se kterými se může ztotožnit. Tento segment uvádí větou: „*Možná jste v podobné situaci i vy*“ a pokračuje výčtem, například: „*Pak si jednoho dne, vlastně skoro každý den, sednete za pracovní stůl, zhluboka se nadechnete a řeknete: ‚Jdu na to.‘ Zapnete počítač a otevřete internetový prohlížeč. (...) Na chvíličku si dáte pauzu. Podíváte se na internetové zpravodajství (...) Tak jo, čas začít něco dělat. Dojdete si uvařit kafe. Potkáte kolegyni, prohodíte pár slov. Vrátíte se ke stolu a začnete si na něm dělat pořádek (...)*“³⁷¹ atp. Práce představuje prominentní místo činnosti, která spadá pod problematiku prokrastinace a vytváří na ni nový pohled (v intencích výše uvedené analýzy). Obdobně, však v trochu menším měřítku, za prokrastinující další autor označuje tvůrčí skupinu politické reklamy, která vytvořila nekvalitní produkt³⁷².

³⁶⁷ PECHÁČKOVÁ, Marcela. Milí čtenáři. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

³⁶⁸ KÖPPL, Daniel. Vážení a milí čtenáři! Týden. 8. 9. 2014, s. 3.

³⁶⁹ ČERMÁK, Miloš. Ať žije věda! Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

³⁷⁰ ČERMÁK, Miloš. Ať žije věda! Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

³⁷¹ KAVENSKÁ, Veronika. Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.

³⁷² KÖPPL, Daniel. Vážení a milí čtenáři! Týden. 8. 9. 2014, s. 3.

Prokrastinace může být v textu rozvedena již od samého počátku na příkladu prokrastinátora-zaměstnance: „*Jeden kdysi velmi nadějný novinář komentátor Pavel (32) se dnes žije jako řidič kamionu. Umí pár cizích jazyků, umí psát, neumí se ale rozhodovat. Stále odkládá důležitá pracovní rozhodnutí a prošvihával termíny. Vše se snažil stíhat během posledních pár chvil před uzávěrkou, což nešlo. „Prokrastinoval,“ říká psycholog Jaroslav Maixner*“³⁷³.

Posledně uvedený příklad do spojení uváděných dvou diskurzů přináší prvek následků, které jsou pracovní povahy. Tedy diskurz prokrastinace předkládá důsledky jako pracovní povahy, a tím tak manifestuje své úzké sepjetí s diskurzem práce. V případě prokrastinátora Pavla článek uvádí, že byl z práce vyhozen. Obdobně toto spojení uvádí i jiné texty, např.: „*Jejich počínání nebývá bez následků. Kvůli pozdě dodělané nebo vůbec neodevzdané práci přijdou například o prémie, možná i o zaměstnání nebo o celý studijní rok*“³⁷⁴.

Rád bych zmínil ještě spíše výjimečný prvek, který je přítomný v analyzovaných textech, jež se věnují prokrastinaci jako hlavnímu tématu, a to explicitní reflexi práce, tedy přiznané diskurzy práce. Ty se v těchto textech objevují spíše výjimečně, stručnými zmínkami či kolokací slov mohou odkazovat na diskurzy produktivity práce (kdy prokrastinace nás od ní odvádí), nejistoty (kdy prokrastinace přináší vážné důsledky), flexibilizace práce (kdy dohled je čím dál složitější, a to mj. umožňuje vzestup prokrastinace jako soudobého „problému“), stresu atd. (viz kapitola o následcích prokrastinace 4.7.8.). Některé texty však práci samy kriticky reflektují, vedle již uvedeného Miloše Čermáka³⁷⁵ jde o text Ivo Bartíka, který navazuje na diskurzy práce soudobého duchu kapitalismu stavící na efektivitě, maximalizaci výkonu, úspěchu. Autor nad rámec uvedených textů píše, že odkládání dlouho nemělo záporný obsah, „*(...) odkládání věcí se bralo prostě jako fakt, osobní zvyk či dokonce příležitost k meditaci (Honzovi se taky pořád nechtělo z pece). Až v naší době, zaměřené na maximální výkon a úspěch, získalo odkládání činů málem punc duševní choroby. Boj proti prokování začal vlastně až ve 20. století*“³⁷⁶.

Texty, které řadím do kategorie **mužských lifestylových magazínů**, budu rovněž analyzovat ve dvou kategoriích, abych byl schopen zachytit významné tematické odlišnosti textů. V této

³⁷³ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

³⁷⁴ Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

³⁷⁵ ČERMÁK, Miloš. Ať žije věda! Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

³⁷⁶ BARTÍK, Ivo. Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až... Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

kategorii však pouze dle kritéria textů, které se na jedné straně věnují prokrastinaci jako hlavnímu tématu, a ostatním. Z hlediska chronologického vývoje je o to snadnější, že texty, které se věnují zejména prokrastinaci, jsou dva chronologicky nejstarší (tedy nejdříve otištěné).

V prvním textu, *Každý den něco, pánové!* šéfredaktor Vladimír Olexa prokrastinaci definuje obecně jako „odkládání na zítřek (a na neurčito) všech věcí, na které nemáme chuť a do kterých se nám zrovna teď nechce pouštět“³⁷⁷. Definice je tedy konstruovaná inkluzivně a zahrnuje také pracovní aktivity. To explicitně autor potvrzuje výčtem věcí, které on sám odkládá, mj. návštěvu úřadu, lyžování na horách, ale také práci – psaní editoriale. Druhý text, *Prokrastinace* od Pavla Němce, oproti uvedenému editoriale staví na prvcích informačního žánru, prokrastinaci se věnuje rozsáhleji, a tudíž nabízí více relevantních spojení s „prací“. V tomto textu prokrastinace představuje zejména odkládání práce, dokládá to dle mého názoru jasná strukturace obsahu. Text uvádí první věta, která vytváří rovnítko mezi prokrastinací (odkládáním činností) a prací (která je odkládána): „Každý už někdy odložil důležitou práci na později. Když se z toho ale stane životní styl, začíná jít do tuhého. Proč to děláme? Proč se ničíme? Proč prokrastinujeme?“³⁷⁸. Toto spojení dále potvrzuje příklady uváděnými ve dvou následujících odstavcích. V těch se obrací na imaginárního čtenáře a konstruuje zkušenost odkládání v práci, která může být čtenářům známá: „Zadání jste dostali před dvěma týdny. Musíte to odevzdat do zítřka. Ale máte kulový (...) Ted' už to vážně musíte dodělat. Tak do toho. Nejdřív si samozřejmě musíte zkontrolovat e-maily (...) Ale jsou tu jiné zprávy. Pročtete dlouhou diskusi pod článkem. Zase samí kretění. No nic. Na YouTube si pustíte song (...)“ Až ve třetím odstavci autor pomyslnou definici prokrastinace rozšiřuje na „odkládání věcí, o nichž víte, že byste na nich měli začít pracovat co nejdříve, a jejichž splnitelnost bude s postupujícím časem čím dál obtížnější“³⁷⁹. Tím ovšem spojení s prací nekončí, autor dále uvádí, že „zvídavý prokrastinátor se snadno zasekne třeba na Wikipedii, kde se místo práce bude učit základní nadávky ve finštině a ještě si namlouvat, že zjišťuje něco užitečného“³⁸⁰. Zadruhé uvádí v jednom odstavci dvojí data silně spojená s prokrastinací a prací (dle autora jsou Češi k prokrastinaci obzvlášť náchylní proto, že „jsme evropskou špičkou, pokud jde o čas strávený v práci [...] přitom však citelně zaostáváme v

³⁷⁷ OLEXA, Vladimír. Každý den něco, pánové! Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

³⁷⁸ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

³⁷⁹ NĚMEC, Pavel. Prokrastinace. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

³⁸⁰ ibid.

produktivité“ a uvádí data společnosti TruconneXion, dle kterých strávíme „počítačovou zábavou“ pětinu pracovní doby). Zatřetí pak v závěru textu autor jmenuje „slavné prokrastinátoři“, které tak klasifikuje podle odkládání jejich práce či díla, např. W. A. Mozart, který měl dopsat operu Don Giovanni noc před generální zkouškou, či Leonarda Da Vinci, který „*nikdy neodevzdal práci včas*“³⁸¹.

Ve zbývajících třech textech, kde prokrastinace již nepředstavuje dominantní téma, ale je v nich v různých formách zmiňována, je definována například jako „*chorobné odkládání práce*“ (a následně je doložena příkladem, který za prokrastinaci označí odložení práce)³⁸². V druhém textu o digitálním nomádství nalezneme podkapitulu s názvem „Boj s prokrastinací“, kterou je myšlena prokrastinace pracovních úkolů (diskurz prokrastinace navíc autor vrství na diskurzy flexibilizace trhu práce [možného rozpojení místa výkonu práce s odměnou], pochopitelně produktivity a diskurzu disciplinace): „*Problémy mohou nastat i kvůli tomu, že někteří z nás se bez biče uzávěrek, šéfa za zády a píchaček nejsou schopni vybičovat k pracovním výkonům*“³⁸³. Třetí text se pak věnuje zejména odvaze či „hrdinství“ a prokrastinace je v něm zmíněna až v závěru v názvu knihy Konec prokrastinace. Z hrdinství (jakožto jednoho z nástrojů zmíněné knihy, jak řešit prokrastinaci) práci nevyklučuje – kvůli „*setrvávání v komfortní zóně (...) neučiníme první krok k založení vlastní firmy, neodejdeme z hospody a tak dále*“³⁸⁴.

V ženských lifestylových magazínech spojuje prokrastinaci s prací šest ze sedmi článků, které se věnují prokrastinaci jako hlavnímu tématu. Navzdory většímu počtu textů, který považuji za hraniční pro analýzu per partes, se z nich pokusím postupně vyzdvihnout to nejdůležitější. Po analýze těchto šesti textů se budu věnovat těm, které jsou tematicky odlišné.

Dva úvodní texty *Neflákám se, prokrastinuji*³⁸⁵ a *Pustím se do toho zítra*³⁸⁶ začínají shodnou konstrukcí, ve které je pojem prokrastinace reprezentován na příběhu odkládání psaní předkládaného textu a jako prokrastinace je situace pojmenována v textu zpětně. Relativně dále v textu, v obou případech až ve čtvrtém odstavci, definují autoři prokrastinaci obecněji.

³⁸¹ ibid.

³⁸² GRAND PRIX. Maxim. 10. 12. 2009, s. 54.

³⁸³ RŮŽIČKOVÁ, Markéta. Kam táhnou digitální nomádi? ForMen. 8. 11. 2013, s. 39.

³⁸⁴ BÍLEK, Petr. Slečna Ines. Maxim. 17. 1. 2014, s. 64.

³⁸⁵ ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

³⁸⁶ ŠŤASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. Elle. 14. 2. 2012, s. 114.

Až do této části je elaborováno vnímání prokrastinace jako odkládání (z velké části jejich vlastní) práce. První text po této úvodní konstrukci z hlediska spojení diskurzu práce a prokrastinace pokračuje výzvou ke čtenářům (již zmíněný a dále opakující se prvek) odkazující se na společnou sdílenou zkušenost: „*Neříkejte, že se vám něco podobného nestává*“³⁸⁷. Až poté autor definici rozšiřuje na nespécifikované „*odkládání povinností*“, kterou rámuje citací: „*Společnost je stále více orientována na výkon a lidé začínají být přetížení. (...) Odkládání pak pomáhá se s úzkostí z plnění úkolů vyrovnat*“³⁸⁸. Autor tak navazuje na diskurzy práce z hlediska požadované efektivity či výkonu a práce jako zdroje stresu či přetížení. Druhý text oproti prvnímu po úvodní konstrukci dále potvrzuje tezi, že to, co se odkládá, je práce (nejprve autor uvádí, že prokrastinace sužuje nejvíce kreativní povolání, vedle studentů vědce a spisovatele, a následně potvrzuje, že podléháme klamu, že „*to zítřejší, zázračně proměněné já se dychtivě vrhne na nedodělanou práci a hravě si s ní poradí*“³⁸⁹).

Následující text Kláry Mandausové *Udělám to zítra* rozšiřuje doposud popisované odkládání práce o odkládání práce domácí (žehlení, úklid či upečení bábovky), a to opět od samotného úvodu textu. Následně autorka spojení práce a prokrastinace připisuje studentům i dospělým (kteří stejně jako prve uvedení odkládají úkoly v práci i osobním životě) a odkládání (prokrastinaci) tak chápe nejen doma, ale i v práci (zde příklad odkládání obecné práce: „*Proboha, proč jsem v práci celý den tupě sjížděla nesmyslné servery v naději, že dostanu nápad, a stopadesátkrát zkontrolovala e-mail, na kterém jsem nečekala žádnou důležitou zprávu?*“ nebo konkrétního úkolu potřebného pro článek: „*Tak zítra, odkládám, ne, pozítří, popozítří už mu opravdu zavolám*“³⁹⁰). V textu se mnohdy jeví, že tím jediným, co by se mělo odkládat, je práce. Dle výkladu strukturálních prvků diskurzu prokrastinace cílové skupiny (např. extroverti odkládají proto, „*že se nechají snadno od práce vyrušit*“), následků („*V neuklizeném bytě a před nedodělaným pracovním úkolem se ošíváme jako v tom nejhorším abstáku*“), cizích hlasů, psychologa (který je citován: „*Když začneme pracovat v pravidelném rytmu, práce ubývá sice pomalu, ale jistě*“)³⁹¹.

³⁸⁷ ČERNÝ, Karel. Neflákám se, prokrastinuji. Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

³⁸⁸ ibid.

³⁸⁹ ŠŤASTNÁ, Barbora. Pustím se do toho zítra. Elle. 14. 2. 2012, s. 114.

³⁹⁰ MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

³⁹¹ ibid.

Odkládání, které popisovala autorka na své zkušenosti, je všudypřítomné – tím, že odkládá a úkoly neplní, ví, že by měla, a nakonec je den u konce, jak píše autorka: „*Po takových dnech zbývá podivná pachut*“³⁹². Nebo se podle ní cítíme jak v tom „*nejhorším abstínu*“. V takovém pojetí a v takovém dni není podle autorky chvíle skutečného volna mimo práci, neboť člověk „hřeší“ proti produktivitě, přitom iracionálně – imperativ produktivity si již dávno osvojil – proti tomu, co dělat má. Zároveň veškerý čas, kdy člověk prokrastinuje, získává index, že to volný čas není, naopak, je to čas práce, který nenaplnuje a cítí provinění proti diktátu etiky práce³⁹³.

V textu Adély Vedralové dokonce zaměstnankyně mediální agentury byla kvůli chronické prokrastinaci ze zaměstnání vyhozena. Autorka zaměstnankyni cituje (a konstruuje tím úzké sepjetí diskurzů): „*Odkládala jsem řešení, co to šlo. Disponovala jsem asi stovkou výmluv, proč nemá šéf na stole materiály, které tam měly být už dva dny. Chvíli mi to toleroval, ale dlouho se mnou trpělivost neměl. Nedivím se,*“ říká notorická prokrastinátorka³⁹⁴. A domnívám se, že toto spojení autorka dokonce dál graduje, když ihned za ukončenou uvedenou citací pokračuje slovy: „*Připomíná vám to něco? Mně ano! Mimochodem, když píšu tyto řádky, bombarduje mě naše editorka dotazy, kdy konečně odevzdám článek, který jí slibuji už čtyři dny. A já jí dvě hodiny říkám: ,Za pět minut to máš!*“ Balamutím³⁹⁵.

O rok později publikovaný text *Za pět minut dvanáct* od Emmy Brannan nám upomíná, že prokrastinace nepřináší jen negativní zažívání (viz kapitola 4.7.4. Chvála prokrastinace), když autorka píše (a rovnou prokrastinaci spojuje s prací): „*Faktem ale zůstává, že mě prokrastinace baví. Soustředím se na práci líp, když vím, že teď už ji opravdu MUSÍM udělat, a užívám si tu adrenalinovou nejistotu, jestli ji stihnu odevzdat včas, nebo ne*“³⁹⁶. Přesto tento pozitivní náhled zůstává minoritním, jak dosvědčují oba již poslední texty této kategorie.

Zbývající texty kategorie chápou prokrastinaci jako odkládání práce, text *Zítřejší den* ještě „o něco“ více. Autorka Jana Šulistová v něm uvádí, že kdo v práci odkládá, může se řadit mezi prokrastinátory, a o trochu níže, že prokrastinuje ten, kdo oddaluje „*skutečnou práci*“. Jako cizí hlas v textu specifikovaně a přiznaně (kombinací parafrází a citací) zaznívá

³⁹² MANDAUŠOVÁ, Klára. Udělám to zítra. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.

³⁹³ VEDRALOVÁ, Adéla. Teď ne, až jindy! Glanc. 9. 10. 2013, s. 64.

³⁹⁴ ibid.

³⁹⁵ VEDRALOVÁ, Adéla. Teď ne, až jindy! Glanc. 9. 10. 2013, s. 64.

³⁹⁶ BRANNAN, Emma. Za pět minut dvanáct. Žena a život. 16. 4. 2014, s. 26., Emma Brannan

odbornice Tatiana Malatincová, která dle autorky rovněž spojuje prokrastinaci s výhradním odkládáním práce (viz např. popis důvodu odkládání averzního prokrastinátora: „*Horší to mají averzivní typy, které zaměstnání nebaví a jedinou motivací k práci je výplata*“³⁹⁷). Tam, kde autorka v textu elaboruje fenomén prokrastinace, omezuje jej na odkládání práce, navzdory tomu, že ho definuje obecněji, a to jako odkládání „povinností“.

Zuzana Heralová v posledním textu této kategorie *Co můžeš udělat hned...* oproti tomu explicitně uvádí, že práce jen jedna mezi možnými odkládanými činnostmi, i když nejčastější: „*Jde vlastně o chorobné odkládání povinností či důležitých úkolů, které nejste schopni udělat hned. Nejčastěji jsou to pracovní a školní povinnosti, ale odkládat můžete klidně i nepříjemné domácí práce nebo vyřizování záležitostí na úřadech*“³⁹⁸. Tím jako by současně shrnovala shrnutí naší interpretace. Před touto definicí však i Heralová otevřela svůj článek výlučným pojmáním prokrastinace jako práce, když konstruovala pracovní den prokrastinátora, se kterým se měl čtenář ztotožnit.

Nyní ovšem k negativním následkům, které, jak bylo vyloženo, významně souvisí s prací, a proto si je dovolím zde uvést ještě jednou paralelně s kapitolou následků prokrastinace. Šulistová prokrastinaci explicitně nevnímá jako odpočinek, ale jako úhybné manévry, ze kterých „*nemá nic*“, jen „*únavu a pocit, že jsem neukázněný lempl*“, a prokrastinace jí přináší „*pocit viny, úzkost, sebeobviňování a stále větší nechut' pustit se do práce*“³⁹⁹. Zuzana Heralová prokrastinaci popisuje obdobně: „*Přitom celou dobu víte, že vám utíká čas a důležitý úkol budete muset udělat. Nemáte z toho dobrý pocit. Vlastně vás to nepříjemně stresuje a ničí, připadáte si přetížení a neschopní. Odkládání zhusta způsobí pracovní i osobní problémy, nehledě na promarněné životní šance*“⁴⁰⁰.

Dle mé interpretace tyto citace dokládají souznění s užívanými teoriemi, podle kterých je odkládání ex post zažíváno jako prohřešek, transgrese toho, „co se má“, internalizovaných hranic ducha kapitalismu, ideologie práce, etiky práce. Pokud se člověk v současné flexibilizované době pracovního trhu nedokáže disciplinovat, přičemž tento požadavek uznává jako žádoucí, pochybil a zažívá vinu, která je zpětně užívána k dalšímu sebevykořisťování a hledání chyb v sobě samém. Spouští se tak začarovaný kruh, kdy

³⁹⁷ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítřejší je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

³⁹⁸ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

³⁹⁹ ŠULISTOVÁ, Jana. Zítřejší je taky den. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

⁴⁰⁰ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

v důsledku individuálně zažívaného strachu a nejistoty na pracovním trhu může člověk vykonávání práce dále odkládat (viz důvody prokrastinace 4.7.7.) Čas indexuje jako pracovní, úkoly musí být dokončeny, představují „povinnost“, a tudíž diskurz prokrastinace posouvá nebo maže hranice času, volný čas indexuje jako čas práce. Čas, který je prokrastinován, pojímá jako prohřešek, ne-práci a současně jako ne-volný čas – a jako pracovní (čas, který má být užit „prospěšně“) indexuje čas zbývající. Pokud tento závazek nejsme schopni plnit, máme pocit, že jsme neschopní – odvozujeme od toho naši důstojnost. V neposlední řadě pak prokrastinace „*zhusta způsobí pracovní i osobní problémy, nehledě na promarněné životní šance*“⁴⁰¹ – čas, který nám byl dán, jsme nevyužili produktivně, prospěšně, nedosáhli jsme maxima, což je hodnoceno negativně.

V textech, které se nevěnují v této kategorii prokrastinaci jako hlavnímu tématu, můžeme identifikovat čtyři, které souvisí s prací. Text věnující se zejména tématu výmluv před velkými životními změnami, zmiňuje okrajově i odkládání každodenní. Mezi to řadí také odkládání psaní dotyčného textu a současně uvádí: „*Místo abychom se věnovali zásadním pracovním úkolům, jako správní prokrastinátoři probereme aktuální politickou situaci, dojdeme si pro oběd a připravíme prezentaci na další týden*“⁴⁰². Dva texty spojují prokrastinaci s odkládáním domácích prací, úklidem domácnosti⁴⁰³ nebo také zahrady⁴⁰⁴. Prokrastinace se také objevuje, byť obecně definovaná jako „*notorické odkládání povinností na neurčito*“⁴⁰⁵, v textu, který uvádí tipy na zařazení zpět do pracovního režimu po letních prázdninách, a kontextuálně je spojena zejména s prací.

Ekonomické magazíny v daném zkoumaném období obsahují čtyři texty, které se věnují zejména prokrastinaci, a tudíž je spojení s prací vrstevnatější; začnu tedy jimi. První z nich nese název *Když se práce odkládá*. Spojení, že se prokrastinace týká práce, je loženo již titulkem. Obsahově, ačkoliv článek začíná pojímáním obecným (jako odkládáním úkolů), v druhé polovině se překlápí do již nadále konzistentního pojímání odkládání práce⁴⁰⁶.

Druhý text *Prokrastinace – temná stránka svobody* autora Petra Ludwiga (který je u autorství uveden jako „*hlavní konzultant a ředitel GrowJob institute, autor knihy Konec*

⁴⁰¹ HERALOVÁ, Zuzana. Co můžeš udělat hned... Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

⁴⁰² HUBÍNKOVÁ, Anna. Sbohem, výmluvy. Elle. 12. 11. 2009, s. 218.

⁴⁰³ LANKAŠOVÁ, Radka. Úklidem k trvalé harmonii. Žena a život. 12. 9. 2012, s. 116.

⁴⁰⁴ Vaše postřehy nás baví. Glanc. 23. 10. 2013, s. 6.

⁴⁰⁵ VEDRALOVÁ, Adéla. 10 triků, jak si kariérou nezničit osobní život. Glanc. 27. 8. 2014, s. 48.

⁴⁰⁶ Když se práce odkládá, 30.10.2008 Ekonom str. 72 kariéra & řízení, Petr Němec

prokrastinace“) prokrastinaci komplexně vrství na řadu diskurzů práce. Z těch nejvýznačnějších identifikují diskurz flexibilizace práce, důraz na produktivitu a efektivitu práce, potřeby disciplinace zaměstnanců, vedení, jejich nazírání skrze kompetence využívání levé či pravé mozkové hemisféry, a zejména manažerský diskurz. Ludwig se v textu obrací ke čtenářům-zaměstnavatelům, když tvrdí, že v současném, flexibilizovaném světě se posouvá ideál zaměstnance. V takto proměněném světě potřebujeme ve firmách místo systematických (či analytiků, kteří fungovali v rámci jasných procesů a pevné hierarchie a mívají problém s improvizací) osobnosti, „*kteří zvládají pružně reagovat na změny, umějí se samostatně rozhodovat, dovedou improvizovat a hledat nová, nešední řešení. Ideál pracovníka se posouvá od systematického ke kreativnímu*“⁴⁰⁷. Zároveň u těchto zaměstnanců identifikuje potíže: „*Kreativní lidé však prokrastinaci podléhají častěji než ti systematictí*“. Ideál tak Ludwig posouvá ještě dál, když píše, že „*v dnešní době se neobejdeme bez takzvaných „both-brainerů“, tedy lidí, kteří umějí rovnoměrně zapojovat obě hemisféry. Nadneseně řečeno, potřebujeme novodobé Leonardy da Vinci*“⁴⁰⁸. Da Vinci tak zde paradoxně vystupuje zcela opačně oproti předcházejícím textům, kde byl považován za „slavného“ chronického prokrastinátora. Ideální zaměstnanec – v zájmu efektivit firmy – je kreativní a inovující, „*s velkou dávkou systematickosti*“. Takoví zaměstnanci mají mít víc svobody, ale i být učen, jak tuto svobodu zvládat. „*Je nezbytné poskytovat jim nástroje pro účinné sebeřízení, trénování sebedisciplíny a rozhodování. Svobodný pracovník, který dovede používat obě hemisféry a zároveň porazí i svoji prokrastinaci, se stane moderním da Vincim – inovátorem, který však věci pečlivě a včas dokončí*“⁴⁰⁹.

Pojem prokrastinace výklad v tomto textu rámuje od počátku titulkem a prvním odstavcem, ve kterém autor tvrdí, že prokrastinace představuje „*chorobné odkládání důležitých úkolů a povinností*“, které stále více postihuje zaměstnance. V závěru pak představuje prokrastinace jeden z klíčových konceptů, který souvisí s ideálním zaměstnancem, jako částí jeho charakteru a jehož překonání je klíčem k naplnění potenciálu ne v zájmu jeho, ale v zájmu efektivit firmy. Toho je dosaženo učením se, poskytnutím nástrojů seberozvoje (tedy individualizovaně, odpovědnost je na nich samých), sebedisciplinace a odhodlání. Takového cíle lze dosáhnout vyřešením prokrastinace – ať už s pomocí konzultací, seminářů či knihy.

⁴⁰⁷ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. Euro. 15. 7. 2013, s. 52.

⁴⁰⁸ ibid.

⁴⁰⁹ ibid.

Daný text tak konstruuje řadu binárních opozicí, starý – nový svět, starý – nový ideál zaměstnance, špatné – správné vedení. Konstruuje problém, který nabízí vyřešit. A v neposlední řadě obsahuje text prvky reklamy⁴¹⁰.

Analýza zbylých textů je již méně složitá, sloupek *Prokrastinace je mýtus!* je výlučným časovým záznamem prokrastinace, tedy odkládáním práce-článku, od 16.00 do 00.02, který končí: „00.02: *A už je po půlnoci. Ještěže jsem si stihl zabukovat letenky do Londýna. Psaní sloupku po mně už nikdo nemůže chtít. Dopíšu to ráno. Téma: proč tolik inteligentních a kreativních lidí propadá prokrastinaci*“⁴¹¹.

Text *Chvála prokrastinaci!* začíná popisem prokrastinace na obecné imaginární situaci v práci, se kterou se čtenáři mohou ztotožnit: „*Do odevzdání projektu zbývá 14 dní a ve firmě je pohoda. Všichni tvrdí: ‚Pracujeme na tom.‘ Reálně si však projektovou složku zatím nikdo neotevřel (...) nejděší je poslední den, večer a často i noc. Znáte to, byť třeba v mírnější podobě? Pak patříte mezi prokrastinátoři*“⁴¹². Prokrastinace je také „*velmi rozšířená (...) i mezi byznysmeny*“ a patologická prokrastinace podle autora znamená, že člověk nezvládá plnit pracovní nebo školní povinnosti. V textu specificky zaznívá hlas odbornice Tatiány Malatincové, která prokrastinaci opakovaně zaměňuje s odkládáním práce, např.: „*Pokud nás práce nenaplnuje, ačkoli se usilovně snažíme, vždy nás to bude svádět k prokrastinaci*“⁴¹³. Prokrastinace je dle uvedeného textu jasně spojena s prací, je odkládáním práce, které potenciálně kolonizuje nepracovní čas. Odkládání může mj. souviset i s tím, že práce pro zaměstnance není naplňující (což navazuje na nazírání [diskurz] práce jako nástroj sebenaplnění).

Z ostatních textů, které nemají za hlavní téma prokrastinaci, jde o jeden z „knižních tipů na léto“, knihu *Konec prokrastinace*. Ta je v článku charakterizována jako kniha o produktivitě a dle autora „*skrývá naděje na produktivnější, a snad i plnější život*“. „*Body navíc*“ jí autor připisuje za to, že „*čtenáře nutí do kritického zhodnocení vlastní pracovní etiky*“⁴¹⁴. V textu Bankrot věnujícího se „start-upům“ představuje prokrastinace v citaci Martina Malého (je popsán jako „*jedna z největších osobností českého webu*“) vykonávání práce, která není z podnikatelského hlediska relevantní (konkrétně, když několik měsíců zaměstnanci

⁴¹⁰ LUDWIG, Petr. Prokrastinace – temná stránka svobody. Euro. 15. 7. 2013, s. 52.

⁴¹¹ BARTOŠ, Ondřej. Prokrastinace je mýtus! Ekonom. 13. 2. 2014, s. 90.

⁴¹² HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

⁴¹³ HNÍKOVÁ, Eva. Chvála prokrastinaci! Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

⁴¹⁴ KAŠPÁREK, Michal. Knižní inspirace na léto? Bible lajdáků a chvála chaosu. Ekonom. 27. 6. 2013, s. 92.

nastavovali servery pro případ „raketového“ nárůstu uživatelů, který ovšem nenastal)⁴¹⁵. A v posledních dvou textech od Miroslava Zámečnicka se pojmání prokrastinace značně překrývá, v prvním případě je jím označeno odkládání reforem indické vlády (aktivita, které zahrnuje práci a politické rozhodování) a v druhém případě odkládání konkrétních reforem českou vládou dle doporučení České republiky od OECD.

⁴¹⁵ ČERMÁK, Miloš. Bankrot. Ekonom. 29. 8. 2013, s. 5.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se snažil předložit detailní, přesto strukturovaný popis mediálního obrazu prokrastinace, se zvláštním ohledem na diskurzy práce a současně na v tezích formulované limity stanovení vzorku. Analýzu jsem prováděl na předem určeném časovém rozpětí, které jsem byl nucen oproti tezím z důvodu nadměrného množství textu pro zvolenou analýzu zúžit, a to na období od 1. 1. 1995 do 31. 12. 2014 a na vzorek médií analyzovaný ve snaze o vyšší přehlednost v kategoriích přejetých z databáze Newton media – konkrétně společenské magazíny, magazíny životního stylu pro ženy a životního stylu pro muže a magazíny ekonomické. Klíčem k určení korpusu textů, které jsem plánoval analyzovat, mi byly texty, které v předem vymezených médiích a stanoveném časovém rozmezí obsahovaly klíčové slovo „prokrastinace“. Z nich jsem vyřadil pouze texty, jejichž dominantním žánrem byly rozhovory.

Východiskem, než se za okamžik dostanu k cíli práce, se pro mne stalo zaujetí nad tím, s jakou rychlostí a mírou v 90. letech ještě neznámý pojem prokrastinace, obecně označující odkládání povinností, pronikl do médií, povědomí lidí i aktivní společenské znalosti. Záměr této práce tak šel dále než za analýzu mediálního diskurzu prokrastinace. Chápal jsem ji i jako potenciální případovou studii vytváření nového diskurzu „nového“ nebo „znovuobjeveného“ pojmu, který dlouho v Česku nebyl známý, který se „rodil“ a postupně byl plněn různorodými významy a zaplétán do sítě vztahů zejména k již existujícím diskurzům.

Cílem práce jsem s ohledem na uvedené zvolil zmíněný konstrukt mediálního obrazu prokrastinace, pro jehož analýzu jsem pracoval především s pojmem diskurzu. Cílem mé práce bylo využít kvalitativních postupů analýzy dat k představení dynamiky možných podob a proměn daného mediálního obrazu: jakým způsobem se o pojmu ve vybraných magazínech může psát, jaký konstruuje jeho obraz s ohledem na tematické zaměření média, jakou využívají literaturu či autority, v jakých kontextech je pojem přejímán, jaké jsou využívány argumentační a legitimační strategie, jak je pojem hodnocen, k čemu může odkazovat a jak se proměňuje v čase.

K naplnění uvedeného cíle práce jsem jako nejvhodnější přístup vyhodnotil zvolit metodu, jejíž jádro leží v diskurzivní analýze Normana Fairclougha. S ohledem na to byla formulována i teorie přispívající ke kritickému uchopení diskurzu prokrastinace.

Za své teoretické východisko v nejobecnější rovině považuji model sociálního konstruktivismu Bergera s Lucmannem, v jejichž intencích či pomyslných mantinelech nadále chápu, zde však nutně zkratkovitě, masová média jako instituce aktivně se podílející na interpretativní činnosti konstruované reality a disponující tím určitou mocí. Pro analytické účely jsem proto dále operoval zejména s pojetím diskurzu, podle přístupu Normana Fairclougha, který zjednodušeně chápu jako formu sociální praxe zahrnující principy, pravidla a normy podílející se na zobrazování a vytváření určité skutečnosti; jako způsob reprezentace, který se může lišit v míře shodnosti, opakování, stability, měřítka či homogenity.

Prokrastinace z teoretického hlediska, jak doložil Pierce Steel, nabízí přibližně tolik unikátních pojetí, kolik je autorů, kteří o ní píší. Nejobecnější definice, například dle Oxfordského slovníku, představuje pouze blíže nespecifikované odkládání něčeho, co by mělo být uděláno. Prokrastinaci lze nazírat dále z různých odborných hledisek, včetně ekonomie, psychologie, filosofie atd. S odkazem na název diplomové práce však zvýznamňuji také nazírání prokrastinace ve vztahu k diskurzu práce – mou tezí, kterou následně analyticky dokládám, je, že diskurz prokrastinace může zakládat nové nahlížení (nový diskurz) práce. Z tohoto důvodu jsem se v textu snažil představit také několik (zejména kritických) diskurzů práce, a to i historicky (od judeo-křesťanského pojetí, přes protestantskou etiku, industriální pracovní etiku a pojmání práce v ČSSR) až po současnost. Práci pojmám prizmatem ideologie, podle které je pracovat nezbytné, a to z hlediska ekonomického, sociálního, morálního i etického, a podle níž jsou v současné (flexibilizované a propojené) společnosti zvýznamňovány procesy disciplinace a kolonizace „volného“ času prací.

Těžiště své metodologie chápu v analýze diskurzu dle intencí monografie *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* (2003) Normana Fairclougha. V souladu s tímto titulem jsem také já ne zvolil formu kritické analýzy diskurzu (CDA), a to z důvodu nevhodnosti analyzovaného vzorku. Vzhledem k tomu, že metoda analýzy diskurzu dle Fairclougha nabízí jeden z nejširších potenciálů analýzy a přímo vybízí k výběru pouze některých z jejích prvků, sledoval jsem v analýze zejména vybrané části diskurzu, a to reprezentaci sociálních událostí, difference, intertextualitu a žánr, které jsem shledal za nejrelevantnější.

Pro naplnění cíle práce jsem analytickou část strukturoval v pomyslných čtyřech částech.

První část (rozřazenou do čtyř kapitol dle mediálních kategorií) jsem věnoval analytické charakterizaci textů. Texty jsem popisoval vždy z hlediska časového rozvrstvení, role tématu prokrastinace v textu a typů či žánrů textů. Druhá část představovala výklad strukturace textů, ve které jsem identifikoval strukturální prvky, ze kterých sestává diskurz prokrastinace. Mezi ně řadím například prvky reflexe rozšiřování (odkud pojem pochází a jak autoři reflektují jeho rozšiřování), definici prokrastinace, příklady prokrastinace, důvody, následky či řešení. Ty představují určité potenciální kategorie, které autoři, když o prokrastinaci psali, mohli využít a na nich představit své nahlížení. Poté jsem vyložil analýzu diskurzu dvou prvních (tedy „nejstarších“) textů a následně v poslední kapitole jsem formuloval svou interpretaci analyzovaného diskurzu prokrastinace předkládanou po jednotlivých dříve identifikovaných strukturálních prvcích a po jednotlivých mediálních kategoriích. Vztah diskurzu prokrastinace a diskurzů práce jsem ponechal jako poslední téma této kapitoly, neboť aspekt práce v textech vnímám jako spadající pod diskurz prokrastinace, který je dále v dialektickém vztahu k dříve vyloženým strukturálním prvkům.

Touto strukturou jsem přímo sledoval naplnění cílů práce. Představením mediálního obrazu práce jsem se nejprve z relativně širokého hlediska zabýval zařazením textů: kdy a kde vyšly, jakému tématu se věnovaly, jakou roli v nich zaujímal prokrastinace, jaké žánrové prvky byly využity. Texty jsem následně podrobil strukturální analýze. Z analýzy vyplynulo, že texty napříč různými kategoriemi, tématy i žánry čerpají ze stejného penza strukturálních prvků konstituujících diskurz prokrastinace. Dokládají to první dva texty z roku 2015, které jsem analyzoval samostatně a komplexně, i následná analýza diskurzu. Ta je postavena právě na těchto strukturálních prvcích, které jsou mezi sebou dialekticky provázané, a tvoří tak určitý potenciál diskurzu práce. Požadované rozdíly nahlížení (tedy rozdílného diskurzu) jsem přitom vždy předkládal v relevantních podkapitolách odpovídajících jednotlivým strukturálním prvkům, abych čtenáři umožnil rozdíly znovu komparovat.

Tím, jak se domnívám, se mi podařilo naplnit většinu výzkumného záměru – ukázal jsem, jakým způsobem se může o prokrastinaci psát, jak je daný obraz konstruován, jakou má dynamiku, jaké jsou využívány argumentační strategie apod. Tři cíle, jak se domnívám, se do tohoto postupu nevešly a musel jsem je analyticky sledovat samostatně při opakovaném čtení. Šlo o problematiku intertextuality (a její silnou vazbu s dalšími, do té doby jen částečně vypořádanými, záměry práce, například představením přejímání pojmu a jeho legitimizace), spojení s médii (souvislost obsahu textů s médii, ve kterých vycházely) a

zmiňovaný vztah prokrastinace a diskurzů práce.

Diskurz prokrastinace jsem postihl v detailu v jednotlivých podkapitolách, přičemž v každé podkapitole jsem analýzu rozčlenil dle typu média. Pokud to bylo relevantní, identifikoval jsem také další shodné prvky (kategorie), které jsem vyložil společně. Citované teze jsem doložil zdroji uvedenými v poznámce pod čarou (včetně roku vydání) a tam, kde to bylo možné (např. v rámci zmiňovaných výkladů u shodných prvků), jsem popsal nahlížení dle chronologie textů.

Je nad možností závěru shrnout analýzu v její širší a spleť diskurz prokrastinace se všemi jeho proudy, synergiemi či naopak kontradikcemi. Níže proto představím pomyslné milníky analýzy.

Pojem prokrastinace se objevuje poprvé až v roce 2005, a to na stránkách společenských týdeníků. Významný vzestup textů však můžeme sledovat zhruba až po roce 2009. Jde tedy o velmi mladý fenomén. S ohledem na to může být zajímavé pokračovat ve výzkumu dále v čase, aby se ukázalo, zda je trend pomíjivý, nebo má potenciál udržet se v mediálním diskurzu dlouhodobě. Velká část textů se věnovala prokrastinaci jako hlavnímu tématu a navzdory rozšiřování známosti daného pojmu v médiích a potažmo i ve společnosti se prokrastinace nestávala dominantním naturalizovaným pojmem využívaným s jinými diskurz (přesto nabízela nové nahlížení na řadu fenoménů, mezi nimiž byla významně zastoupená také práce). Vysvětlením může skutečně být to, že šlo o atraktivní moderní téma. Současně nízké zastoupení pojmu ve spojitosti s jinými diskurz může ukazovat na to, že autoři zatím neuměli s tímto fenoménem dostatečně obratně, originálně a automaticky pracovat nebo se nechtěli tomuto trendu, který neměl jednotný pramen či výklad, podvolovat. Proto ho využívají buď velkoryse jako hlavní téma, nebo si na něj naopak málo vzpomenou ve spojitosti s jinými tématy. V případě dalšího rozšíření výzkumu by proto mohlo být zajímavé sledovat, zda se pojem prokrastinace autorům „dostane více pod kůži“, naučí se s ním nakládat originálněji nebo ho začnou ve větší šíři objevovat ve spojitosti s novými diskurz.

Zmíněné používání určitých strukturálních prvků jsem popsal na příkladu dvou textů a v analytické části Diskurz prokrastinace. Společenské šíření fenoménu a jeho znalosti, autoři uvádí třemi způsoby. „Původem“, kdy se autoři odkazují na jeho latinský původ, i údajné užívání v antice autory, jako jsou Hésiodos či Cicero, reflexí užívání daného pojmu (vzrůstem jeho užívání v okolí autora, nárůstem textů na to téma) a reflexí rozšiřování

prokrastinace jako „problému“ (proměna soudobé společnosti, která prokrastinaci „nahrává“). Odvrácenou stranou, která svědčí o rozšiřování pojmu, je i to, jak často je v textech, které prokrastinaci obsahují, uváděna její definice. A těch byla v mém vzorku menšina. Reflexe rozšiřování pak chápu jako konstrukce, kterými je legitimizován daný nový pojem, jeho obsah, „problém“ onoho specifického odkládání a potažmo i předkládaného textu.

Pojetí prokrastinace bývají zpravidla autorsky unikátní. Z textů nelze vypožorovat, že by významně vycházely z jednoho pramene. Přesto je v nich rozlišitelný dominantní proud, který vnímám v nazírání prokrastinace jako opakujícího se (příčemž právě opakovanost je významná) odkládání povinností, úkolů či řešení. Tato „dělicí linie“ může být podpořena odborným či medicinským diskurzem, když prokrastinaci doplňují adjektivy jako chronický, chorobný nebo ji dokonce označují za nemoc, v jejíž „léčbě“ má pomoci už jen odborník, psycholog, psychiatr, kouč, popřípadě odborná instituce, např. adiktologická ambulance. Prokrastinace je tak pojímána spíše jako termín, jako nové nahlížení specifického, opakujícího se odkládání. Ve chvíli, kdy se takové odkládání stane opakovaným, je v rámci diskurzů kapitalistického produktivismu a diskurzu prokrastinace klasifikováno jako „problém“, který je třeba řešit – svépomocí nebo za pomoci odborníka.

Prokrastinace mohla být nahlížena ještě dvěma způsoby, které i když se opakovaly, představovaly spíše minoritní či doplňující pohled, a to z hlediska lenosti a z hlediska svých přínosů. Za lenost může být prokrastinace zaměňována, ale zpravidla (zejména v textech, které se prokrastinaci věnují zevrubněji) se vůči ní naopak explicitně vymezuje (ve stylu *„Prokrastinace není v žádném případě lenost!“*), neboť „lenoch“ má mj. odkládat bez výčitek. Chvála prokrastinace je různorodá a zpravidla představuje také minoritní pohled. Tam, kde je zaměňována za krátkodobý odpočinek, je například chválena za potenciální zvýšení produktivity či efektivity, v jiných pojetí za to, že člověka dovede k požadované aktivitě, je doprovázena adrenalinem, může být vnímána jako ochrana před zahlcením, čas na utřídění myšlenek či inspiraci. V těchto pojetích tak zpravidla výrazně konvenuje s ideologií práce a duchem kapitalismu (které nezpochybňuje) a toto nahlížení je vrstveno na diskurzy produktivismu a efektivity.

Autoři se shodovali, že se prokrastinace mohou dopouštět téměř všichni, ovšem téměř po každém zmínění této teze následovalo doplnění, že se prokrastinace omezuje zejména na zhruba 20 % populace. Opakovaně byla připisována také studentům.

Od kapitoly cílové skupiny prokrastinace dále se náhled vybraných prvků diverzifikuje. Budu proto uvádět výběr těch, které se opakují.

V důvodech prokrastinace se autoři značně odlišují v míře obecnosti (či specifčnosti). Důvody mohou být individualizované (ve stylu „*každý si najde vlastní důvod*“) po prokrastinaci z důvodu strachu ze selhání, vysoké náročnosti úkolu, nedostatku disciplíny vnitřní (tedy sebedisciplinace) i vnější (z absence disciplinace např. vedoucím) nebo také změny doby, která k tomu přinejmenším přispívá. Mezi následky takového chování jsou uváděny například negativní pocity a stres, ale také úzkosti, deprese a negativní následky pro zdraví. A vedle toho negativní konsekvence finanční, studijní i v práci, které končí „vyhazovem“.

Důvody odkládaného jednání jsou tedy silně privatizované či individualizované a řešení texty implicitně předkládají v ukáznění individua, uposlechnutí potřeby soudobé flexibilizované společnosti sebedisciplinace (až sebevykořisťování) a internalizace hodnot produktivity a efektivity. Tím naráží také na dimenzi (pocitované) bezpečnosti v konceptu duchů kapitalismu či pocitu ontologické a socioekonomické jistoty – strachu ze selhání. Prokrastinace zde přináší negativní pocity, které mohou vyplývat z vědomí konání „nepravosti“, transgrese toho, co se má, neuposlechnutí morálky práce (tyto negativní pocity mají člověku přitom současně bránit v práci, resp. ne-prokrastinování), ale také obavy z negativních konsekvencí ve „vnějším“ světě. Tyto obavy pak zdánlivě paradoxně mohou najít svého naplnění v případech, kdy člověk nenaplnuje – dle představ zaměstnavatele – uváděné požadavky a je potrestán či vyhozen z práce. Peter Fleming píše v soudobé kapitalistické společnosti o obavě z „opuštění“. Ta zde figuruje jako předmět strachu (při odkládání úkolů i z důvodů strachu z jeho náročnosti, selhání) i jako jeho potvrzení. Obširněji to uvádím v teoretické části.

Řešení prokrastinace, které autoři nabízí, se nachází na široké škále, na jejíž jedné straně může stát suché konstatování, že řešení prokrastinace neexistuje, a výzva, ať se s ní naučíme žít, a na straně druhé seberozvojové „kuchařky“ více než desítky rad v jediném textu, uvedené pod sebou v bodech a přesahující několik normostran, kterými se má člověk „napravit“ sám, svépomocí a na konci – když sebedisciplinace nebude schopný dostatečně – stojí doporučení návštěvy odborníka (lékaře). Tyto rady opět značně konvenují s diskurzem efektivity, produktivismu, kdy „zahálku“ hodnotí negativně a cíl, řešení „chorobného“ odkládání, překládá v sepetí s diskurzem seberozvoje, time-managementu, sebedisciplinace

či ideologie práce. Konkrétní rady mohou zahrnovat například lepší plánování, „rozdělování“ větších úkolů na menší, lepší stanovování si priorit, dodržování harmonogramu, odměňování se za výkon apod.

V posledních třech kapitolách, jak jsem již uvedl, jsem se věnoval intertextualitě, spojení s médii a diskurzům práce.

Cizí „hlasy“ v textech zaznívají zejména prostřednictvím hlasů lidí, kteří prokrastinují či prokrastinovali a popisují svou zkušenost, a hlasů odborníků. Ty v textu zaznívají přiznaně i nepřiznaně, specificky (jako např. Petr Ludwig), ale patrně nejčastěji nespécificky. Autoři se tak často parafrázuji, ale dokonce i citují „odborníky“, „psychology“ nebo „výzkumy“. Oba typy hlasů v textu uvádí či legitimizují výše popsaná nahlížení. Jednou s odkazem na žitou zkušenost, podruhé s odkazem na odbornost. Potenciální spojení s médii u společenských týdeníků nedokládám, avšak u dalších je identifikuji, a to zejména ve výběrech témat textů, příkladů prokrastinace, které uvádí, výběru slov a převažujících žánrů.

Závěrem se věnuji vztahu prokrastinace a práce. Domnívám se, že práce nepředstavuje v analyzovaných textech dominantní předmět prokrastinace. Přesto se práce a diskurzy práce v textech objevují významně, výše uvedené nabízí nahlédnout v novém světle a nabízí také možnost nového pohledu na práci. Práce pohledem diskurzu prokrastinace je prací, jíž je vlastní stav, že se odkládá, jinými slovy je často předmětem prokrastinace a jako na takovou se na ní vztahuje i mnohé uvedené ve výkladech strukturálních prvků, které konstituují diskurz prokrastinace.

Při výkladu vztahů prokrastinace a práce postupuji vždy podle jednotlivých mediálních kategorií, ve kterých se současně věnuji odděleně textům, které mají za hlavní téma prokrastinaci, a těm, které nikoliv. Snažím se v nich ukázat to, jakými různými způsoby prokrastinace zahrnuje odkládání práce, mj. i z hlediska měřítka (od zaměstnanců, přes konkrétní týmy, jednotlivce či politické subjekty), jak je to podpořeno strukturou textu a současně také představit, v jakém vztahu k sobě pojmy prokrastinace a práce jsou a jaké diskurzy práce jsou v textech s pojmem prokrastinace evokovány. V této části, tam, kde je to relevantní, využívám i zjištění z předchozí analýzy, pro uchopení tohoto diskurzu ve správném kontextu.

Diskurz prokrastinace může být v textech vrstven na diskurzy práce, které zahrnují nazírání práce jako břemena, naplnění i jejich kombinaci (kdy odstraněním prokrastinace může zaměstnavatel dosáhnout maximalizace potenciálu svých zaměstnanců). Texty významně

navazují na diskurzy produktivity a efektivitu, konstatují flexibilizovaný a propojený charakter soudobého pracovního trhu a zmiňují i konsekvence v podobě zvýšení pocíťované nejistoty. Diskurz prokrastinace potvrzuje privatizaci řešení v soudobé společnosti, kdy řešení „chronické“ prokrastinace vybízí řešit individualizovaně (zpravidla svépomocí). Kořen prokrastinace může vnímat ve strachu z pracovních úkolů, selhání nebo také nedostatku vnitřní i vnější disciplinace, které považují za žádoucí. Chronická prokrastinace, tedy transgrese požadavku pracovní efektivitu, může být považována za nemoc, kterou je potřeba léčit. Její následky – tedy často nepracování – má přinášet emoční trýzeň nebo nezřídka negativní konsekvence v podobě finanční újmy nebo ztráty práce. Tento čas, který daný jedinec prokrastinoval, pak přispívá také k rozpuštění hranic mezi prací a volnem, neboť „promrhaný čas“, který měl být určen k plnění povinností, nebyl naplněn a indexuje volný čas jako pracovní. Přitom většinu z těchto konceptů lze číst na půdorysu soudobé ideologie práce či soudobého (zejména projektového) duchu kapitalismu.

Výše uvedené teoretické zasazení by bylo zajímavé rozšířit výzkumem metodou kritické analýzy diskurzu, která by mohla naznačený směr obohatit o úvahy potřebnosti jednotlivých diskurzů práce z hlediska stávajícího sociálního řádu a jejich relevance a věnovat se i návrhu jejich překonání. V této práci se tímto přístupem jen inspiroji a jeho prvky využívám jako rozšíření cíle práce, který spočíval v představení mediálního obrazu prokrastinace a jeho dynamiky.

Dalším rozšířením může být práce s limity vzorku – časovým omezením, výběrem médií – a významnou subjektivitou, která je analýze diskurzů nezbytně vlastní. Také, navzdory patrně široké obeznámenosti obyvatel České republiky s pojmem prokrastinace, nastínil jsem v textu hypotézu, že prokrastinace nepředstavuje významnou rekonceptualizaci diskurzů práce, ale pouze ho doplňuje. Tuto hypotézu by bylo možné ověřit například kvantitativním výzkumem na toto téma, nebo lépe výzkumem mapujícím diskurzy práce ve vybraných médiích.

Summary

The master's thesis puts forward a detailed yet structural description of the media image of procrastination with a special consideration of discourses of work. The analysis was carried out on a defined sample of media categories (social magazines, women's and men's lifestyle magazines and economic magazines) during the period from 1.1.1995 to 31.12.2014. The key to determining the texts was whether the texts, within the stated limits, contained the key word "procrastination."

The aim of the work was to present a construct of the media image of procrastination, the analysis of which used above all the concept of discourse – the ways in which we can write about, the dynamics it may have and in what context it operates. The theoretical work is based on a social-constructivist paradigm and a dialectical-relational approach. I look at procrastination from a number of theoretical viewpoints, but particularly in relationship to discourses of work. The methodology is grounded in discourse analysis in keeping with Norman Fairclough's monograph *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research (2003)*

For the presentation of the media image, the analysis is structured into four parts: characterization of the texts, analyses of their structuring, an analysis of the discourse of the first two texts, which introduced the problem, and a discourse analysis. The concept of procrastination did not appear in the stipulated categories until 2005, and it is only from 2009 that we see a considerable increase in it. It is thus a very young phenomenon. In a considerable number of the texts, procrastination was the main subject, with the concept being explained. Only occasionally was it not explained in the text. In the analysis it is argued that the discourse of procrastination compromises a certain number of structural elements, which the authors may use, and within the framework of which they introduce their concepts. These may include, for example, the origin of procrastination, the definition of procrastination, examples of and reasons for procrastination, its consequences and solutions. These elements are always presented in the work with the use of concrete examples.

The discourse of procrastination is markedly heterogenous, and has a number of variants, and yet it is very simple to pinpoint the dominant current. Procrastination consists of the repeated putting off of duties, tasks and decisions which may even be classified using medical discourse as chronic, morbid or an illness. According to the media analysis it differs from laziness, since those who procrastinate are concerned about their productivity. Putting

off thus often concerns school duties, and above all work ones. The reason may be fear of the tasks, fear of failure, being overburdened or having insufficient discipline. This represents the base on which the solution to the “problem” is constructed. The consequences of procrastination are perceived in the media under scrutiny to be emotional anguish, pangs of conscience, and in some cases financial loss or loss of work.

Critical theories of contemporary work give this discourse an interesting framework within which it may be read. Interpretations of contemporary capitalism, ideology and the ethics of work fit together with the dominant assumption of productivity and efficiency that is demanded of people and by which work is measured. People are thus not only be disciplined externally to work, but also internally – they are meant to internalize the desire to work. Violation of this imperative is supposed to bring pangs of conscience and emotional anguish. If someone puts off work for a long period, the discourse of procrastination says the results are depression, loss of work and potential social “abandonment.” In the contemporary individualized society it then sees the solution above all in the individual: in his self-discipline, self-development, self-help. If, however, putting off duties crosses a certain boundary, the person in question becomes “ill” and is expected to seek expert help.

Použitá literatura

- ANDREOU, Ch.; WHITE, M. D. *The thief of time: philosophical essays on procrastination*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN: 978-0-19-537668-5.
- APPELROUTH, S.; EDLES, L. D. *Sociological Theory in the Contemporary Era*. Newbury Park: Pine Forge Press, 2010. ISBN: 141298761X.
- BAKHTIN, M. *The problem of speech genres in Speech Genres and Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press, 1986. ISBN: 0292775601.
- BARKER, Ch. *The Sage Dictionary of Cultural Studies*. 1. vyd. London: SAGE Publications, 2004. ISBN: 0761973419.
- BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN: 8085959461.
- BHASKAR, R. *Scientific Realism and Human Emancipation*. 1. vyd. London: Routledge, 1986. ISBN: 0415454956.
- BOLINGER, D. L. M. *Jazyk jako nabitá zbraň: užívání a zneužívání jazyka v naší době*. 1. vyd. Praha: Petr Zima, 2008. ISBN 978-80-254-0313-6.
- BOLTANSKI, L.; CHIAPELLO, E. *The New Spirit of Capitalism*. London: Verso, 2005. ISBN: 9781844671656.
- BOLTANSKI, L.; THÉVENOT, L. *On Justification: Economies of Worth*. 1. vyd. Princeton: Princeton University Press, 1991. ISBN: 0691125163.
- BROWN, R.; GILMAN, A. The pronouns of power and solidarity. In: GIGLIOLI, P. (ed.): *Language and Social Context*. Harmondsworth: Penguin., 1960.
- BUNTING, M. *Making Public Transport Work*. Carleton: Carleton University Press, 2004. ISBN: 0773526072.
- BUNTING, M. *Willing Slaves: How the Overwork Culture Is Ruling Our Lives*. London: Harper Collins.2004. ISBN: 9780007163724.
- CLASTRES, P. *Society Against the State: Essays in Political Anthropology (Reprint edition)*. New York: Zone Books, 1989. ISBN: 9780942299014.
- DELEUZE, G. *Expressionism in Philosophy: Spinoza*. New York: Zone Books, 1992. ISBN: 0942299515.
- FAIRCLOUGH, N. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. 1. vyd. London: Routledge, 2003. ISBN: 0415258936.
- FAIRCLOUGH, N. Critical discourse analysis. In: *International Advances in Engineering and Technology*. Vol. 7, July 2012, p. 452–487. ISSN: 2305-8285.
- FAIRCLOUGH, N. *Media Discourse*. 1. vyd. London: Bloomsbury Academic, 1995. ISBN: 0340588896.

- FAIRCLOUGH, N.; FAIRCLOUGH, I. *Political Discourse Analysis: A Methods for Advanced Students*. London: Routledge, 2012. ISBN: 978-0415499231.
- FAIRCLOUGH, Norman. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Second edition. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2013. ISBN 978-1-4058-5822-9.
- FLEMING, P. *The Mythology of Work: How Capitalism Persists Despite Itself*. London: Pluto Press, 2015. ISBN: 0745334865.
- FOUCAULT, M. *The Order of Things*. New York: Vintage, 1994, ISBN: 9780679753353.
- FOWLER, R. *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. 1. vyd. London: Routledge, 1991. ISBN: 0415014190.
- HABERMAS, J. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. 6. vyd. Cambridge (USA): MIT Press, 1991. ISBN: 0262581086.
- HALLIDAY, M. *Introduction to Functional Grammar*. 2. vyd. London: Routledge, 1994. ISBN: 0340574917.
- HENWOOD, D. *Wall Street: How it Works and for Whom*. London: Verso, 1998. ISBN: 086091495X.
- HOFMEESTER, K.; VAN DER LINDEN, M. *Handbook The Global History of Work*. 1. vyd. De Gruyter Oldenbourg, 2017.
- HOMOLÁČ, J. (2002). Analýza diskurzu kritická. In: KARLÍK, P.; NEKULA, P.; PLESKALOVÁ, J. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN: 80-7106-484-X.
- HOYNES, H. W. Local Labor Markets And Welfare Spells: Do Demand Conditions Matter? In: *The Review of Economics and Statistics*. Vol. 82(3). MIT Press, August 2000, p. 351-368.
- HUANG, Y. *Pragmatics*. 2. vyd. New York: Oxford University Press, 2014.
- JAMESON, F. *The Prison-House of Language: A Critical Account of Structuralism and Russian Formalism*. Princeton: Princeton University Press, 1973. ISBN: 0691013160.
- JIRÁK, J.; KÖPPLOVÁ, B. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN: 978-80-262-0743-6.
- KLINGSIECK, K. B. Procrastination: When good things don't come to those who wait. In: *European Psychologist*. 18(1), 2013, p. 24-34.
- KOMLOSY, A. *Work*. London: Verso, 2018. ISBN 9781786634108.
- KRAUS, M. Social Security Strategies and Redistributive Effects in European Social Transfer Systems. In: *The Review of Income and Wealth*. Vol. 50, Iss. 3, September 2004, p. 431-457.

- LACLAU, E.; MOUFFE, Ch. *Hegemonie a socialistická strategie. Hegemonie a socialistická strategie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. ISBN: 9788024626857.
- LEVINSON, S. C. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. ISBN: 9780521294140.
- LIS, C.; SOLY, H. *Worthy efforts: attitudes to work and workers in pre-industrial Europe*. Leiden: Brill, 2012. ISBN: 9789004231436.
- LORDON, F. *Willing Slaves Of Capital*. London: Verso, 2014. ISBN: 9781781681619.
- MAŘÍKOVÁ, H. a kol. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN: 80-7184-164-1.
- NEČASOVÁ, D. *Nový socialistický člověk: Československo 1948–1956*. 1. vyd. Brno: Host, 2018. ISBN: 978-80-7577-185-8.
- NEJEDLÝ, J.; ŠOFAR, J. *Po práci legraci: Lexikon lidové tvořivosti z dob socialismu*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2016. ISBN: 978-80-265-0543-3.
- ROSE, M. *Re-Working the Work Ethic*. London: Batsford, 1985. ISBN: 0805239332.
- ROZENTAL, M. M.; JUDIN, P. F. *Stručný filosofický slovník*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955.
- SHOEMAKER, P.; REESE, S. *Gatekeeping (Communication Concepts)*. London: SAGE Publications, 1991. ISBN: 0803944365.
- SCHNEIDEROVÁ, S. *Analýza diskurzu a mediální text*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2015. ISBN: 978-80-246-2884-4.
- STEEL, P. The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure. In: *Psychological Bulletin*. 133 (1), February 2007, p. 65–94.
- ŠUBRT, J. a kol. *Soudobá sociologie III.: Diagnózy soudobých společností*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN: 9788024614861.
- TICHÝ, F. R.; KARBUSICKÝ, V. Naše dělnická píseň práce: k sedmdesátému výročí jejího vzniku. In: *Český lid*. Vol. 40, No. 5, 1953, s. 193–198.
- TRAMPOTA, T.; VOJTĚCHOVSKÁ, M. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2015. ISBN: 978-80-7367-683-4.
- VAN LEEUWEN, T. *Representing Social Action. Discourse and Society*. 1995.
- WEBER, M. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. New York: Scribners, 1958. ISBN: 0195004620 9780195004625.
- WEEKS, K. *The Problem with Work: Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*. Durham: Duke University Press Books, 2011. ISBN: 0822351129.
- WODAK, R.; MEYER, M. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2. vyd. London: SAGE Publications, 2009. ISBN: 184787455X.

Webové stránky

Merriam-Webster [online]. Merriam-Webster: ©2020 [cit. 2019]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/>

Oxford Learner's Dictionary [online]. Oxford Learner's Dictionary: ©2020 [cit. 2019]. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Procrastination [online]. Procrastination: ©2018 [cit. 2019]. Dostupné z: www.procrastination.com

Analyzované články

BARTÍK, Ivo. *Prokrastinace: Tohle má ještě čas, udělám to až...* Týdeník Květy. 22. 11. 2012, s. 24.

BARTOŠ, Ondřej. *Prokrastinace je mýtus!* Ekonom. 13. 2. 2014, s. 90.

BÍLEK, Petr. *Podle čeho poznáte manipulátorku (a manipulátora).* Maxim. 16. 4. 2014, s. 24.

BÍLEK, Petr. *Slečna Ines.* Maxim. 17. 1. 2014, s. 64.

BRANNAN, Emma. *Za pět minut dvanáct.* Žena a život. 16. 4. 2014, s. 26.

Co se nabízí ke čtení. Magazín Víkend DNES. 3. 4. 2010, s. 43.

ČERMÁK, Miloš. *Ať žije věda!* Reflex. 1. 9. 2011, s. 63.

ČERMÁK, Miloš. *Bankrot.* Ekonom. 29. 8. 2013, s. 5.

ČERNÝ, Karel. *Neflákám se, prokrastinuji.* Glanc. 23. 6. 2011, s. 84.

EISHAMMER, Milan. *Češi, vyhořelý národ?* Týden. 28. 2. 2011, s. 34.

E-knihy, díky kterým se toho hodně naučíte a možná vám i změní život. JOY. 16. 4. 2014, s. 102.

FISHER, Steve. *Můj pasívně agresivní vztah k Čechům.* Reflex. 11. 7. 2013, s. 42.

GRAND PRIX. Maxim. 10. 12. 2009, s. 54.

HERALOVÁ, Zuzana. *Co můžeš udělat hned...* Svět zdraví. 13. 6. 2014, s. 56.

HIRSCHOVÁ, Eva. *Odložím to na zítra.* Květy. 6. 5. 2010, s. 63.

HNÍKOVÁ, Eva. *Chvála prokrastinaci!* Ekonom. 7. 5. 2014, s. 46.

- HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. *Láska za časů moderní techniky*. Marianne. 26. 4. 2012, s. 46.
- HORVÁTH SOURALOVÁ, Ivona. *Nenápadná prokrastinace lásky*. Marianne. 23. 10. 2014, s. 54.
- HÖSCHL, Cyril. *Co nemusíš udělat dnes, odlož na zítřek*. Reflex. 23. 1. 2014, s. 68.
- HUBÍNKOVÁ, Anna. *Sbohem, výmluvy*. Elle. 12. 11. 2009, s. 218.
- JANOVSKÝ, Miroslav. *Prokrastinace*. Sedmička. 11. 2. 2010, s. 8.
- KAPLANOVÁ, Dana. *Lucie Urválková: Byznys mám v krvi*. STYL. 24. 6. 2014, s. 10.
- KAŠPÁREK, Michal. *Knižní inspirace na léto? Bible lajdáků a chvála chaosu*. Ekonom. 27. 6. 2013, s. 92.
- KAVENSKÁ, Veronika. *Nejsme líní, jen prokrastinujeme. Co můžeme, odkládáme na zítřek*. Sedmička. 26. 1. 2012, s. 18.
- KAVENSKÁ, Veronika. *Nejsme líní, jen prokrastinujeme*. Sedmička. 2. 2. 2012, s. 19.
- Knihovna pro podnikatele*. Profit. 9. 12. 2013, s. 49.
- KOLMAN, Petr. *Chvála prokrastinace*. Reflex. 27. 3. 2014, s. 21.
- KÖPPL, Daniel. *Vážení a milí čtenáři!* Týden. 8. 9. 2014, s. 3.
- LANKAŠOVÁ, Radka. *Úklidem k trvalé harmonii. Žena a život*. 12. 9. 2012, s. 116.
- LOSEKOOT, Michelle. *Tichý pláč superhrdinech*. Marianne. 18. 12. 2014, s. 28.
- LUDWIG, Petr. *Prokrastinace – temná stránka svobody*. Euro. 15. 7. 2013, s. 52.
- MALINDA, Jan. *Lidé se mě bojí. Bohužel!* Magazín Mladé fronty DNES. 4. 10. 2012, s. 6.
- MALÝ, Martin. *Seznamte se, tohle je digihipster*. Ekonom. 23. 1. 2014, s. 55.
- MANDAUSOVÁ, Klára. *Udělám to zítra*. Marianne. 28. 8. 2013, s. 44.
- MARCINOVÁ, Ivana. *Sorry. Nestíhám*. Maxim. 15. 8. 2014, s. 26.
- MAZÁNKOVÁ, Kristýna. *Hezčí zima*. Marianne. 20. 12. 2013, s. 158.
- MAZÁNKOVÁ, Kristýna. *Ztížená možnost soustředění*. Marianne. 24. 4. 2014, s. 64.
- MORAVEC, Martin. *Jak snadno se píše sloupek*. Magazín Mladé fronty DNES. 1. 8. 2013, s. 3.

MOTÝL, Ivan. *Místo platu pohodu*. Týden. 17. 3. 2014, s. 26.

Necháme to na zítra... Odkládání jako nemoc. Pestrý svět. 30. 8. 2012, s. 26.

NĚMEC, Pavel. *Prokrastinace*. Maxim. 16. 9. 2009, s. 38.

NĚMEC, Petr. *Když se práce odkládá*. Ekonom. 30. 10. 2008, s. 72.

NOVOTNÝ, Ondřej. *Škola na přání*. Magazín Víkend DNES. 2. 8. 2014, s. 14.

Od příště v předtermínu. Víkend HN. 25. 2. 2011, s. 14.

OLEXA, Vladimír. *Každý den něco, pánové!* Playboy. 20. 6. 2006, s. 1.

PECKOVÁ, Stanislava. *Žiju život: tři, dva, jedna... ted'!* Marie Claire. 17. 12. 2014, s. 42.

PECHÁČKOVÁ, Marcela. *Milí čtenáři*. Instinkt. 11. 11. 2010, s. 3.

POLÁČEK, Tomáš. *Prezidentské volby ve 140 znacích*. Magazín Mladé fronty DNES. 31. 1. 2013, s. 18.

POLÁČEK, Tomáš. *Prokrastinace*. Magazín Mladé fronty DNES. 1. 8. 2013, s. 20.

POSPĚCHOVÁ, Petra. *Lenost, nebo pracovní strategie?* Týden. 4. 4. 2005, s. 100.

PRIMUSOVÁ, Hana. *Ráj, nebo peklo?* Svět ženy. 29. 5. 2014, s. 24.

Reakce čtenářů. Magazín Mladé fronty DNES. 8. 8. 2013, s. 4.

RŮŽIČKOVÁ, Markéta. *Kam táhnou digitální nomádi?* ForMen. 8. 11. 2013, s. 39.

SMEJKALOVÁ, Radka. *S miminem v kanceli? Proč ne*. Týden. 27. 5. 2013, s. 76.

STANĚK, Luděk. *O ptácích a lidech*. Víkend HN. 21. 3. 2014, s. 3.

ŠIMŮNKOVÁ, Marta. *Když je dospělý „lump“*. Svět ženy. 24. 7. 2014, s. 30.

ŠŤASTNÁ, Barbora. *Pustím se do toho zítra*. Elle. 14. 2. 2012, s. 114.

ŠULISTOVÁ, Jana. *Zítra je taky den*. Žena a život. 11. 6. 2014, s. 49.

The Economist: Otroci chytrých telefonů. Respekt. 12. 3. 2012, s. 44.

TICHÁ, Eva. *Vylomeniny a zlozvyky*. Ona DNES. 22. 4. 2013, s. 50.

Top 10 knih na babí léto. JOY. 15. 8. 2013, s. 28.

TRÉGLOVÁ, Lenka. *Kouzlo prokrastinace*. Ona DNES. 29. 3. 2010, s. 18.

Umění prokrastinace. Týdeník Květy. 3. 4. 2014, s. 49.

Umírat s tím, že jsem život prožil naplno! Magazín Mladé fronty DNES. 1. 8. 2013, s. 24.

Váš názor. Žena a život. 14. 5. 2014, s. 156.

Vaše postřehy nás baví. Glanc. 23. 10. 2013, s. 6.

VEDRALOVÁ, Adéla. *10 triků, jak si kariérou nezničit osobní život.* Glanc. 27. 8. 2014, s. 48.

VEDRALOVÁ, Adéla. *Ted' ne, až jindy!* Glanc. 9. 10. 2013, s. 64.

VITVAROVÁ-VRÁNKOVÁ, Karolína. *Promiňte, nestíhám!* Týden. 12. 12. 2005, s. 88.

VONDROVÁ, Alice. *Nemoc, nebo lenost?* STYL. 20. 5. 2014, s. 7.

VRÁNKOVÁ, Karolína. *Ne až zítra. Hned.* Respekt. 27. 5. 2013, s. 72.

WILKOVÁ, Scarlett. *Jsmo líni jako vši.* Magazín Mladé fronty DNES. 19. 11. 2009, s. 20.

WILKOVÁ, Scarlett. *O naší velké lásce.* Magazín Mladé fronty DNES. 27. 11. 2014, s. 4.

ZÁMEČNÍK, Miroslav. *Druhý, nalomený pilíř.* Euro. 9. 5. 2011, s. 32.

ZÁMEČNÍK, Miroslav. *Něco zamrzlo.* Euro. 9. 9. 2013, s. 8.

ZÁMEČNÍK, Miroslav. *Omyváni velmi studenou vodou.* Euro. 24. 3. 2014, s. 24.

ZÁMEČNÍK, Miroslav. *Příliš drahý omyl.* Euro. 5. 11. 2012, s. 8.

ZÁMEČNÍK, Miroslav. *Rychlé půjčky od výplaty k výplatě.* Euro. 20. 8. 2012. s. 22.

Žebříčky. Týden. 23. 9. 2013, s. 80.

Žebříčky. Týden. 9. 9. 2013, s. 74.

Teze Diplomové práce

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Špaček Martin	Razítko podatelny: <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px auto; width: fit-content;"> Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd Došlo dne: 27-05-2016 -1- Čj: 20173 Příloha: _____ Přiděleno: _____ </div>
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2015/2016	
E-mail diplomantky/diplomanta: <u>martin.spacek01@gmail.com</u>	
Studijní obor/forma studia: Mediální studia/kombinovaná forma	
Předpokládaný název práce v češtině: Analyza mediálního obrazu prokrastinace jakožto novodobého diskurzu práce v České republice	
Předpokládaný název práce v angličtině: Analysis of Media Image of Procrastination as a New Type of Discourse of Work in Czechia	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve</u> po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2017	
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): V rámci této diplomové práce se budu věnovat mediálnímu obrazu prokrastinace. Pokud bych měl pojem prokrastinace co nejstručněji charakterizovat, nejčastěji bychom se mohli setkat s její definicí jako „chorobného odkládání úkolů na později“. Co je ale na tomto pojmu pozoruhodné je to, jakým způsobem a s jakou rychlostí se dokázal skrze média dostat do veřejného podvědomí, standardní, aktivní lidské slovní zásoby i řady diskurzů. Média tento pojem nejen sama v rámci svých výstupů používají, ale můžeme se setkat i s celými segmenty, které se „prokrastinaci“ věnují. S ohledem na výše uvedené bych si za téma své diplomové práce zvolil již zmíněný mediální obraz prokrastinace – v rámci své práce se budu s využitím kvalitativním postupů analýzy dat věnovat tomu, v rámci jakých mediálních typů textů mého vzorku se pojem prokrastinace objevuje, v jakém kontextu a jaký média konstruují jeho obraz s ohledem na jeho způsoby zobrazování, významy, kontexty, ze kterých byl přejat (psychologie, populárně naučná literatura atp.) a na jeho změny, které se mohou nacházet mezi jednotlivými žánry magazínů mého vzorku, v letech 1995 – 2015 – pokusím se tedy zároveň předvést i jeho dynamiku v čase. Přestože „prokrastinace“ je pojem, který se začlenil do aktivní slovní zásoby velké části lidí, analýze toho, jak může být tento termín pojednáván ze strany médií, dle mé rešerše, postoupen nebyl. Hojně na téma prokrastinace publikuje ze sociálních věd psychologie, ale mj. mediální obory zatím nikoliv.	
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Ve své magisterské práci se budu zabývat konstruktem mediálního obrazu „prokrastinace“ ve vybraných českých časopisech a deníkových přílohách, ve zkoumaném období od 1. 1. 1995 do 31. 12. 2015. Prokrastinace mi bude sloužit jako příklad, na kterém předvedu dynamiku možných podob a proměn daného mediálního obrazu. Konkrétně se budu zabývat tím, jakým způsobem se o pojmu ve vybraných magazínech může psát a jaký mediální obraz prokrastinace mohou konstruovat, mj. s ohledem na specifika daného média a jeho tematické zaměření. Budu se zajímat o to, ve spojení s jakou literaturou a kontextem o prokrastinaci vybraná média píše, jakých média užívají legitimizačních a argumentačních strategií, jak tento pojem hodnotí, k čemu jejich používání tohoto pojmu může odkazovat a jaká může být vnitřní různorodost a dynamika mediálního obrazu prokrastinace napříč vybranými médii i v čase.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ul style="list-style-type: none"> - Úvod - Teoretická východiska 	

- o Sociální konstrukce reality
- o Mediální konstrukce reality, mediální reprezentace a mediální obraz
- o Možné způsoby nahlížení prokrastinace
- o Prokrastinace jakožto novodobý diskurz práce
- Formulace výzkumného problému
- Metodologie
 - o Vymezení podkladového materiálu
 - o Design výzkumu
- Analytická část
- Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Diplomová práce bude vycházet z článků (nalezených v databázi Newton Media po zadání slova „prokrastinace“) vybraných časopisů žánrů: životního stylu pro muže (Maxim, ForMen, Playboy, Top Gear), životního stylu pro ženy (Žena a život, Svět ženy, Svět ženy, Svět ženy - LIDÉ, Marianne, Glanc, Elle, Cosmopolitan, JOY, Dieta, Marie Claire, HARPER'S BAZAAR), zpravodajského/společenského (Reflex, Týdeník Květy, Týden, Téma, Respekt, Instinkt, Rytmus života, Pestrý svět, Sedmička) ekonomického (Forbes, Ekonom, Euro) a deníkových příloh Aha! Tv, Blesk magazín, Profit, ZEN magazín, Český Exportér, ego!, IN magazín, Proč ne?, Víkend HN, Esprit, INDEX LN, City DNES, CITY LIFE, Doma DNES, Magazín Mladé fronty DNES, Magazín Víkend DNES, Ona DNES, Rodina DNES, Magazín Práva, Právo Víkend, STYL

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Zmíněné podkladové materiály budu analyzovat s využitím kvalitativních postupů inspirujících se dle relevance analýzou narativní a diskurzivní.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

ANDREOU, Chrisoula, ed. a WHITE, Mark D., ed. The thief of time: philosophical essays on procrastination. Oxford: Oxford University Press, 2010. xiv, 300 s. ISBN 978-0-19-537668-5.

Kniha je kolektivní monografií zaměřující se na vnímání prokrastinace prizmatem nejen filosofickým, jak by se dle názvu mohlo zdát, ale i dalších sociálních věd, jako například behaviorální ekonomie, sociální psychologie, sociologie, atp. Kniha tak nabízí velkou řadu podmětů, jak lze na prokrastinaci nahlížet z pohledu sociálních věd a zároveň může představovat zajímavé srovnání s mediálním obrazem prokrastinace sdíleným v ČR.

FASSIN, Didier, ed. A companion to moral anthropology. Malden: Wiley, 2012. xix, 644 s. Blackwell companions to anthropology. ISBN 978-1-118-95950-3.

Didier Fassin představuje kolektivní monografií věnující se, v rámci antropologie poprvé, antropologii morálky. V úvodu této knihy pak představuje svou ontologii morálky, tu rozděluje na dvě tradice: Durkheimovsko-Kantovskou a druhou, „postmoderní“ Foucaultovskou, která nám umožňuje morálku aktivně zkoumat – nazírá ji skrze konkrétní akty jako je školení či text, které disciplinuje či preskribuje určitá jednání. Dle tohoto přístupu aktér jedná sám za sebe, je reflexivní a jedná s ohledem na jeho morální fond a představu dobrého života, jejíž konstrukce je vysledovatelná.

FAIRCLOUGH, Norman . Analysing discourse. Textual analysis for social research. London: Routledge, 2003.

Kniha se podrobně věnuje diskurzivní analýzou, intertextualitou, způsoby typologizace textů, žánrů a textových struktur. Rovněž se věnuje vztahu diskurzu k reprezentacím realit a ideologiím. Jeho přístup dále dokumentuje na řadě skutečných textů i rozhovorů.

HENDEL, J. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2. vydání. Praha: Portál, 2008.

Kniha nabízí přehledový úvod ke kvalitativním metodám a výzkumu a analýzy. Věnuje se jejich historickému vývoji, odkud pocházejí, představuje hlavní výzkumné strategie, metody směru dat,

kódování, vyhodnocování i interpretace.

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. Masová média. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015. 390 stran. ISBN 978-80-262-0743-6.

Autoři se v textu zaměřují na historický, teoretický, i praktický rámec studia médií, které uvažují v navzájem se ovlivňujícím se vztahu se společností, jednotlivci, politikou i kulturou. V rámci knihy se pak věnují komunikaci obecně, jednotlivým vybraným typům médií, mediálním produktům, publiku, společenskému kontextu.

LUDWIG, Petr. Konec prokrastinace: [jak přestat odkládat a začít žít naplno]. Vyd. 1. V Brně: Jan Melvil, 2013. 271 s. Briquet. ISBN 978-80-87270-51-6.

Knihla představuje v rámci České republiky jednu z nejprodávanějších knih osobního rozvoje, jmenovitě se věnující prokrastinaci, jejímž vyřešením autor potenciálně zasahuje do celé komplexity lidského života – volby i způsobu práce, způsobu trávení volní času, osobních priorit a predikující spokojenost.

SCHNEIDEROVÁ, Soňa. Analýza diskurzu a mediální text. První vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. 164 stran. ISBN 978-80-246-2884-4.

Knihla se věnuje analýze diskurzu, jeho možným pojmáním, i konkrétním metodologickým krokům. Knihla obsahuje velkou řadu příkladu textů a citací z různých druhů médií, které jsou ilustrativně před čtenářem analyzovány, s důrazem na analýzu lingvistickou.

TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

Autoři nabízejí výčet metod užívaných pro výzkum médií, ať už pro komerční či akademické účely. Metodické postupy jsou vysvětleny na praktických příkladech z českých médií.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Závěrečné práce publikované na téma „prokrastinace“, co se týče dominantního prizmatu, jsou shodné s poměrem s další literaturou, dominuje tak psychologie a psychiatrie, která prokrastinaci analyzuje jako klasifikovanou nemoc (od roku 2010), jež se v rámci disciplíny těší značné oblibě od přelomu tisíciletí. Abych jmenoval pár zástupců nahlížející prokrastinaci z hlediska psychologie, v českém akademickém prostředí můžeme narazit na závěrečné práce promýšlející prokrastinaci v souvislosti s věkem a rolí (viz práce Akademická prokrastinace v období mladé dospělosti I. Habrnálové z MUNI), z hlediska teorie závislosti (viz bakalářská práce Prokrastinace a závislostní chování: souvislosti a prevalence u VŠ studentů" S. Kamenové z 1. lékařské fakulty UK) či teorií motivace (viz bakalářská práce Dynamika motivace při dosahování vzdáleného cíle T. Kožušníkové z FF UK).

Z mediálních studií nenalezneme, dle mé rešerše, na téma *mediálního obrazu* prokrastinace jedinou práci ani na UK, stejně tak jako ani na Univerzitě Palackého v Olomouci, či Masarykově v Brně. Ze sociálních věd, krom psychologie, mi jsou nejbliže tři práce: první uvažující prokrastinaci v rámci ekonomie jako zástupce iracionálního chování (bakalářské práce Irrational Behaviour Tomáše Vlacha z FSV UK); v rámci sociologie, kvantitativní analýzou dotazníkového šetření vyšetřující rozšíření prokrastinace a její souvislosti s prospěchem studenta (viz bakalářská práce „Zítř už se začnu učit.“ - Výzkum vztahu mezi akademickou prokrastinací a studijními výsledky studentů FHS UK Lucie Procházkové z FHS UK); a v neposlední řadě v rámci Informačních studií a knihovnictví bakalářská práce rozebírající faktory úspěchu knihy Konec prokrastinace (viz Fenomén bestseller: klíčové offline faktory úspěchu knihy Konec prokrastinace Katrin Kaley z MUNI).

Datum / Podpis studenta/ky

26. 5. 2016

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:	
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	27.9.16 Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Od prokrastinace k naplněnému životu. Zdroj: www.procrastination.cz.

Příloha č. 2: tabulka článků kategorie zpravodajských a publicistických společenských týdeníků (tabulka)

Časopis / rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Instinkt						•				
Pestrý svět								•		
Reflex							•		•	••
Respekt					•			•	•	
Rytmus života										
Sedmička						•		•		
Téma										
Týden	••						•		•••	••
Květy						•		•		•

Příloha č. 3: tabulka článků kategorie magazínů životního stylu pro muže (tabulka)

<i>Časopis / rok</i>	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ForMen									•	
Maxim					••					•••
Playboy		•								
Top Gear										

Příloha č. 4: tabulka článků kategorie magazínů životního stylu pro ženy (tabulka)

<i>Časopis / rok</i>	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cosmopolitan										
Dieta										
Elle					•			•		
Glanc							•		••	•
HARPER'S BAZAAR										
JOY									•	•
Marianne								•	••	•••
Marie Claire										•
Svět ženy										•••
Žena a život								•		•••

Příloha č. 5: tabulka článků kategorie ekonomických magazínů (tabulka)

<i>Časopis / rok</i>	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Euro							•	•	••	•
Ekonom				•				•	••	•••
Forbes										